

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

JUSTINA ČERNIAUSKAITĖ

**EKOLOGINIO TURIZMO VALDYMO, VYSTYMO
GALIMYBĖS IR JŲ VERTINIMAS DZŪKIJOS
NACIONALINIAME PARKE**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas
Doc. dr. Pranas Mierauskas**

VILNIUS, 2015

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS**

**EKOLOGINIO TURIZMO VALDYMO, VYSTYMO
GALIMYBĖS IR JŲ VERTINIMAS DZŪKIJOS
NACIONALINIAME PARKE**

**Teritorijų planavimo ir aplinkos valdymo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621S30001**

**Vadovas
Doc. dr. Pranas Mierauskas
2015 04 27**

**Recenzentas
Doc. dr. Algimantas Bakas
2015 04 27**

**Atliko
TAPmis3-01 gr. stud.
J. Černiauskaitė
2015 04 27**

VILNIUS, 2015

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. EKOLOGINIO TURIZMO SAMPRATA IR JO YPATUMAI SAUGOMOSE TERITORIJOSE .	11
1.1 Ekologinio turizmo sampratos charakterizavimas	11
1.2 Ekologinio turizmo vystymasis saugomose teritorijose	16
2. DZŪKIJOS NACIONALINIS PARKO APŽVALGA	24
2.1 Dzūkijos nacionalinio parko charakteristika	24
2.2 Dzūkijos nacionalinio parko gamtinės ir kultūrinės vertybės	26
2.3 Dzūkijos nacionalinio parko lankytojų monitoringas 2007 – 2014 m.....	33
2.4 Dzūkijos nacionalinio parko kaimo turizmo sodybos	40
3. DZŪKIJOS NACIONALINIO PARKO EKOLOGINIO TURIZMO IR REKREACIJOS VERTINIMAS	47
3.1 Tyrimo metodika	47
3.2 Visuomenės ir lankytojų apklausos sisteminimas ir vertinimas	50
3.3 Ekspertų interviu sisteminimas ir vertinimas	61
IŠVADOS.....	74
REKOMENDACIJOS.....	76
LITERATŪRA.....	78
SANTRAUKA	82
SUMMARY	83
PRIEDAI	84

LENTELĖS

1 lentelė. Ekologinio turizmo samprata

2 lentelė. Teigiamas turizmo poveikis (nauda) saugomose teritorijose

3 lentelė. Dzūkijos nacionalinio parko funkcinės zonos

4 lentelė. Lankomi ir lankytini Dzūkijos nacionalinio parko gamtos paveldo objektai

5 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičiaus pasiskirstymas pagal apskritis 2009 – 2013 metais

6 lentelė. Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje įsikūrusios kaimo turizmo sodybos

7 lentelė. Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos tyrime dalyvavę specialistai

PAVEIKSLAI

- 1 pav.* Maps.lt internetinio puslapio interaktyvus įrankis, kurio pagalba galima surasti šimtus objektų ir dešimtis maršrutų aprašymų su nuotraukomis bei detaliais žemėlapiais
- 2 pav.* Dzūkijos nacionalinio parko Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato produkto ženklas
- 3 pav.* Čepkelių–Dzūkijos PAN parko teritorija
- 4 pav.* Lankytojų skaičius visoje Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje ir lankytojų centruose Marcinkonyse bei Merkinėje 2007 – 2014 m.
- 5 pav.* Čepkelių rezervato lankytojų srauto dinamika 2007 – 2014 m.
- 6 pav.* Lietuvos ir užsienio lankytojų pasiskirstymas Merkinės lankytojų centre 2007 – 2014 m.
- 7 pav.* Lietuvos ir užsienio lankytojų pasiskirstymas Marcinkonių lankytojų centre 2007 – 2014 m.
- 8 pav.* Marcinkonių lankytojų centre apsilankiusių užsieniečių turistų skaičiaus pasiskirstymas pagal šalis 2014 m.
- 9 pav.* Marcinkonių lankytojų centro gidų praveštų ekskursijų skaičiaus pasiskirstymas mėnesiais 2014 m.
- 10 pav.* Marcinkonių lankytojų centro lankytojų skaičiaus palyginimas mėnesiais 2012 ir 2014 metais
- 11 pav.* Kaimo turizmo sodybų skaičiaus pasiskirstymas (%) pagal apskritis 2013 metais
- 12 pav.* Varėnos r. kaimo turizmo sodybų skaičiaus pasiskirstymas 2011 – 2013 metais
- 13 pav.* Respondetų pasiskirstymas pagal lytį
- 14 pav.* Respondetų pasiskirstymas pagal amžių
- 15 pav.* Respondetų pasiskirstymas pagal išsilavinimą
- 16 pav.* Respondetų pasiskirstymas pagal ekologinio turizmo sąvokos žinojimą
- 17 pav.* Respondetų pasiskirstymas pagal tai, kokiose informacinės sklaidos priemonėse pirmą kartą sužinojo apie ekologinio turizmo paslaugas
- 18 pav.* Respondetų nuomonių pasiskirstymas ar svarbu išsaugoti natūralią gamtą
- 19 pav.* Respondetų nuomonių pasiskirstymas ar ekologinis turizmas gali pagerinti aplinkos būklę
- 20 pav.* Respondentų pasirinkimų pasiskirstymas kodėl rinktųsi būtent ekologinį turizmą, o ne kitą turizmo rūšį

- 21 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar Lietuvoje pakankamai daug dėmesio skiriama ekologinio turizmo plėtrai
- 22 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar ekologinis turizmas yra svarbus siekiant išsaugoti gamtos vertybes saugomose teritorijose
- 23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar yra tekę lankytis saugomose teritorijose
- 24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kiek kartų per metus apsilankoma saugomose teritorijose
- 25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kokiose saugomose teritorijose yra tekę lankytis
- 26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kiek iš jų yra tekę lankytis Dzūkijos nacionaliniame parke
- 27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar buvo naudingas apsilankymas DNP
- 28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal siūlomų ekologinio turizmo paslaugų išbandymą DNP
- 29 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar pakankamai pateikiama informacijos apie ekologinį turizmą DNP
- 30 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas apie DNP parke išvystytas rekreacijos (poilsio) galimybes
- 31 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar DNP parke siūlomos paslaugos yra pritaikytos ekologiniam turizmui
- 32 pav. Respondentų vertinimo pasiskirstymas apie Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo vystymosi galimybes
- 33 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal lytį
- 34 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal amžių
- 35 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal išsilavinimą
- 36 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal darbo patirtį
- 37 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas apie Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo vystymosi galimybes
- 38 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas ar valdant DNP ekologinio turizmo rūšis yra prioritetingė
- 39 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas ar trūksta paslaugų ir renginių įvairovės DNP
- 40 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokiais būdais galima pritraukti daugiau lankytojų DNP
- 41 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas koku metų laiku DNP teritoriją aplanko daugiausiai lankytojų

42 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokias siūlomas ekologinio turizmo paslaugas DNP lankytojai renkasi dažniausiai

43 pav. Ekspertų vertinimo pasiskirstymas kaip dažnai tenka susidurti su lankytojų taisyklių pažeidinėjimu DNP teritorijoje

44 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokias siūlomas ekologinio turizmo paslaugas DNP lankytojai renkasi dažniausiai

45 pav. Ekspertų informacinės ir turistinės infrastruktūros išsivystymo DNP vertinimo pasiskirstymas

46 pav. Ekspertų vertinimo kaip dažnai lankytojai naudojami gidų paslaugomis DNP pasiskirstymas

47 pav. Ekspertų vertinimo pasiskirstymas kaip pasikeitė DNP gaunamos pajamos iš lankytojų per praėjusius penkerius metus

48 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokia prognozuojama gaunamųjų pajamų iš lankytojų situacija per ateinančius penkerius metus DNP

49 pav. Ekspertų nuomonių kokios šiuo metu problemos DNP yra opiausios (1 – mažiausia, 5 – didžiausia) pasiskirstymas

PRIEDAI

1 priedas. Ekologinio turizmo valdymo, vystymo galimybių ir jų vertinimo Dzūkijos nacionaliniame parke apklausa skirta visuomenei ir lankytojams

2 priedas. Ekologinio turizmo valdymo, vystymo galimybių ir jų vertinimo Dzūkijos nacionaliniame parke apklausa skirta ekspertams

IVADAS

Dabartinėje visuomenėje įvairių rūšių turizmas yra vienas iš populiariausių laisvalaikio praleidimo būdų, tačiau su tam tikrais žalingais poveikiais natūraliai aplinkai. Naikindami, nebrangindami gamtos ir jos grožio skriaudžiame ne tik save, bet ir augančią kartą, kuri gali jau nepajusti ką reiškia leisti laisvalaikį natūralioje gamtoje. Šiomis dienomis turizmo rinka labai sparčiai kinta, todėl atsiranda vis naujų turizmo rūšių, viena iš jų – ekologinis turizmas. Ši turizmo forma išsiskiria siekiu išsaugoti natūralią gamtą saugomose teritorijose, taip pat labai svarbi norint išsaugoti gamtos vertybes. Ekologinis turizmas skatina ekonominių galimybių atsiradimą, saugo gamtos ir kultūros paveldą bei gerina gyvenimo kokybę. Skatina visuomenės sąmoningumą, kad gamtos ištekliai nėra begaliniai, jog juos reikia tausoti ir stengtis išsaugoti ateities kartoms. Pasak Buckley (2003) „pagrindinė tvarios plėtros esmė yra kuo labiau sumažinti žmonių daromą poveikį, kad visuotinės ekosistemos galėtų ir toliau neribotai išlaikyti žmoniją ir visuomenę. Tam reikia didelių permainų tiek žmonių populiacijos skaičiui, tiek jų gyvensenai bei elgsenai.“ Todėl galima teigti, jog ekologinis turizmas ugdo žmonių sąmoningumą, skatina išsaugoti natūralią aplinką saugomose teritorijose.

Dzūkijos nacionaliniam parke svarbiausią vaidmenį ekologinio turizmo atžvilgiu atlieka gamtinių ir kultūrinių išteklių gausa, gamtos ir kultūros paveldas, savitos krašto tradicijos, senieji krašto amatai bei iš gilios senovės išlikę papročiai. Šių veiksnių panaudojimas ekologinio turizmo vystyme teikia darnią socialinę ir ekonominę naudą vietos bendruomenėms. Kaip teigia Kelkit ir kt. (2010), „nacionaliniai parkai ir kitos apsaugotos zonos yra labai svarbūs turizmo resursai, todėl turizmas neapsakomo grožio draustiniuose su ypatingai įdomiais ekologiniais objektais bei nepaliesta gyvūnija paskutinius pora dešimtmečių auga labai sparčiai.“ Dzūkijos nacionaliniam parke laukinės gamtos išsaugojimas yra vienas iš svarbiausių siekių ir tokiu būdu derinamas su darniu turizmu. Tai didžiausia saugoma teritorija Lietuvoje (58519 ha), kuri įkurta saugoti bei puoselėti gamtos išteklius, sudaryti sąlygas poilsiui ir rekreacijai. 2011 metais Dzūkijos nacionalinis parkas tapo vieninteliu PAN parku Lietuvoje, kas sudarė dar daugiau galimybių išsaugoti unikalią gamtinę teritoriją, o darniai plėtojant turizmą sulaukti daugiau tiek vietos, tiek užsienio turistų. „Galimybė naudoti PAN parkų logotipą – tai aukštas gamtos apsaugos ir subalansuotos plėtros įvertinimas, tai papildoma reklama, turistai ir nauda vietos bendruomenėms ir verslininkams.“ (Čepkelių-Dzūkijos PAN parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012, p. 10). Tapus vieninteliu PAN parku Lietuvoje, Dzūkijos nacionalinis parkas ne tik pritraukia daugiau lankytojų ir skatina natūralios gamtos išsaugojimą, bet ir padidina ekonominę naudą vietos bendruomenėms.

Šiame darbe analizuojamos ekologinio turizmo valdymo, vystymo galimybės Dzūkijos nacionaliniame parke. Taip pat, remiantis direkcijos pateiktais duomenimis, apžvelgiama parko ekologinio turizmo būklė ir tolimesnės perspektyvos. Kai kuriose vietose mintys kartojasi, tokiu būdu siekiama pabrėžti jų svarbą.

Temos iširtumas, pagrindumas ir aktualumas: Ekologinio turizmo sampratą ir principus nagrinėjo H. Ceballos – Lascurain (1996), H. Goodwin (1996), M. Honey (1999), R. Buckley (2003), D. Fennel (1999, 2008). Apie ekologinio turizmo potencialą yra rašę A. Kelkit et al (2010), R. Sharpley (2006), lietuvių autorė: R. Sirusienė (2005). Ekologinio turizmo vystymo galimybes saugomose teritorijoje detalizavo M. Stubelj Ars, M. Bohanec (2010), G. Wallace, S. Pierce, (1996). Paul Eagles (2002, 2003) nagrinėjo pagrindines rekomendacijas efektyvesniam turizmo reguliavimui saugomose teritorijose. A. Stoškus, A. Birgelytė ir M. Dijokienė yra parengę taikomąjį mokslo tiriamąjį darbą „Ekoturizmo metodinės rekomendacijos“ (2008). Saugomas teritorijas analizavo J. Aukštaitis (1996), A. Černiauskas, M. Lapelė (2012). Apie darnų turizmą rašę: M. Mowforth, I. Munt (2003), kaimo turizmą – L. Roberts, D. Hall (2001), R. Sirusienė (2008). Gamtos paveldo specialistė Liisa Kajala yra parengusi detalų pranešimą „Lankytojų monitoringas: įžanga, idėja ir svarbiausios koncepcijos“, kuris padėjo atlikti lankytojų srautų analizę.

Mokslinė problema: Plėtojant ekologinį turizmą didžiausias dėmesys skiriamas lankytojų srautų didinimui, ekonominiam skatinimui, nėra atsižvelgiama į darnios turizmo plėtros principus, neįvertinamas padidėjusių turistų srautų poveikis saugomoms teritorijoms, kuris gali naikinti ir kitaip žaloti unikalų kraštovaizdį, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, biologinę įvairovę.

Tyrimo objektas: Ekologinis turizmas ir rekreacija Dzūkijos nacionaliniame parke.

Darbo hipotezė: Ekologinis turizmas Dzūkijos nacionaliniame parke yra išvystytas.

Darbo tikslas: Išanalizuoti ir įvertinti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo valdymo ir vystymo ypatumus.

Tikslui įgyventi išsikelti darbo uždaviniai:

- Charakterizuoti ekologinio turizmo sampratą.
- Apžvelgti Dzūkijos nacionalinio parko gamtines ir kultūrinės vertybes.
- Išnagrinėti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo būklę.
- Įvertinti ekologinio turizmo perspektyvas Dzūkijos nacionaliniame parke.

Tyrimo metodai. Rengiant mokslinį darbą panaudoti teoriniai, empiriniai bei grafiniai tyrimo metodai. Teorinei daliai – *literatūros šaltinių analizės metodas*. Praktinei daliai – *matematinis statistinis metodas, anketinės apklausos, eksperimentinis metodas*. Surinktai, susistemintai ir išanalizuotai medžiagai apibendrinti, išvados ir pasiūlymams suformuluoti naudotas – *apibendrinimo metodas*.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys: pirmoje aptariama ekologinio turizmo samprata ir raidos istorija, taip pat ekologinio turizmo vystymasis saugomose teritorijose. Antroje dalyje apžvelgiama Dzūkijos nacionalinio parko charakteristika, gamtiniai ir kultūriniai turizmo išteklių tinkantys ekologinio turizmo plėtrai, nagrinėjama ekologinio turizmo būklė DNP: lankytojų srautai, kaimo turizmo sodybos. Trečioje dalyje atliekamas tyrimas, norint įvertinti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo valdymo ir vystymo galimybes visuomenės, lankytojų bei eksperų akimis, kurie dirba šioje saugomoje teritorijoje ir turi pačią patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją darbo tikslui pasiekti. Darbo pabaigoje suformuluojamos išvados, parengiamos rekomendacijos ir pasiūlymai, pateikiamas literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai. Darbo apimtis – 83 puslapiai, jame pateiktos 7 lentelės, 49 paveikslai ir 3 priedai. Darbe panaudoti 45 literatūros šaltiniai.

Darbe naudojami sutrumpinimai:

DNP – Dzūkijos nacionalinis parkas;

PAN – Saugomų teritorijų tinklas (Protected Area Network);

TIES – Pasaulio ekoturizmo asociacija (The International Ecotourism Society);

IUCN – Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga (The International Union for Conservation of Nature and Natural Resources);

LR – Lietuvos Respublika;

AM – Aplinkos ministerija;

NP – Nacionalinis parkas.

1. EKOLOGINIO TURIZMO SAMPRATA IR JO YPATUMAI SAUGOMOSE TERITORIJOSE

1.1 Ekologinio turizmo sampratos charakterizavimas

Pasak ekonomisto Vytauto Pranulio (1990): „Su nostalgija dabar kalbame apie praėjusius laikus, kai mūsų gentainiai gėrė neužterštą šaltinių vandenį, maudėsi švariose upėse, kvėpavo tyru oru. Jų gyvenimas maksimaliai derinosi prie natūralių gamtos procesų ir dėsningumų. Su gamta jie elgėsi pagarbiai, dievino jos galias ir šventomis laikė iš jos malonės gaunamas gėrybes.“ (p. 5). Tik pavydėti galima anų laikų žmogui, kuris taip suvokė ir vertino tai, ką šiandien laikome kaip mokslo naujai atrandamas tiesas, todėl, būtų labai didelė nuodėmė nesistengti išsaugoti iki šių dienų išlikusių ir nuo gilios senovės nepakitusių gamtos vertybių. Vienas iš pagrindinių ekologinio turizmo principų – neigiamo poveikio aplinkai mažinimas.

Analizuojant mokslinę literatūrą galima sutikti skirtingų ekologinio turizmo apibrėžimų, tačiau iki šiol mokslinėje literatūroje dar vis nėra priimto bendro ir visuotinai naudojamo, kadangi skirtingi autoriai šią turizmo formą interpretuoja savaip ir atskleidžia labai įvairiai, akcentuodami skirtingus šios sąvokos aspektus. Šiame skyriuje apžvelgiama keletas tiek lietuvių, tiek užsienio mokslininkų sąvokų, tokiu būdu galima susipažinti kaip autoriai jas keitė, tikslino ir pildė. Ši turizmo šaka yra pakankamai nauja – kaip terminas plačiai vartoti pradėtas maždaug devintajame dešimtmetyje. 1990 metais Tarptautinės ekoturizmo asociacijos (TIES) ekoturizmas buvo apibūdintas kaip „atsakingas keliavimas gamtinėse teritorijose, prisidedantis prie aplinkos apsaugos ir vietos žmonių gerovės“. Galima teigti, kad TIES apibrėžtos sąvokos principai yra išlikę iki šių dienų ir traktuojami kaip patys svarbiausi.

Keletas kitų, žymių mokslininkų, apibrėžimų:

1 lentelė. Ekologinio turizmo samprata

Autorius	Ekologinio turizmo apibrėžimas
Ceballos-Lascurain H. (1996)	Ekologinis turizmas – aplinkos apsaugos požiūriu atsakingas keliavimas ir lankymasis sąlyginai nepaliestose gamtos teritorijose, norint pasidžiaugti ir įvertinti gamtą (ir bet kokias su tuo susijusias kultūrinės savybes – tiek praeities, tiek dabarties), kuris skatina išsaugojimą, pasižymi mažu neigiamu lankytojų poveikiu aplinkai ir teikia naudą aktyviai socialine ir ekonomine prasme dalyvaujančioms vietos bendruomenėms.

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Autorius	Ekologinio turizmo apibrėžimas
Ceballos-Lascurain H. (1983), cit. pgl: Sirusienė R. (2005)	Ekologinis turizmas – tai kelionių ir ekologiškai jautraus požiūrio į gamtą derinys, leidžiantis pajusti pažinimo džiaugsmą, susipažinti su floros ir faunos pavyzdžiais, taip pat prisidėti prie jų apsaugos.
Fennell D. A. (1999)	Ekologinis turizmas – tai turizmo forma, tausojanti gamtinius išteklius, orientuota į gamtos pažinimą ir patyrimą, etiškai organizuojama, siekiant mažai veikti aplinką, nevirtotojišką ir lokaliai orientuotą (kontrolės, gaunamos naudos ir apimties požiūriu). Ekoturizmas paprastai vyksta mažai paliestose gamtinėse teritorijose ir prisideda prie jų išsaugojimo.
Fennell D. A. (2008)	Ekologinis turizmas – tvari, neinvazinė gamta grįsto turizmo forma, kuri pirmiausia fokusuota į mokymąsi ir yra etiškai valdoma, kad būtų daromas, kuo mažesnis poveikis aplinkai, resursai nebūtų išnaudojami, o turizmas orientuotas į pačią vietovę. Jis tipiškai vyksta natūraliose vietovėse ir stengiasi išsaugoti ją tokią, kokia buvo.
Honey M. (1999)	Ekologinis turizmas – tai turizmas į jautrias, mažai ūkinės veiklos paliestas, dažniausiai saugomas gamtines teritorijas, kuris siekia sumažinti savo neigiamą poveikį aplinkai bei teikia tiesioginę paramą jos išsaugojimui. Jis dažniausiai orientuotas į nedideles grupes ar pavienius asmenis, supažindina su gamtos bei kultūros vertybėmis, prisideda prie vietos bendruomenių ekonominės ir socialinės gerbūvės, ugdo pagarbą skirtingoms kultūroms bei žmogaus teisėms.
Sirusienės R. (2008)	Ekologinis turizmas – tai lankymasis unikaliuose gamtos teritorijose, mažai tepaliestose ūkinės veiklos, išsaugojusiose tradicinę vietos gyventojų gyvenimą; tai visų turistinės veiklos dalyvių ekologinės kultūros kėlimas ir vietos gyventojų gyvenimo lygio gerinimas, gamtosauginių normų ir technologijų laikymasis rengiant ekologinius turus ir programas.
Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programa	Ekologinis turizmas – turizmo rūšis, kai pagrindinis kelionės tikslas – stebėti gamtos ir vietos kultūrinės apraiškas, nedarant neigiamo poveikio aplinkai ir suteikiant vietos gyventojams socialinės ekonominės veiklos galimybių. Žalioji (ekologinis) turizmas apima kaimo turizmo paslaugas, lėtąjį, edukacinį ir aktyvųjį turizmą (dviračių, vandens, pėsčiųjų, kitoki) ir keliavimą gamtinėje aplinkoje, naudojantis savo fizinėmis ir dvasinėmis jėgomis ar siekiant jas atgauti.

Autorius	Ekologinio turizmo apibrėžimas
Armantienė ir kt. (2009)	Ekologinis turizmas – turizmo rūšis, kai keliaujama į saugomas gamtines teritorijas norint jose apsistoti, studijuoti, stebėti augalus, gyvūnus bei vietos kultūrą ir nekenkti aplinkai, o vietiniams gyventojams suteikti socialinių ekonominės veiklos galimybių.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Lyginant Hektoro Ceballos-Lascuraino 1983 ir 1996 metų (*1 lent.*) ekologinio turizmo sąvokas pastebėta, jog 1996 metais meksikiečių ekonomisto ekologo apibrėžime papildomai atsirado lankymasis sąlyginai nepaliestose gamtos teritorijose, noras pasidžiaugti ir įvertinti ne tik gamtines, bet ir kultūrinės savybes, tai pat mažas neigiamas lankytojų poveikis ir nauda socialine ir ekonomine prasme vietos gyventojams. Galima pastebėti, jog šio papildyto apibrėžimo visi aspektai yra įtraukti ir minimi šių dienų ekologinio turizmo sąvokoje. Taip pat palyginimui pateiktos dvi profesoriaus Fennellio sąvokos, iš kurių viena užrašyta beveik po dešimties metų, tačiau apibrėžimai išliko praktiškai identiški, autorius per tiek metų jos nepapildė jokiais papildomais aspektais, kadangi kaip ir buvo paminėti visi svarbiausi komponentai. Išanalizavus Ceballos-Lascurain, Fennellio ir Honey sąvokas, išsiaiškinta, kad vienintelė Martha Honey savo apibrėžime sukonkretizavo į kur tiksliai yra keliaujama, t. y. į saugomas teritorijas. Taip pat šios autorės sąvokoje paminėta (ko nebuvo kitose), jog ekologinis turizmas labiau orientuotas į mažas grupes, t. y. keliaujama po vieną arba nedidelėmis grupėmis, tai galima išskirti kaip labai tvirtą ir teisingą teiginį, kadangi mažose grupėse daug lengviau užmezgamas kontaktas su vietos žmonėmis, patiriamas artimesnis aplinkos išgyvenimas, jos pažinimas. Svarbu paminėti, kad mažesni lankytojų srautai ne taip neigiamai veikia aplinką, kaip vienu metu apsilankančios didelės grupės. Prie viso to, Honey pateiktame apibrėžime paminėta pagarba žmogaus teisėms bei įvairioms kultūroms. Todėl galima daryti išvadą, jog Martha'os Honey apibrėžimas yra konkretesnis ir atitinkantis daugiau aspektų, nei Ceballos-Lascurain ir Fennellio, kurie įeina į šių dienų vartojamą ekologinio turizmo apibrėžimą.

Lietuvos kaimo turizmo asociacijos prezidentės Sirusienės apibrėžime galima pastebėti akcentuotą vietos gyventojų tradicinės gyvensenos išsaugojimą, gyvenimo lygio gerinimą. Valstybinio turizmo departamento prie Ūkio ministerijos pirmajame Lietuvos Turizmo terminų aiškinamajame žodyne, kurį parengė Armantienė ir kt., galima rasti gana tikslų ir visus svarbiausius aspektus apžvelgiantį ekologinio turizmo apibrėžimą – tai keliaujamas į saugomas teritorijas norint susipažinti su gamtinėmis bei kultūrinėmis vertybėmis bei prisidėti prie vietos bendruomenių ekonominės ir socialinės gerbūvės nedarant žalos aplinkai. Lietuvos turizmo plėtros

2014–2020 metų programoje, kurioje yra nustatyti valstybės turizmo plėtros iki 2020 m. tikslai, uždaviniai ir plėtros prioritetai, atsižvelgiant į darniojo turizmo principus ekologinio turizmo apibrėžimas iš kitų analizuotų sąvokų išsiskiria pabrėžtomis teikiamomis kaimo turizmo paslaugomis.

Visi aukščiau apžvelgti apibrėžimai yra pateikti kaip dažniausiai vartojami visame pasaulyje. Nesunku pastebėti, jog požiūris į ekologinį turizmą tarp šalių yra šiek tiek skirtingas ir savaip aiškinamas. Vieni autoriai daugiau įvardija tiesiog keliavimą po sąlyginai nepalietas gamtos teritorijas, kiti akcentuoja būtent saugomas teritorijas, vieni labiau išskiria pažinimo, patyrimo džiaugsmą, o kiti vietos žmonių gerovę. Apibendrinant įvairių autorių nuomones, galima išskirti tris pagrindinius ekologinio turizmo aspektus (Sharpley, 2006):

1) **Išsaugojimas.** Ekologinis turizmas yra mažą poveikį darantis turizmas, kuris turi būti valdomas taip, kad prisidėtų prie augmenijos, gyvūnijos ir gamtos išsaugojimo;

2) **Plėtra.** Ekologinis turizmas turėtų skatinti vietos gyventojų dalyvavimą vystant ir kontroliuojant turizmą, duodantį darnią socialinę ir ekonominę naudą vietos bendruomenėms;

3) **Patirtis.** Ekologinis turizmas turėtų sudaryti sąlygas mokytis bei vykti reikšmingiems turistų ir aplinkos / vietos bendruomenės susitikimams.

Paskutiniu metu ekologinis turizmas „itin dažnai klaidingai pasitelkiamas rinkodaros tikslais, siekiant patraukti aplinkos apsauga susirūpinusią visuomenės dalį, užklijuojant „eko“ etiketę ant įprastinio (dažniausiai gamtinio) turizmo, kuris gali neigiamai veikti tiek gamtinę, tiek ir socialinę aplinką.“ (Stoškus ir kt., 2008, p. 8). Dar vienas iš analizuotų autorių, Buckley (2003), teigė, jog „golfo laukas atrodytų yra tik paprasta žolė, tačiau iš tiesų tai yra mišinys įvairiausių nevietinių rušių, aptręštų, apipurkštų ir nupjautų iki tobulybės, kad niekada neturėtų sėklų, kurios prisotintos įvairių pesticidų tokiais kiekiais, jog tokiame lauke net pamitusios antys galėtų greitai nugaišti. Tai yra toli gražu gamta ir betkoks turas į kurį įtrauktas golfas neturėtų būti vadinamas „užsiėmimais grynoje gamtoje. <...> Panašumų galima rasti ir kai kuriuose nacionaliniuose parkuose, draustiniuose. Nors ir stovėdami atokiai nuo gyvenamųjų bei industrinių zonų, infrastruktūra ir kompleksai juose yra tokie masyvūs, kad juos galima pavadinti mažais miestais. Ar tokio parko lankytojas, apsistojęs pilnai įrengtuose apartamentuose, gali vadintis atostogaujančiu gamtoje?“ (p. 224). Problema yra tokia, jog kai kuriose ekologinį turizmą plėtojančiose vietovėse turizmo produktų tiekėjų ekonominis skatinimas ir beribis noras pritraukti kuo daugiau lankytojų yra manipuluojamas priklijuojant „eko“ etiketę ir siekiant sėkmingai veikti kaip ekologinio turizmo objektas, nors iš tikrųjų net neatitinka visų ekoturizmo principų. Tačiau kaip yra sakę Mowforth ir Munt (2003), „turizmo plėtra traukos vietas, vietos kultūrą ir aplinką paverčia preke, kurią vartoja turistai“, todėl natūralu, kad plėtojant ekologinį turizmą didžiausias

dėmesys skiriamas ekonominiam skatinimui, lankytojų srautų didinimui, ir taip neatsižvelgiama į darnios turizmo plėtros principus, neįvertinamas padidėjusių turistų srautų poveikis saugomoms teritorijoms, kuris gali naikinti ir kitaip žaloti unikalų kraštovaizdį, gamtos ir kultūros paveldo vertybes, biologinę įvairovę.

Ekologinio turizmo principai pagal Tarptautinę ekoturizmo asociaciją:

- Sumažinti fizinius, socialinius, elgesio ir psichologinius poveikius.
- Plėsti aplinkos ir kultūros supratimą ir pagarbą.
- Suteikti pozityvios patirties ne tik lankytojams, bet ir vietiniams gyventojams.
- Suteikti tiesioginę finansinę naudą aplinkos išsaugojimui.
- Sukurti finansinę naudą tiek vietiniams, tiek privatiems sektoriams.
- Lankytojams įsimintinai pristatyti patirtį, kuri padeda jautriau žvelgti į šalių politinį, aplinkos apsaugos ir socialinį klimatą.
- Žadinti atidumą lankomos šalies politinei, gamtinei ir socialinei aplinkai.
- Visais būdais mažinti poveikį aplinkai.
- Pripažinti vietinių žmonių teises ir dvasinius įsitikinimus, kad bendradarbiaujant su jais sukurtume stiprią bendruomenę.

Todėl, „turizmas gali būti labai galingas įrankis sėkmingai ekonominei raidai tiek vietinėje, tiek nacionalinėje skalėje. Kai visuotinis atšilimas ir kiti natūralūs reiškiniai veikia žmonių gyvenimo kokybę visame pasaulyje, iškyla klausimas – kaip galima turizmą padaryt labiau ekologišką išlaikant jį įdomių ir patrauklių vartotojams? Atsakymas į šį klausimą gali slypėti ekologiškai tvariame turizme – ekoturizme, kuris visų pirma telkia dėmesį į supratingumą apie natūralias vietas, aplinkosaugą, kultūrą bei išsaugojimą ir dėkingumą.“ (Stubelj Ars, Bohanec, 2010, p. 2554). Plėtojant ekologinį turizmą kuriami gamtiniai – pažintiniai takai, maršrutai, kuriamas stovyklaviečių tinklas siekiant ne tik paskatinti turistus aplankyti įdomiausias to krašto vietas, bet ir ugdyti jų sąmoningumą, suteikti jiems pagrindinę informaciją apie elgesį gamtoje, gamtos objektų vertę ir jų apsaugos būtinumą. Svarbu suprasti, kad turizmas – ne tik pažintis su krašto gamtos bei kultūros vertybėmis, bet ir galimas neigiamas poveikis gamtai, todėl būtina išlaikyti atsvarą tarp natūralios gamtos išsaugojimo ir vartotojams patrauklių paslaugų.

1.2 Ekologinio turizmo vystymasis saugomose teritorijose

Nesvarbu koks, sausumos ar vandens plotas, jeigu tik jis skirtas biologinės įvairovės priežiūrai ir apsaugai, gamtinių ir su tuo susijusių kultūros išteklių, jis yra valdomas teisinių bei kitų veiksmingų priemonių. Ekologinio turizmo vystymąsi saugomose teritorijose lemiantys pagrindiniai teisės aktai – „LR saugomų teritorijų įstatymas (Žin., 1993, Nr. 63-1188; 1995, Nr. 60-1502; 2000, Nr. 58-1703), nacionalinių ir regioninių parkų nuostatai bei parkų direkcijų nuostatai, taip pat valstybinių parkų ir rezervatų tvarkymo planai bei gamtotvarkos planai. Mūsų aplinkoje yra gausu unikalių gamtos objektų, kuriuos mes vienaip ar kitaip veikiame, todėl gamtos apsaugai turi būti skiriama ypač daug dėmesio ir norint užtikrinti gerą aplinkos valdymą bei pasiekti aukščiausią supančios aplinkos kokybę, būtina vadovautis aukščiau paminėtais pagrindiniais teisės aktais.

Grįžtant prie ekologinio turizmo išnagrinėtos sąvokos galima pastebėti, jog nemažai autorių keliavimą aprašė konkrečiai į saugomas teritorijas. Pasak Wallace ir Pierce „Ekoturizmas yra pageidautinas nacionaliniuose parkuose, nes šie yra legaliai apsaugoti ir naudoja tvarios plėtros modelius.“ (1996). Ekologinis turizmas yra suvokiamas tik darnaus vystymosi kontekste, kadangi yra paremtas pagrindiniais darnaus turizmo principais, todėl akivaizdu kodėl autoriai sieja ekologinį turizmą ir jo vystymąsi su saugomis teritorijomis.

Saugomose teritorijose gerai išvystytas turizmas gali atnešti daug naudos, tokios kaip ekonominių galimybių atsiradimas, gamtos ir kultūros paveldo saugojimas, gyvenimo kokybės gerinimas (2 *lent.*). Pasak Haroldo Goodwino (1996), „nacionaliniai parkai gauna naudą iš ekologinio turizmo keletą būdų – ekoturizmas yra būdas suderinti ekonominę plėtrą ir rūšių apsaugą; kitos šalys susilaukia dėmesio dėl turų po gamtos rezervatus ir parkus, supažindina su įvairiomis nišomis ir ant išnykimo slenksčio esančiomis rūšimis; turistų mokami mokesčiai padeda finansuoti norimas programas, sumoka už spaudą, žemėlapius, lankstinukus bei takų priežiūrą; pelnas dažniausiai keliauja tiesiai į vietinę ekonomiką; susidomėjimas ekoturizmu skatina vietinius žemės savininkus plėtoti mažesnę kenksmingą poveikį darančią techniką.“ Vystomas ekologinis turizmas tampa neatsiejama saugomų teritorijų plėtros dalimi, skatinančia ekonominę bei socialinę gerovę vietos bendruomenėms. Tačiau ekologinis turizmas saugomose teritorijose vystomas ne vien dėl ekonominių galimybių, bet ir siekiant išsaugoti gamtos ir kultūros savybes ar krašto savitumui išlaikyti, taip pat svarbu yra parodyti krašto vertę tiek vietos bendruomenei, tiek svečiams, kad jie norėtų čia sugrįžti, džiaugtųsi unikalia parko gamta, pailsėtų nuo darbų bei rūpesčių ir keltų vietos turizmą nedarant žalos aplinkai.

2 lentelė. Teigiamas turizmo poveikis (nauda) saugomose teritorijose

	Poveikis
Ekonominių galimybių atsiradimas	<p>Daugiau darbo vietų vietiniams gyventojams ir didesnės pajamos;</p> <p>Atsiranda naujų turizmo įmonių ir skatinama bei diversifikuojama vietos ekonomika;</p> <p>Skatinama vietos prekių gamyba;</p> <p>Sukuriamos naujos rinkos ir mainai su užsieniu;</p> <p>Pagerėja gyvenimo kokybė;</p> <p>Generuojamos pajamos iš vietinių mokesčių;</p> <p>Darbuotojai gali įgyti naujų įgūdžių;</p> <p>Didėja saugomų teritorijų ir vietos bendruomenių finansavimas.</p>
Gamtos ir kultūros paveldo saugojimas	<p>Saugomi ekologiniai procesai ir takoskyros;</p> <p>Saugoma biologinė įvairovė (įskaitant genus, rūšis ir ekologines sistemas);</p> <p>Saugomi, išlaikomi ir vertinami kultūros ir infrastruktūros paveldo ištekliai;</p> <p>Sukuriamą ekonominę vertę ir saugomi ištekliai, kurie kitaip neturėtų jokios suprantamos vertės gyventojams arba reikštų išlaidas, o ne pajamas;</p> <p>Per švietimą ir interpretavimą perduodamos saugomos vertybės;</p> <p>Padedama perduoti ir interpretuoti gamtos ir infrastruktūros bei kultūros paveldo vertybes lankytojams ir lankomų vietų gyventojams, taip kuriama nauja atsakingų vartotojų karta;</p> <p>Remiami gerosios aplinkos apsaugos praktikos ir valdymo sistemų tyrimai bei plėtra, siekiant paveikti kelionių ir turizmo bendrovių veiklą bei traukos vietų lankytojų elgesį;</p> <p>Gerinama vietinė infrastruktūra, transportas ir ryšiai;</p> <p>Padedama sukurti rentabilius saugomų teritorijų veiklos mechanizmus.</p>
Gyvenimo kokybės gerinimas	<p>Skatinamos estetiškos, dvasinės ir kitos su gerove susijusios vertybės;</p> <p>Remiamas lankytojų ir vietos gyventojų ekologinis švietimas;</p> <p>Didinamas tarpkultūrinis supratimas;</p> <p>Skatinama kultūros, amatų ir menų plėtra;</p>

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

<p>Gyvenimo kokybės gerinimas</p>	<p>Kuriama patraukli aplinka gyventojams ir lankytojams, kuri gali remti kitas naujas suderinamas veiklas – nuo žvejybos, iki paslaugų ar prekių pramonės</p> <p>Didinamas vietos žmonių išsilavinimo lygis</p> <p>Žmonės skatinami mokytis kalbų ir susipažinti su užsienio turistų kultūra</p> <p>Vietos gyventojai skatinami vertinti vietos kultūrą ir aplinką</p>
--	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Eagles et al., 2002, p. 24.

Paul F. J. Eagles (2003) straipsnyje „International Trends in Park Tourism: The Emerging Role of Finance“ yra pateikęs pagrindines rekomendacijas efektyvesniam turizmo reguliavimui saugomose teritorijose:

- Suderinti parko ir vietovėje siūlomas paslaugas ir produktus su turistų kelionių motyvais;
- Pasiūlyti produktus ir paslaugas, kuriems turistai gali leisti pinigus;
- Siekti aukštesnės visų turistams siūlomų paslaugų kokybės;
- Siekti, kad parko lankytojai būtų patenkinti ir remtų parką – šie žmonės rems parko tikslus didesnėse politinėse visuomenės diskusijose;
- Sudaryti sąlygas parko lankytojams turėti teigiamą vaidmenį parko valdymo procese;
- Užtikrinti, kad visa informacija ir interpretavimo programos kuria tinkamus lūkesčius;
- Sumažinti pinigų ištekėjimą iš vietovės (išlaikyti gautas pajamas kiek galima daugiau, remiantis vietos produkcija ir paslaugomis), kuriant ryšius su vietos pramonės šakomis;
- Sudaryti sąlygas vietos gyventojams švęsti savo kultūrinės tradicinės šventes;
- Kai reikia, padėti šviesti vietos gyventojus suteikiant turizmui reikalingus įgūdžius;
- Vertinti visas privačiojo sektoriaus siūlomas paslaugas, siekiant užtikrinti paslaugų kokybę ir parko strategijos laikymąsi;
- Užtikrinti, kad visas parko personalas būtų mokomas turizmo planavimo ir valdymo;
- Nuolat vertinti visas turizmo programas, siekiant įsitikinti, kad tikslai pasiekiami;
- Užtikrinti, kad turizmo programos būtų paremtos kompetentingu finansų valdymu;
- Nustatyti atitinkamas kainas;
- Atitinkamai skirstyti pajamas iš mokesčių.

Apibendrinus galima daryti išvadą, jog ekologinis turizmas ne tik suteikia ekonomines galimybes, bet ir saugo gamtą bei kultūros paveldą, gerina gyvenimo kokybę.

Ekologinis turizmas tampa vis patrauklesnis daugelyje pasaulio šalių saugomų teritorijų kontekste, jau ne vienerius metus, vienas po kito vykdomi įvairūs projektai, programos, konkursai, rengiami tam tikrų institucijų, parodo, jog Lietuva tarp jų. Kadangi ekologinis turizmas geriausiai vystomas saugomose teritorijose, todėl ir projektai, kuriais siekiama šviesti ir informuoti žmones apie saugomas teritorijas ir darnų elgesį gamtoje, rengiami taip, kad skatintų žmones ne tik apsilankyti Lietuvos nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose, bet ir prisidėti prie jų išsaugojimo.

Vienas iš įgyvendintų projektų (2008 metais), pavadinimu „Europos savanoriai parkuose“ (GRUNDTVIG LifeLong Learning Programme „European Volunteers in parks“), kurio nacionalinis koordinatorius – Lietuvos valstybinių parkų ir rezervatų asociacija. Šio projekto tikslas – „populiarinti savanorystės veiklą pasaulio saugomose teritorijose bei įvykdyti trumpalaikius tarptautinius savanorių mainus.“ (Vykdomi..., 2008). „Šiame projekte dalyvavo 8 partneriai, kurie yra EUROPARC‘o federacijos (organizacija, vienijanti daugiau nei 400 saugomų teritorijų Europoje) arba šios federacijos sekcijos nariai. Partneriams, kaip ir pavieniams dalyviams, naudinga pasikeisti patirtimi ir įvairiomis tobulėjimo galimybėmis. Pagrindinė partnerių veikla: 1) Tarptautiniai seminarai savanorių koordinatoriams parkuose. <...> 2) Pavienė trumpalaikė savanorystė kitų šalių parkuose. <...> Savanoriai įgyja patirties skirtingose socialinėse, kultūrinėse ir organizacinėse situacijose, susipažįsta su parko valdymu. Tikimasi, kad savanoriai, grįžę į savo gimtąją šalį, skleis teigiamą požiūrį apie savanorystę Europos parkuose.“ (Informacija apie projektą „Europos...“, 2008). Kaip pavyzdį galima pateikti šio projekto įgyvendimą DNP. „Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcija 2010 sausio 25 d. įgijo organizacijos, priimančios Europos savanorių tarnybos savanorius, statusą. <...> 2010 m. gegužės mėnesio vidury sulaukė dviejų savanorių: Annos Zaparožec iš Ukrainos ir Diego Martinez iš Ispanijos.“ (Savanorystė..., 2010). Savanoriai čia dirbo įvairius darbus (nuo takų tvarkymo iki ekskursijų vedimo parko lankytojams), vykdė mokslinius tyrimus, mėgavosi gamta ir stengėsi kuo daugiau sužinoti apie šio krašto kultūrą ir tradicijas.

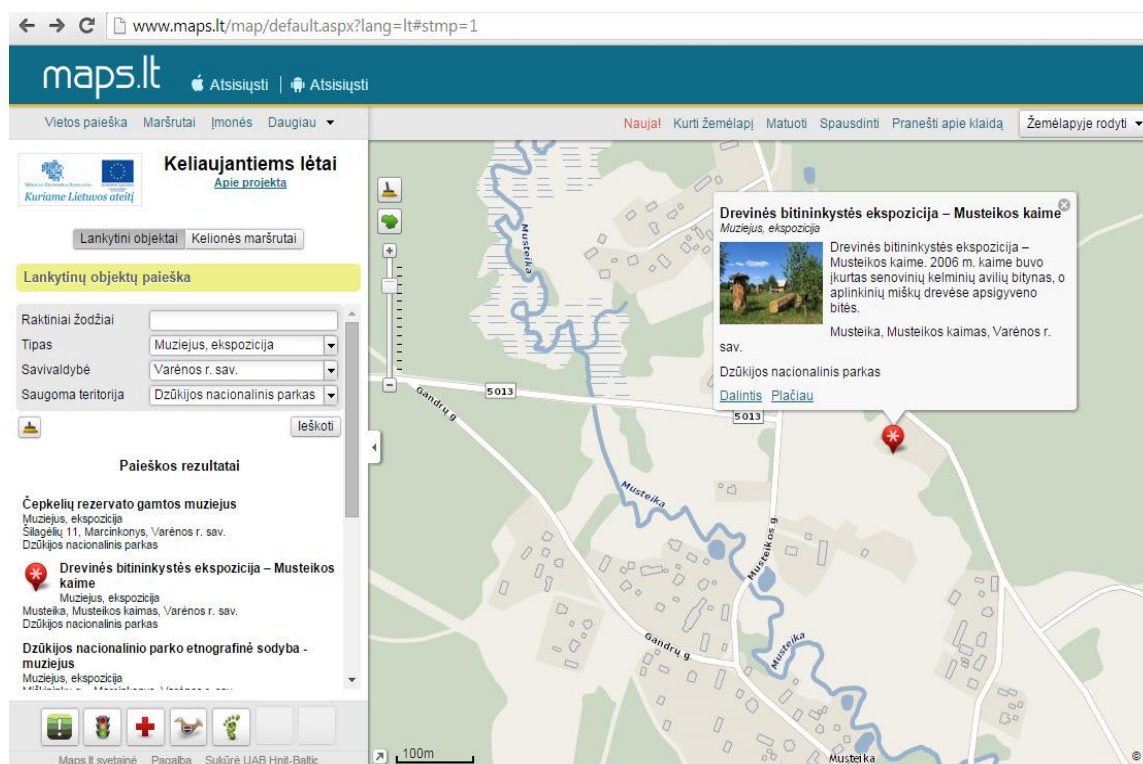
Šimtai apleistų pastatų, sugriuvusių fermų, buvusių kolūkių sandėlių iki šiol stūkso ne tik praktiškai kiekvienoje Lietuvos savivaldybėje, bet ir saugomose teritorijose. Aplinkos ministerija kartu su Valstybine saugomų teritorijų tarnyba prie AM 2008 metais parengė projektą „Apleistų statinių ir kitų aplinką žalojančių objektų likvidavimas“, kurio metu 2014 metų pavasarį sutvarkė 252 objektus saugomose teritorijose. „Projekto tikslas – atkurti žmogaus veiklos pažeistus kraštovaizdžio kompleksus, todėl buvo atrinkti ir likviduoti labiausiai apleisti statiniai ir kiti aplinką žalojantys objektai (seni sovietiniai pastatai, kolūkių statiniai, garažai, fermos, karjerai, siloso duobės ir kt.) nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose. Nugriautų pastatų statybinės atliekos perdirbamos į skaldą, kuri naudojama keliams tiesti. <...> Nuo apleistų (bešeimininkių) statinių ir kitų aplinką žalojančių objektų išvalytas kraštovaizdis padeda sukurti saugesnę ir

patrauklesnę aplinką. Įgyvendinus projektą sudarytos sąlygos išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo vertybes, kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę. Saugomos teritorijos tampa dar patrauklesnės lankytojams bei turizmo vystymui.“ (Informacija apie projektą „Apleistų...“, 2014).

2011 metų kovo 1 d. – spalio 31 d. vykęs konkursas pavadinimu „Atrask ir pažink Lietuvos saugomas teritorijas“, kurio organizatoriai Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie AM ragino patirti gražiausių vietovių pažinimo džiaugsmą siūlydama „aplankyti 35 saugomas teritorijas (5 nacionalinius ir 30 regioninių parkų), kuriuose keliautojams reikėjo fotoaparatu užfiksuoti 50 įdomių gamtos bei kultūros paveldo objektų, unikalių vietovių. Lankomų vietų sąrašė – naujai įrengtos ir pažintiniam turizmui pritaikytos vietos, populiarūs maršrutai. Tačiau, keliautojų laukė ir dar nematytos vietos, atsiveriančios nuostabios kraštovaizdžio panoramos, unikalūs atradimai gamtoje.“ (Informacija apie konkursą „Atrask...“, 2011). Įvykdžius reikiamas sąlygas, t. y. aplankius kuo daugiau objektų Lietuvos saugomose teritorijose ir nusifotografavus nurodytose vietose, buvo žadama apdovanoti diplomais ir išskirtiniais prizais taip pritraukiant kuo daugiau bendruomenės, kuriai yra svarbu prisidėti prie ekologinio turizmo tikslų įgyvendinimo.

Pasak kompleksinės visuomenės informavimo ir švietimo apie saugomų teritorijų svarbą bei aplinkai palankų gyvenimo būdą programos „Keliaukime kitaip!“ organizatorių, - „kalbėti ir galvoti apie ekologiją labai gerai, bet to jau tampa per mažai. Kiekvieną dieną reikia gyventi giliaja eko prasme.“ (Informacija apie eko..., 2011). Tai 2011 – 2012 metais įgyvendintas „Keliaukime kitaip!“ organizatorių projektas, pasak jų, „tai projektas, skirtas informuoti apie galimybę keliauti Lietuvos saugomose teritorijose, keliauti KITAIP – alternatyviai, įdomiai, intriguojančiai, nutrūktgalviškai, daroje su gamta ir apskritai įvairiapusiškai. Siekiama sukurti erdvę, kurioje kiekvienas gali rasti įvairių keliavimo būdų pasiūlymų, „gyvų pavyzdžių“. Projektas skatina saugomų teritorijų žinomumą, lankomumą, visuomenės informavimą apie gamtą tausojančio elgesio normas, eko žaliavų, technologijų naudojimą ir t. t. <...> norint įsitraukti į šią programą buvo išleistas ir platinamas saugomų teritorijų lankytojo „pasas“. Eko pasas – tai pirmasis žingsnis gauti simbolinę vizą į ekologijos pasaulį.“ (Informacija apie projektą „Keliaukime...“, 2011). Tokiu būdu kiekvienas galėjo oficialiai tapti „eko keliautoju“ tereikėjo jau minėtame eko pase pildyti asmeninį eko paso garbės kodeksą, kuriame pažymima kas naudojama nuolat bei kas buvo išbandyta šiandien. Tai, pavyzdžiui: eko aliejai, eko kosmetika, eko turizmas, laikymasis aplinkos apsaugos įstatymų ir kt. Dar viena esanti skiltis – sąrašas su Lietuvos saugomomis teritorijomis, kurioje pažymima kada ir kurioje saugomoje teritorijoje paskutinį kartą lankytasi. Eko pase, taip pat galima rasti kiekvienam keliautojui privalomą turėti „memorandumą“ (memorandumas - pagal Tarptautinių žodžių žodyną yra „įsidėmėtinų dalykų raštas; užrašas atminimui; [lot. memorandum – tai, kas atsimintina]“), eko keliautojo atmintinę ir Lietuvos saugomų teritorijų žemėlapi.

2011 – 2013 metais pradėtas įgyvendinti ir iki šiol tobulinamas „Kelijantiems lėtai“ projektas, kurį koordinuoja Baltijos aplinkos forumas Lietuvoje. Šis projektas kurtas su prasminga ekologine idėja, kadangi iki šiol, jokiaje bendroje sistemoje, nebuvo kaupiami Lietuvos saugomų teritorijų duomenys, o dabar kiekvienas, paprastai ir greitai, galės rasti norimą, išsamią informaciją apie lankytinus objektus ir pažintinius maršrutus. Svetainėje maps.lt (žr. 1 pav.) galima rasti skiltį „Kelijantiems lėtai“, šį įrankį tiesiogiai galima pasiekti adresu www.maps.lt/kelijantiemsletai.

1 pav. Maps.lt internetinio puslapio interaktyvus įrankis, kurio pagalba galima surasti šimtus objektų ir dešimtis maršrutų aprašymų su nuotraukomis bei detaliais žemėlapiais

Šaltinis: maps.lt

Šis „naujas interaktyvus įrankis siūlo šimtus objektų ir dešimtis maršrutų aprašymų su nuotraukomis bei detaliais žemėlapiais, kuriuos galima atsisiųsti, atsispausdinti ir pasiimti su savimi į kelionę.“ (Informacija apie projektą „Keliukime...“, 2012). Pasak darnaus vystymosi eksperto Kęstučio Navicko, „prasmingoms kelionėms reikia laiko – parymoti patikusioje vietoje, persimesti žodžiu su vietos gyventojais, praleisti naktį – įsibūti tame kraštovaizdyje. Todėl, vertingiausias Lietuvos kampelius kviečiame pažinti sumažinant tempą ir mėgaujantis lėtumu kaip vertybe“. (Projektas..., 2012).

„Darnios Lietuvos saugomų teritorijų raidos puoselėjimo“ projekto veikla yra Saugomų teritorijų produkto ženklo įdiegimas. Saugomos teritorijos produkto ženklas sukurtas norint

įgyvendinti abipusę naudą lankytojams ir vietos gyventojams. „Tai vienas iš būdų skatinti saugomų teritorijų lankytojus paslaugas ir produktus įsigyti iš vietos gyventojų. Saugomos teritorijos produkto ženklas padės atpažinti, kad paslauga teikiama, ar produktas pagamintas vietos gyventojų. Ženklo turėtojas pirmiausiai bus tas, kuris gyvena ar veiklą vykdo saugomoje teritorijoje, taip pat savo veikla nepažeidžia saugomų vertybių, turi etnografiniam regionui būdingus produktus.“ (Dėl Dzūkijos..., 2014)

2 pav. Dzūkijos nacionalinio parko Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato produkto ženklas

Šaltinis: (Dėl Dzūkijos..., 2014), <<http://gamta.cepkeliai-dzukija.lt/22150/-informacija-Parko-gyventojams/del-dzukijos-nacionalinio-Parko-ir-cepkeliu-valstybinio-gamtinio-rezervato-produkto-zenklo.html>>

Pasak Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos, šio (2 pav.) produkto ženklas bus suteikiamas šiose saugomose teritorijose pagamintoms prekėms bei paslaugoms, kurios bus teikiamos vadovaujantis tokiais kriterijais kaip autentiškumas, natūralios gamtos tausojimas, taip pat nauda žmonių sveikatai ir vietos bendruomenei. Produkto ženklas sukurtas siekiant skatinti vietos ekonomiką, taip pat sudaryti palankesnes sąlygas gyvenantiems saugomose teritorijose, skatinti partnerystę tarp vietos gyventojų ir saugomos teritorijos direkcijos.

Vienas iš naujausių vykdomų projektų, kurį rengia „LIFE+Gamta“ (2010–2014 m.) – „Bandomojo ekologinio tinklo pietų Lietuvoje sukūrimas“. Šio projekto tikslas – „sukurti ekologinį tinklą pietų Lietuvoje, kuris užtikrintų pasirinktų rūšių palankią apsaugos būklę ir padidintų regiono ekologinę vertę.“ (Informacija apie LIFE+ Gamtos projektą „Bandomojo ekologinio tinklo pietų Lietuvoje sukūrimas, 2014). Projekto metu siekiamos įgyvendinti šios veiklos: nykstančių populiacijų išsaugojimas bei jau išnykusių atkūrimas, bandomojo ekologinio tinklo pietų Lietuvoje sukūrimas ir vystymas, bei, ne ką mažiau svarbus, vietinės bendruominės gamtosauginis švietimas. Pasak Lietuvos gamtos fondo, „veiklos bus derinamos su vietinėmis

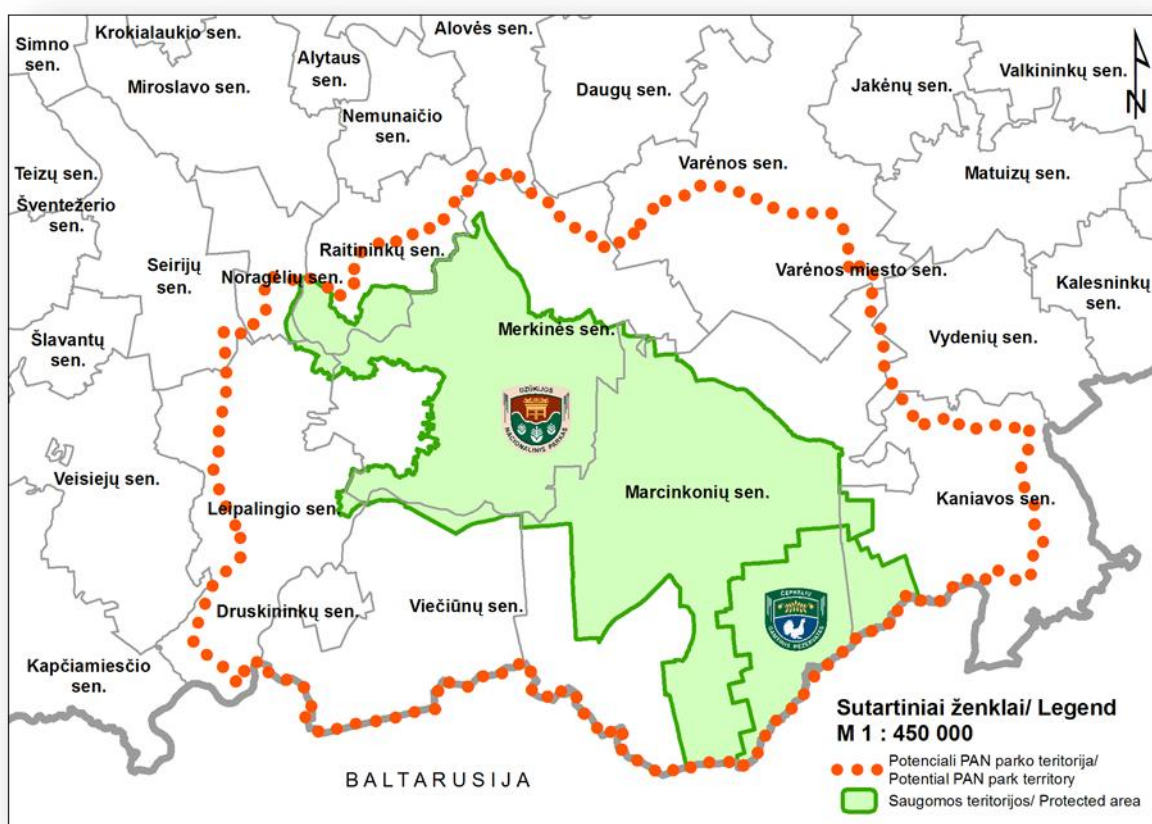
bendruomenėmis, paaiškinant veikslių naudą ne tik gamtai, bet ir žmonėms. Vietinių bendruomenių gamtosauginiam švietimui bus skirta mokomoji medžiaga, renginiai, straipsniai vietiniuose ir valstybiniuose laikraščiuose, internetinis projekto puslapis ir gamtos takas.“ (Informacija apie LIFE+ Gamtos projektą „Bandomojo ekologinio tinklo pietų Lietuvoje sukūrimas (2010–2014), 2014). Apibendrinus įgyvendintus projektus galima daryti išvadą, jog rengiami projektai Lietuvoje skatina ne tik pažinimo, savotiško džiaugsmo bei patyrimo jausmą, bet ir moko atsakingo keliavimo po saugomas teritorijas, kadangi labai svarbu, kad visuomenė suvoktų, jog gamtos išteklių nėra begaliniai, kad juos reikia tausoti, stengtis išsaugoti ateities kartoms.

2. DZŪKIJOS NACIONALINIS PARKO APŽVALGA

2.1 Dzūkijos nacionalinio parko charakteristika

Pasak Aukštaičio (1996), nacionaliniai parkai yra pačiose gražiausiose ir vertingiausiose gamtinėse teritorijose, kuriose išlikę dar gyvų etnografinių kaimų, vienkiemių, gamtos ir kultūros paminklų. Dzūkijos nacionalinis parkas yra didžiausia saugoma teritorija Lietuvoje, kuri įsteigta Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. balandžio 23 d. nutarimu Nr. I-1244 „Dėl Dzūkijos, Kuršių nerijos, Žemaitijos nacionalinių parkų, Trakų istorinio nacionalinio Parko ir Viešvilės valstybinio rezervato įsteigimo“ (Valstybės žinios, 1991, Nr. 13-332). 1997 m. lapkričio 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1273 „Dėl Aukštaitijos, Dzūkijos ir Žemaitijos nacionalinių parkų nuostatų patvirtinimo“ nustatyta Nacionalinio Parko paskirtis – „išsaugoti unikalų Dainavos krašto santakinio upyno hidrografinį tinklą ir Nemuno – Merkio – Ūlos – Grūdės – Skroblaus slėnius – būdingus augalų ir gyvūnų migracijos kelius, didelės mokslinės vertės Skroblaus vidurupio, Musteikos ir Povilnio upelių aplinkos gamtinius kompleksus, raiškius Dainavos girios kontinentinių kopų masyvus, Liškiavos, Straujos, Uciekos ir Pakrykštės erozinius geomorfologinius kompleksus, Merkinės moreninį volą, Netiesų, Glyno ir Ežeryno hidrografinius objektus, Imiškių, Didžbalės, Bakanauskų ir Dėlyno pelkes, Dzūkijai būdingas miškų biocenozes, retus ir nykstančius augalus ir gyvūnus, kitus gamtinius teritorinius kompleksus ir objektus; išsaugoti ypač vertingus Merkinės ir Liškiavos istorinius archeologinius ir architektūrinius urbanistinius kompleksus, etnokultūrinės girinių ir panemunių dzūkų kaimų (Musteikos, Zervynų, Žiogelių, Dubininko, Margionių, Kašėtų, Lynežerio ir kitų) vertybes, Glyno apyežerio senovines stovyklavietes, Subartonių memorialinį kraštovaizdžio kompleksą, kitas kultūros paveldo vertybes; išsaugoti Dainavos upyno gamtinės ekosistemos stabilumą, biotos komponentus ir jų įvairovę; atkurti sunaikintus ir pažeistus gamtinius, kultūrinius teritorinius kompleksus ir objektus; atlikti mokslo tyrimus, rinkti ir kaupti informaciją gamtos apsaugos, kultūros vertybių apsaugos, gamtos išteklių ir kitose srityse; sudaryti sąlygas plėtoti rekreacinę veiklą, pirmiausia pažintinį ir kaimo turizmą, trumpalaikį poilsiavimą tam skirtose zonose ir vietose, numatytose Nacionalinio Parko planavimo schemoje; reglamentuoti ūkinę veiklą ir užstatymo plėtotę pagal Nacionalinio Parko planavimo schemą, specialiuosius ir detaliuosius planus, gyvenviečių bendruosius planus, projektus ir teisės aktus; puoselėti Dzūkijos regiono kultūros tradicijas, amatus, verslus, propaguoti gamtosaugos idėjas, materialinės ir dvasinės kultūros palikimą.“ (Lietuvos..., 1997).

2010 m. pradžioje apjungus Dzūkijos nacionalinio parko direkciją ir Čepkelių valstybino gamtinio rezervato direkciją, abiejų saugomų teritorijų veiklai vadovauja viena jungtinė direkcija. 2011 m. Čepkelių–Dzūkijos NP tapo vienu iš trylikos Europos PAN parkų. Parkas įsikūręs Pietryčių Lietuvoje, didžiausioji parko teritorijos dalis yra Varėnos rajone, mažesnioji – Alytaus, Lazdijų rajonuose (žr. 3 pav.), bendras plotas – 58 519 ha. „Parke yra išskirti 3 rezervatai ir 28 draustiniai, kurie užima 46 proc. teritorijos, saugomi 42 gamtos paveldo objektai, iš kurių 18 paskelbti gamtos paminklais. Parko buveinėse sutinkamos 1 194 augalų, 1 027 grybų bei kerpių ir 2 107 gyvūnų rūšys, iš kurių 254 įrašytos į Lietuvos raudonąją knygą.“ (Čepkelių–Dzūkijos..., 2014).

3 pav. Čepkelių–Dzūkijos PAN parko teritorija

Šaltinis: Čepkelių–Dzūkijos PAN parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012, p. 21

Pagal svarbą ir paskirtį Dzūkijos nacionalinio parko miškai suskirstyti į **rezervatus, draustinius, apsauginius, rekreacinius ir ūkinės paskirties plotus** (žr. 3 lent.). „Visi Dzūkijos nacionalinio parko miškai paskelbti „Natura 2000“ teritorija, kuri vadinama Dainavos giria. Ji skirta europinės svarbos rūšims ir buveinėms išsaugoti.“ (Čepkelių–Dzūkijos..., 2014).

3 lentelė. Dzūkijos nacionalinio parko funkcinės zonos

NACIONALINIO PARKO FUNKCINĖS ZONOS	ha	%
Konservacinio prioriteto zonos:	27018	46,2%
Rezervatai	2007	3,4%
Draustiniai	25011	42,8%
Ekologinės apsaugos prioriteto zonos	6670	11,4%
Rekreacinio prioriteto zonos	567	1,0%
Miškų ūkio zonos	22075	37,7%
Žemės ūkio zonos	1628	2,8%
Bendrojo naudojimo vandens ūkio zonos	202	0,3%
Gyvenamosios zonos	362	0,6%
IŠ VISO:	58522	100%

Šaltinis: (Dzūkijos..., 2012), <http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=81>

Kaip matyti iš 3 lentelės, konservacinio prioriteto zona, apimanti rezervatus ir draustinius, sudaro daugiau kaip 40% nacionalinio parko teritorijos. Apsaugos prioriteto zona sudaro 11%, rekreacinio prioriteto zona – 1%, o ūkio reikalams tenka apie 40% parko miškų.

2.2 Dzūkijos nacionalinio parko gamtinės ir kultūrinės vertybės

Dzūkijos nacionalinis parkas – vienas iš nedaugelio Europoje esančių saugomų teritorijų, kuri lankytojus vilioja savo išraiškingu kraštovaizdžiu, miškų ir upių įvairove, įdomiu kultūriniu ir gamtiniu paveldu. Čia ypač glaudžiai susiję gamtiniai, istoriniai, ekonominiai ir socialiniai veiksniai, daugiau niekur Lietuvoje nėra geriau išlikusios gamtinės ir kultūrinės vertybės. „Keliaujant po Dzūkiją, kad ir kur pažvelgsi, visur pušys – kopų viršūnėse ir upių slėnių šlaituose, banguotose lygumose ir pelkynuose. Tačiau po šia monotoniška šilų skraiste slepiasi labai savitas ir turtingas gamtos pasaulis.“ (Černiauskas, Lapelė, 2012, p. 6). Dzūkijos nacionalinio parko, kurie galėtų būti tinkamai panaudoti ir turėti potencialo ateityje ekologinio turizmo vystymuisi, gamtinius išteklius sudaro (Čepkelių–Dzūkijos..., 2014):

- **Reljefas**
- **Miškai**
- **Klimatas**
- **Vandenys**
- **Augalija ir gyvūnija**

Nacionalinį parką puošia taisyklingos pusmėnulio formos žemyninės kopos, dubalkoniai ir lygumos. Dzūkijos kopos užima maždaug du trečdalius parko teritorijos, kuri plyti Dainavos smėlingoje lygumoje. Lygumos paviršių pajvairina ir termokarstinės daubos su nedideliais ežerėliais, smėlingos lygumos pietinėje dalyje. Į šiaurę nuo Merkinės smėlingos terasinės lygumos dubakloniuose telkšo ežerų virtinės, o šiauriau – Subartonių Dzūkų aukštumoje – vidutiniškai kalvoti su daubomis vietovaizdžiai, įvairia dirvožemių ir naudmenų danga. Savotiškas kraštovaizdžio tipas – upių slėniai, tekėdamos skirtingais kraštovaizdžiais, upės tarsi sujungia juos į vieną visumą. Svarbu paminėti, kad ypač daug įtakos dabartiniam parko reljefui turėjo Nemuno veikla. Dabartinį parko reljefą kūrė paskutiniojo Nemuno apledėjimo ledynai ir jų tirpsmo vandenys. Nuslūgus vandenims, iškilo smėlėti plotai, davę pradžią šiame krašte plačiai paplitusioms žemyninėms kopoms. Alkūnės kampo geomorfologinio draustinio kopynai pristatomi Čepkelių mokomajame take.

Išskirtinė parko gamtos ypatybė yra ir miškų gausa. Parko miškai priklauso vienam didžiausių šioje Europos dalyje miškų – 350 000 ha masyvui, nusitęsusiam nuo Augustavo pietryčiuose iki Valkininkų šiaurėje. Mišku apaugę net 47 282,9 ha (84,6% bendro ploto). Miškuose vyrauja pušynai, jie sudaro apie 92% viso apaugusio mišku ploto nacionaliniame parke ir 74% rezervato medynų. Daugiausiai tai sausi kerpiniai ir brukniniai pušynai, tarp jų įsiterpia beržynai, juodalksnynai, eglėnai. Pagal amžių miškuose vyrauja pusamžiai medynai, užimantys 30 230,8 ha (63,9%), brandžių medynų yra tik 2 014,0 ha. Subartonių miškuose auga aukščiausi medynai. Didelė dalis, net 88% parko miškų priklauso 1 degamumo klasei, tai yra aukščiausio gaisringumo miškai. Su šiais miškais galima susipažinti ir daugelyje gamtinių – pažintinių takų, vaikstant po mišką susipažįstama su aplinka, augalais, miškininkų darbais. Parko miškuose yra įrengti ir turistų lankomi šeši gamtiniai – pažintiniai takai: Čepkelių mokomasis takas, Zackagirio (Dziackagirio), Drevinės bitininkystės, Girinio, Skroblaus ir Ilgabalės pažintiniai takai.

Pietrytinė Lietuvos teritorija, kurioje yra įsikūręs parkas, turi savitas klimato sąlygas. Čia klimatas labiau kontinentinis nei kitose Lietuvos dalyse, taip yra dėl didesnio nuotolio nuo jūros ir pietinės padėties. Per metus vidutiniškai iškrinta 624 mm kritulių, šaltuoju – 180 mm., ir du trečdaliai (440 mm) šiltuoju metų laikotarpiu. Šios vietovės metinė suminio spinduliavimo prietaka sudaro apie 86 kcal/cm² arba 45% Saulės energijos kiekio, kuris pasiekia viršutinę atmosferos ribą. Parko teritorijoje vyrauja pietinių rumbų, ypač pietvakariniai vėjai, kurių vidutinis greitis 3–3,5 m/s. Nagrinėjamoje teritorijoje anksčiausiai (vidutiniškai rugsėjo pabaigoje) prasideda ir vėliausiai (gegužės pabaigoje) baigiasi šalnos. Parkui būdingi dideli paros ir metų temperatūros svyravimai. Tam įtakos turi dideli smėlingi plotai, lengvai išylantys, bet lengvai ir atiduodantys sukauptą šilumą. Pavasarį ir vasarą vidutinė mėnesio oro temperatūra čia vidutiniškai 0,5–1,0 °C aukštesnė negu kitose Lietuvos dalyse. Šilčiausio liepos mėnesio vidutinė temperatūra

– +17,7 °C, o šalčiausio sausio -5,4 °C. Žemiausia užregistruota žiemos temperatūra -40 °C (sausio mėn.), o aukščiausia – +37,0 °C (liepos mėn.), kuri yra užfiksuota ir kaip aukščiausia Lietuvoje. Per metus daugiausiai kritulių būna liepos–rugpjūčio, o mažiausiai sausio–kovo mėnesiais. Taip pat, dėl karšto ir šalto oro srautų susimaišymo gana dažnai pasitaiko lokaliniai lietūs ar net audros, apimančios tik nedidelę teritorijos dalį. Žiemos čia palyginti šiltos ir dažnai nebūna pastovios sniego dangos (t. y. ji laikosi trumpiau kaip mėnesį).

Parkas pasižymi išskirtine upelių ir upių įvairove, kurių čia suskaičiuojama net 36, bendras jų ilgis – apie 300 km. Ypač gražų parko kraštovaizdį sudaro Nemuno, Merkio, Ūlos, Skroblaus ir kitų čia tyvuliuojančių upių slėniai. Upes gruntiniu vandeniu daugiausiai maitina šaltiniai, todėl jų nuotėkis yra pastovesnis nei kitose Lietuvos kraštuose. Daugelį šimtmečių buvęs svarbiausiu Lietuvos valstybės vandens keliu – Nemunas (45,0 km), kuris teka vakariniu parko pakraščiu. Šiaurine teritorijos dalimi teka Merkys (37 km) – pagrindinis Nemuno intakas Dainavos lygumoje, į jį įteka Ūla, Grūda, Skroblus. Rytiniu pakraščiu (didžiausiu Merkio intaku) prateka Ūla, jos ilgis – 84 km, o parko teritorijoje – 25 km. Mažesnis kairysis Merkio intakas – Grūda, jos ilgis 36,2 km, o didžioji baseino dalis – DNP teritorijoje. Skroblus – vienas įspūdingiausių Lietuvos upelių, jo ilgis tik 17,3 km. Toks trumpas ir vandeningas upelis Lietuvoje yra tik vienas. Svarbu paminėti ir kitas parko upes: Strauja, Apsingė, Kempė, kanjoninio tipo Povilnio ir Išrūginio upeliai, kurie įteka į Ūlą. DNP yra labai populiarus vandens turizmas, turistus ypač vilioja Ūla ir Merkys. Taip pat turistams labai patrauklus ir jų dažnai lankomas – Ūlos akies šaltinis.

Dzūkijos nacionaliniame parke telkšo 48 ežerai, bendras jų plotas apie 232 ha. Didžiausi: Lizdų (27 ha), Lyno (18,5 ha), Gelovinės (15,9 ha), Glyno (15,9 ha), Galvinio (12,4 ha), Gilšės (10,6 ha), Kastinio (10,1 ha). Rekreacijai numatyti Merkinės ir Marcinkonių apylinkėse, prie Mergelės akelių, Ešerinio, Kastinio, Pakelinio ežerėlių, taip pat Nemuno slėniuose nuo Maksimų iki Merkinės ir prie Lizdų ežero.

Dzūkijos nacionalinio parko ekosistemose nustatyta 4071 augalų, gyvūnų ir grybų rūšis, savo tyrinėtojų dar laukia voragyviai, dauguma vabzdžių būrių, dumbliai, todėl yra galimybė, kad ateityje šios teritorijos rūšių skaičius dar padidės. Dainavos krašto miškuose gyvena beveik pusė visų į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų gyvūnijos rūšių. Nacionalinio parko saugomų rūšių sąrašuose – 289 rūšys, dalis jų įtrauktos tik į Paukščių ar Buveinių direktyvas, o 254 rūšys yra įrašytos į Lietuvos Raudonąją knygą, tai 123 gyvūnų rūšys, 100 augalų, 43 grybų ir kerpių rūšys.

Norint tinkamai vystyti ekologinį turizmą, parko kultūrinės vertybės yra nemažiau svarbios nei jau prieš tai apžvelgti gamtiniai išteklių. Siekiant išsaugoti gamtines ir kultūrinės vertybes yra išskirti 3 gamtiniai rezervatai, 9 geomorfologiniai, 8 kraštovaizdžio, 2 hidrografiniai, 4 telmologiniai, 1 botaninis, 1 memorialinis, 1 urbanistinis ir 2 etnokultūriniai draustiniai

(Čepkelių–Dzūkijos..., 2014) ir (Dzūkijos nacionalinio parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonos ribų planas, 2014):

Gamtiniuose rezervatuose, kuriuose nėra vykdoma jokia ūkinė veikla dėl griežčiausio apsaugos režimo yra saugomi Musteikos, Povilnio ir Skrobliaus gamtiniai rezervatai, jų tikslai: **Musteikos** (226,30 ha) – išsaugoti natūralų Musteikos upelį ir unikalias miškų ekosistemas su būdingomis augalų, grybų ir gyvūnų rūšimis; **Povilnio** (185,21 ha) – įkurtas norint išsaugoti unikalų Povilnio upelį ir būdingas slėnio miškų ir pelkių ekosistemas su išlikusia retųjų rūšių augalija ir gyvūnija; **Skrobliaus** (1595,08 ha) – išsaugoti natūralų Skroblaus upelį, pralaužtinį slėnį, intakų hidrografinę struktūrą bei hidrologinį režimą ir unikalų gamtinį kompleksą.

Geomorfologiniai draustiniai, kurie įsteigti siekiant išsaugoti unikalius reljefo elementus, sudaro didžiausią gamtinių draustinių dalį (6677,2 ha). Čia – saugomi Gudelių, Merkinės, Šunupio, Straujos, Pakrykštės, Alkūnės kampo, Marcinkonių ir Drevių kampo geomorfologiniai draustiniai, jų tikslai: **Gudelių** (286,75 ha) – išsaugoti didžiausios Lietuvoje Panaros terasinės sistemos žemutinę dalį su unikaliam tarpurumbių geomorfologine struktūra ir jam būdingomis biocenozėmis; **Merkinės** (357,56 ha) – išsaugoti moreninį aukštumų pietinių atšlaičių reljefą ir kitas gamtos ir kultūros vertybes; **Šunupio** (380,05 ha) – išsaugoti Šunupio miško didžiųjų kopų masyvą su charakteringa flora ir fauna; **Straujos** (468,47 ha) – išsaugoti Straujos upelio slėnio dubakalnio struktūrą su išraiškingomos formomis, Laujos ežeru ir didelės biologinės įvairovės biocenozėmis; **Pakrykštės** (526,26 ha) – išsaugoti unikalų Nemuno senslėnį su eroziniu cirku ir būdingomis biocenozėmis; **Alkūnės kampo** (1247,86 ha) – išsaugoti Alkūnės kampo miško žemyninių kopų masyvą – parabolines kontinentines kopas su būdingomis biocenozėmis; **Marcinkonių** (1306,39 ha) – išsaugoti Marcinkonių miškų kopų masyvą su aukščiausia parke esančia Dalgiakalnio kopa (168,1 m virš jūros lygio) ir kitas gamtos ir kultūros vertybes; **Drevių kampo** (1346,83 ha) – išsaugoti vertingą Dravių kampo miško kopų masyvą su Žydo kalnu bei kitas gamtos ir kultūros vertybes.

Kraštovaizdžio draustiniai, kurie įsteigti saugoti ne tik vertingiausius parko kraštovaizdžius, bet ir etnografinius kaimus bei jiems būdingas biocenozes, užima didžiausią pagal plotą parko draustinių dalį (13 232,08 ha). „Jų paskirtis – saugoti Dainavos krašto upių slėnių, ežerų, ir paežerių kraštovaizdį, čia esančius dzūkų kaimus ir kultūros paminklus.“ (Aukštaitis, 1996, p. 59). Šiuose draustiniuose yra saugomi: Glyno, Lynežerio, Lizdų, Liškiavos, Kapiniškių, Ūlos, Merkio ir Nemuno kraštovaizdžio draustiniai, jų tikslai: **Glyno** (347,48 ha) – išsaugoti išraiškingą dubaklonyje esantį Glyno ežerą ir natūralų Glynupio upelį, senovinių stovyklaviečių kompleksą ir būdingas biocenozes; **Lynežerio** (436,04 ha) – išsaugoti Lynežerio, būdingo paežerinio šilinių dzūkų kaimo ir jo aplinkos kraštovaizdį su vertinga Lynelio ežero ekosistema bei būdingomis miškų biocenozėmis; **Lizdų** (659,67 ha) – išsaugoti išraiškingo moreninio kalvyno kraštovaizdį ir

paežerinio pelkinius kompleksus su giliais termokarstiniais duburiais, taip pat unikalų Bedugnio ežerėlį ir žemės gelmėse pradingstantį Bukaverksnio upelį bei kitas gamtos ir kultūros vertybes; **Liškiavos** (1001,54 ha) – įsteigtas saugoti Nemuno vingio ties Liškiava kraštovaizdį su istoriškai ypač vertingais piliakalniais, unikaliais geomorfologiniais panemunės raguvyno ir Krūčio upelio slėnio kompleksais, dominikonų vienuolyno architektūriniu ansambliu bei kitomis gamtos ir kultūros vertybėmis; **Kapiniškių** (1087,80 ha) – saugoti Skroblaus upelio ištakas, platų jo slėnį su būdinga vienkieminio Kapiniškių kaimo žemėnaudos struktūra ir žemėnauda, miškų pievų ir pelkių gamtinį kompleksą, etnografiškai vertingą Margionių kaimą bei kitas gamtos ir kultūros vertybes; **Ūlos** (2335,25 ha) – išsaugoti vieną unikaliausių Lietuvoje ypatingos gamtinės bei kultūrinės vertės Ūlos upės slėnį su dzūkų etnografiniais Zervynų, Mančiagirės, Žiūrų, Trakiškių, Paūlių kaimais, aktyviomis upės atodangomis, vaizdingomis kilpomis ir kitomis gamtos ir kultūros paveldo vertybėmis bei būdingomis biocenozėmis su saugomų retųjų rūšių augalais bei gyvūnais. **Merkio** (3591,59 ha) – saugoti vieną išraiškiausių Lietuvoje Merkio bei Skroblaus žemupių slėnių kraštovaizdį su būdingais šilinių dzūkų kaimais ir archeologiniais radiniais bei saugomų rūšių gyvūnų ir augalų buveinėmis; **Nemuno** (3772,71 ha) – išsaugoti rėvingą pralaužtinio Nemuno vidurupio slėnio kraštovaizdį su būdingais panemunės kaimais, unikaliais geomorfologiniais ir hidrografiniais gamtos elementais, archeologinėmis vertybėmis ir raguvėtų miškų biocenozėmis.

Hydrografiniuose draustiniuose saugomi Dzūkijos nacionalinio parko upių tinklo vertingiausi elementai. **Netiesų** hidrografinis draustinio tikslas (454,32 ha) – saugoti Apsingės ir Kempės upelių bei unikalios Netiesų mažųjų ežerėlių sistemos hidrografinį kompleksą su šaltiniais ir būdingomis biocenozėmis; **Grūdės** hidrografinis draustinis (1319,09 ha) įsteigtas išsaugoti unikalią gamtinę hidrografinę Grūdės upės vagos struktūrą, būdingos paupinės biocenozės, etnografinį Kašėtų kaimą ir kitas gamtos ir kultūros vertybes.

Telmologiniuose draustiniuose saugomos pelkės, jų gyvūnija bei augmenija. Nacionaliniame parke saugoma keturi: Bakanauskų, Dėlyno, Didžbalės ir Imiškių telmologiniai draustiniai, jų tikslai: **Bakanauskų** (118,09 ha) – išsaugoti pelkinį ežerinį termokarstinės kilmės kompleksą su savita, retųjų rūšių augalija; **Dėlyno** (159,04 ha) – saugoti tarpkopiniame Dėlyno dubaklonyje esančių smulkių ežeruočių miškų pelkučių gamtinį kompleksą; **Didžbalės** (184,41 ha) – išsaugoti Didžiabalės pelkinį kompleksą su retųjų rūšių augalų bei gyvūnų buveinėmis; **Imiškių** (1348,20 ha) – išsaugoti Imiškių pelkinį kompleksą su retųjų rūšių augalų bei gyvūnų buveinėmis.

Botaniniuose draustiniuose visas dėmesys skiriamas retų augalų bendrijoms ir rūšims išsaugoti. Nacionaliniam parke saugomas **Subartonių** (681,81 ha) miško botaninis draustinis. Jis įsteigtas saugoti Dzūkijos aukštumų geobotaniniam rajonui būdingą eglyninių miškų etaloną su retųjų rūšių augalais ir archeologinėmis vertybėmis.

Kultūriniai draustiniai nacionaliniam parke užima tik 860 ha, yra išskirta du etnokultūriniai draustiniai, vienas memorialinis ir vienas urbanistinis draustinis. **Žiogelių etnokultūrinis draustinis** (23,29 ha) – saugo Žiogelių kaimo (vieno iš etnografiškai vertingiausių ir geriausiai išlikusių panemunių dzūkų kaimų) – planinę erdvinę struktūrą ir etnokultūrinės tradicijas; **Musteikos etnokultūrinis draustinis** (112,20 ha) – įsteigtas saugoti (vieno iš etnografiškai vertingiausių ir geriausiai išlikusių šilinių dzūkų kaimų) – Musteikos kaimą ir jo aplinką, etnines tradicijas bei tradicinę gyvenseną (steigiant senosios drevinės bitininkystės muziejų); **Merkinės urbanistinio draustinio** (167,23 ha) tikslas – saugoti Merkinės miestelio planinę-erdvinę struktūrą, archeologines vertybes – vieną įžymiausių Lietuvoje piliakalnių, unikalius kultūrinius sluoksnius, bažnyčią, kapinynus ir kitas istorines, memorialines ir architektūrines vertybes; **Subartonių memorialinis draustinis** (534,05 ha) – įkurtas išsaugoti V. Krėvės Mickevičiaus gimtinės (Subartonių kaimo) tradicinę aplinką, sodybą–muziejinį namą, kapines ir kitas vietas, kurios susijusios su rašytojo atminimu.

Pasak Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos, parkas išsiskiria ir valstybės saugomų gamtos paveldo objektų gausa – čia yra net 44 valstybės saugomi gamtos paveldo objektai (žr. 4 lent.), iš jų – 18 gamtos paminklai. Visi šie gamtos paveldo objektai yra nepaprastai svarbūs mokslui ir krašto gamtos pažinimui (Čepkelių–Dzūkijos..., 2014).

4 lentelė. Lankomi ir lankytini Dzūkijos nacionalinio parko gamtos paveldo objektai

OBJEKTO PAVADINIMAS	PASTABOS IR PASIŪLYMAI
Hidrogeologiniai objektai	
Skroblaus versmės (paminklas)	Populiarus objektas, pritaikytas lankymui;
Versmė „Ūlos akis“ (paminklas)	Vienas populiariausių parko objektų, pritaikytas turistams. Dėl intensyvaus lankymo pasireiškė rekreacinė digresija;
Geomorfologiniai objektai	
Didžioji Jonionių griova (paminklas)	Būtų įdomus lankytojams, bet nepritaikytas. Be to, dėl gamtosauginių sumetimų tikslinga šį griovų kompleksą lankyti tik su vadovu;
Mančiagirės skardžiai (paminklas)	Vienas gražiausių parko objektų, kurį mato visi praplaukiantys vandens turistai. Trūksta tik informacinių stendų. Pėsčiųjų tako idėja svarstyтина, bet gali padidėti neigiamas poveikis ir erozija;
Hidrografiniai objektai	

4 lentelės tęsinys kitame puslapyje

OBJEKTO PAVADINIMAS	PASTABOS IR PASIŪLYMAI
Bajorės rėva (paminklas)	Lankymui nepritaikyta, bet potencialiai galėtų būti eksponuojama, ypač vandens turistams;
Siuvėjo rėva (paminklas)	Išpūdingas objektas, esantis šalia kitos lankytinos vietos – Jonionių akmenų. Trūksta tik informacinio stendo;
Botaniniai objektai	
Lietuvio liepa (paminklas) Margionių kaime	Žaliuojanti. Daugiau istorinis nei gamtos paminklas, lankymui prieinamas;
Zervynų ąžuolas	Žaliuojantis, prieinamas lankymui;
Gamtos vertybės, kurioms siūloma suteikti paveldo objekto statusą	
Margionių k. drevėtos pušys (2)	Nudžiūvusios, prieinamos lankymui;
Grūdės drevėta pušis (dravė)	Žaliuojanti;
Kapiniškių kadagys	Žaliuojantis, Kapiniškių take;
Kurpiko (Margionių) kadagys	Žaliuojantis, išpūdingas, bet nepritaikytas lankymui;
Lynežerio ąžuolas	Žaliuojantis, gali būti patraukliu lankymo objektu;
Petruko akmuo Mardasave	Galėtų būti pritaikytas lankymui, bent jau vandens turistams;
Antončiko šaltinio ištakos Kapiniškių km.	Populiarus ir pritaikytas lankymui objektas.

Šaltinis: adaptuota pagal Čepkelių-Dzūkijos PAN parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012

Didžiausia šio parko vertybė – dzūkų etnografiniai kaimai, tai Liškiava, Zervynos, Akmens kaimas, Margionys, Marcinkonys ir Merkinės miestelis, kurie teikia žinias apie liaudies architektūrą, dailę, dvasinius ir materialinius turtus, papročius, ūkinę veiklą. Dzūkų etnografiniuose kaimuose yra saugomi šie gamtos ir kultūros paveldo objektai (Aukštaitis, 1996):

Liškiavos kaime – Liškiavos piliakalnis ir pilies bokštas, alkakalnis, Švč. Trejybės bažnyčia ir vienuolynas.

Zervynų kaime – 48 sodybų kaimas su paminklais, 11 sodybų kompleksais ir atskirais pastatais, tai unikali miškų ūkio gyvenvietė išlaikiusi XVIII - XIX a. susiformavusi planą ir liaudies architektūros savitumus.

Akmens kaime – Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčia su varpine, šalia stovi legendomis apipintas ir kaimui pavadinimą davęs akmuo „Užkeikta merga“ (archeologinis paminklas).

Margionių kaime – išlikęs klijimo teatras, kuriame dabar vyksta koncertai, savitos Vėlinių tradicijos (po Vėlinių aštuonis vakarus kaimo kapinėse renkasi žmonės, deginami laužai). Čia randasi ir gamtos paminklai – Lietuvos liepa, Margionių drevė, taip pat Skroblaus ištakų šaltiniai.

Marcinkonių kaime – įsikūręs DNP lankytojų centras, etnografijos ir Čepkelių valstybinio rezervato muziejai, XIX a. medinės architektūros paminklas – Simono ir Judo Tado bažnyčia.

Merkinės miestelyje – DNP lankytojų centras, paminklas V. Mickevičiui-Krėvei, kraštotyros ir genocido muziejai, piliakalnis, kryžių kalnelis (čia palaidoti Dainavos partizanai), XVII a. architektūros paminklas – Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo bažnyčia, išlikę du miesto ribą žymintys mūriniai stulpai.

Atsižvelgiant į Dzūkijos nacionalinio parko gamtines ir kultūrinės vertybes, ši saugoma teritorija patraukli tiems turistams, kurie nori pamatyti bei pažinti mitų ir legendų apipintą kraštą, kuris išlaikęs savo kultūrą ir savitumą iki šių dienų.

2.3 Dzūkijos nacionalinio parko lankytojų monitoringas 2007 – 2014 m.

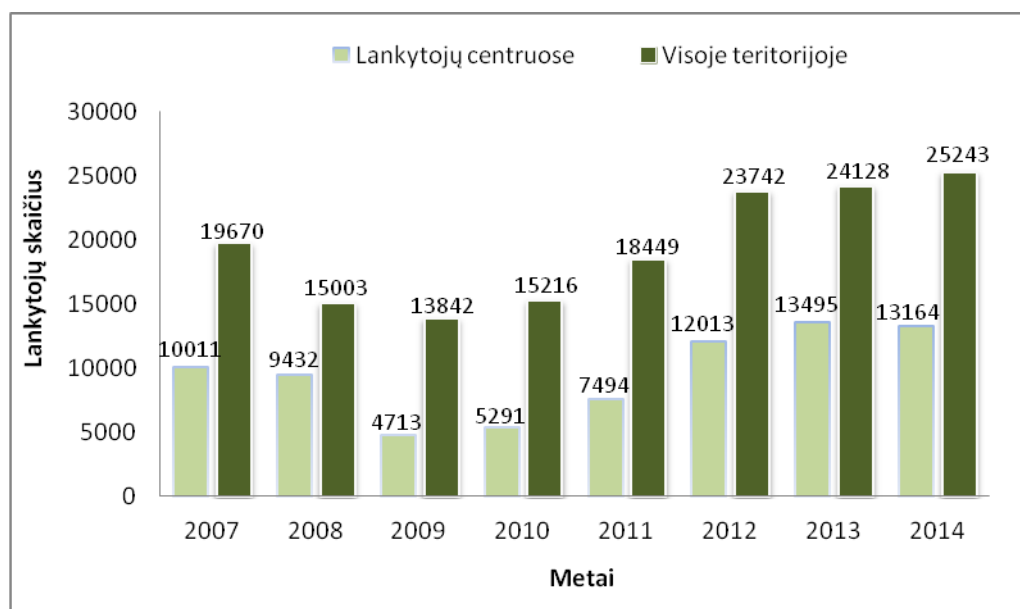
Kajala Liisa iš Suomijos, kuri atstovauja Suomijos saugomomis teritorijomis besirūpinančią organizaciją Metsähallitus, lankytojų monitoringą, dar kitaip lankytojų stebėseną, apibrėžusi kaip „įvairias skaičiavimo ir tyrimo priemones, kurios įgyvendinamos tikslu gauti sistemingą, pakartotiną ir patikimą informaciją apie lankytojus ir / arba apsilankymus, kurie gali būti po kurio laiko sulyginami.“ (Kajala, 2007, p. 3). Norint tinkamai vykdyti lankytojų monitoringą, pirmiausiai renkama informacija apie lankytojus, toliau vykdomi lankytojų tyrimai bei lankytojų skaičiavimas. Pasak Paul F. J. Eagles „Politiškai joks reiškinys neegzistuoja, jeigu jis nėra matuojamas ir neteikiamos apie jį ataskaitos. Vyriausybės, visuomenės, bendruomenės ir individai daugiau vertės teikia tam, kas yra fiksuota dokumentuose.“ (cit. pgl: Kajala, 2007, p. 5). Apibendrinus galima teigti, jog skaičiuoti ir rinkti informaciją apie lankytojus ir jų apsilankymus yra labai svarbu, kadangi tai padėtų valdyti, kontroliuoti lankytojų srautus, numatyti artėjančias problemas, perspektyvas infrastruktūros plėtrai bei paslaugų kokybei.

„Lankytojų srautų skaičiavimas įgauna vis didesnę populiarumą ne tik Europoje, bet ir Lietuvoje, nes leidžia įvertinti tendencijas bei pagrįsti priimamus sprendimus kokybiško pažintinio turizmo plėtroje. Srautų skaičiavimas leidžia tiksliais skaičiais pagrįsti saugomų teritorijų populiarumą Lietuvoje, o naujai pradėta lankytojų apskaita, naudojant apskaitos prietaisus, pagrindžia saugomų teritorijų svarbą turizmo sektoriuje.“ (Čepkelių-Dzūkijos PAN Parko Darna

turizmo plėtros strategija, 2012). Analizuojant lankytojų srautus Dzūkijos nacionaliniame parke buvo naudotas matematinis statistinis metodas, pradiniai duomenys paimti iš parko darbuotojų žurnalų, kuriuose yra fiksuojami lankytojai, bei automatiniais apskaitos prietaisais apskaičiuoti lankytojai. Naudotasi mėnesiniais bei metiniais duomenimis, norit grafiškai pavaizduoti lankytojų kitimą 2007 – 2014 m. laikotarpiu.

Dzūkijos nacionaliniame parke yra įsikūrę du veikiančys lankytojų centrai Marcinkonyse ir Merkinėje, kurie teikia visokeriopą informaciją bei turizmo paslaugas, taip pat vykdo lankytojų srautų tyrimus. Lankytojus visoje teritorijoje sudaro bendrai visi lankytojai, kurie yra užregistruojami lankytojų centruose (Marcinkonyse ir Merkinėje), etnografinėje sodyboje Marcinkonyse, taip pat drevinės bitininkystės ekspozicijoje Musteikoje, retųjų ir saugomų augalų kolekcijoje Liškiavoje bei Ūla praplaukiantys turistai (pagal išduotų leidimų skaičių).

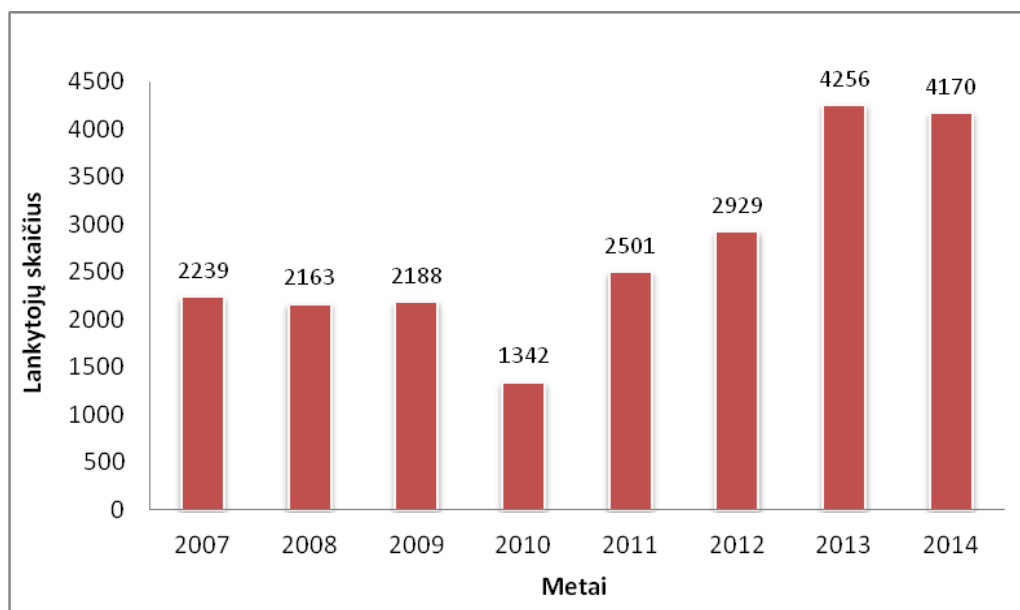
Išanalizavus 4 paveikslą nesunku pastebėti, jog 2009 – 2010 m. turistų skaičius lankytojų centruose sumažėjo perpus lyginant su 2007 – 2008 metais, t. y. lankytojų centruose 2009 metais užregistruota tik 4713 lankytojų, 2010 m. 5291 turistai, kai tuo tarpu 2007 m. 10 011 lankytojų, o 2008 m. 9432 turistai. Tokiam ženkliai sumažėjimui įtakos turėjo Merkinės lankytojų centro neveikimas, kadangi, šiuo laikotarpiu centras buvo uždarytas renovacijai. 2011 m. pradėjus naujai veikti atrenovuotam Merkinės lankytojų centrui lankytojų skaičius išaugo 29% (lyginant su 2010 m.), viso lankytojų centruose apsilankė 7494 lankytojai.

4 pav. Lankytojų skaičius visoje Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje ir lankytojų centruose Marcinkonyse bei Merkinėje 2007 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos duomenis

Bendrai žiūrint, visoje teritorijoje lankytojų skaičiaus spartus augimas prasidėjo nuo 2011 m., tam įtakos turėjo 2010 m. Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos prijungimas prie Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos bei 2011 m. Dzūkijos nacionalinio parko priėmimas į PAN parkų tinklą. Pažvelgus į 4 diagramą akivaizdu, kad su kiekvienais metais lankytojų skaičius tiek visoje teritorijoje, tiek lankytojų centruose ženkliai auga. 2007 – 2014 m. laikotarpiu visoje saugomo parko teritorijoje apsilankė 155 293 lankytojai, iš jų 75 613 užregistruoti lankytojų centruose. Paskutiniaisiais metais (2014) sausio – gruodžio mėnesiais nacionalinį parką aplankė didžiausias lankytojų skaičius, t. y. 25243 lankytojai, tiriamuoju 2007 – 2014 m. laikotarpiu. Tačiau yra žinoma, jog šioje saugomoje teritorijoje lankytojų skaičius yra gerokai didesnis, „šiuose rodikliuose nėra įskaičiuojami grybautojai, o grybauti šiuose miškuose yra labai populiaru, kai 1993 – 1994 metais buvo išduodami grybavimo bilietai, grybautojų sezono metu lankytojų būdavo apie 30.000.“ (Čepkelių-Dzūkijos PAN Parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012). Taip pat būtina paminėti, kad didžiausias lankytojų srautas saugomoje teritorijoje sulaukiamas savaitgaliais, todėl yra tikimybė, kad jei lankytojų centrai ir muziejai dirbtų ir sekmadieniais (dabar dirba antradieniais – šeštadieniais) turistinio sezono metu, lankytojų būtų sulaukiama dar daugiau.

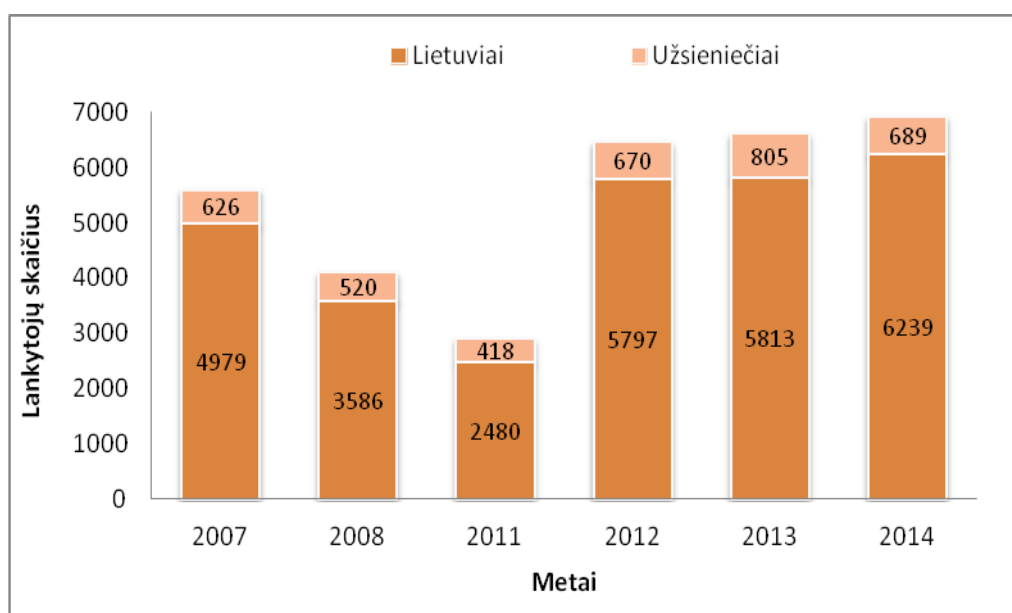

5 pav. Čepkelių rezervato lankytojų srauto dinamika 2007 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos duomenis

Iš 5 diagramos matoma, jog 2007 – 2009 m. lankytojų skaičius Čepkelių rezervate išliko praktiškai vienodas (~2200 lankytojų), o dėl jau minėto 2010 metų Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos prijungimo prie Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos valstybiniame

gaminiame rezervate įsigaliojo griežtesnės Čepkelių lankymo taisyklės, todėl galima daryti išvadą, jog tai turėjo įtakos 2010 m. rezervate sumažėjusiam 61% (lyginant su 2009 m.) lankytojų skaičiui. Taip pat nuo 2011 m. didėjantį lankytojų skaičių galima pagrįsti lankytojų centrų darbo laiko pakeitimu (lankytojų centrai pradėjo dirbti ir šeštadieniais), kadangi, turistai atvykę šeštadienį gali legaliai apsilankyti mokomajme take ir apžiūrėti lankytojų centre esančią ekspoziciją. 2013 metais Čepkelių rezervato mokomajme take užregistruotas didžiausias lankytojų skaičius, t. y. 4256. 2014 m. lyginant su 2013 sumažėjo 86 lankytojais, tačiau galimybė apsilankyti take išlieka ta pati, kadangi, jau antrą sezoną dirbama ir šeštadieniais.

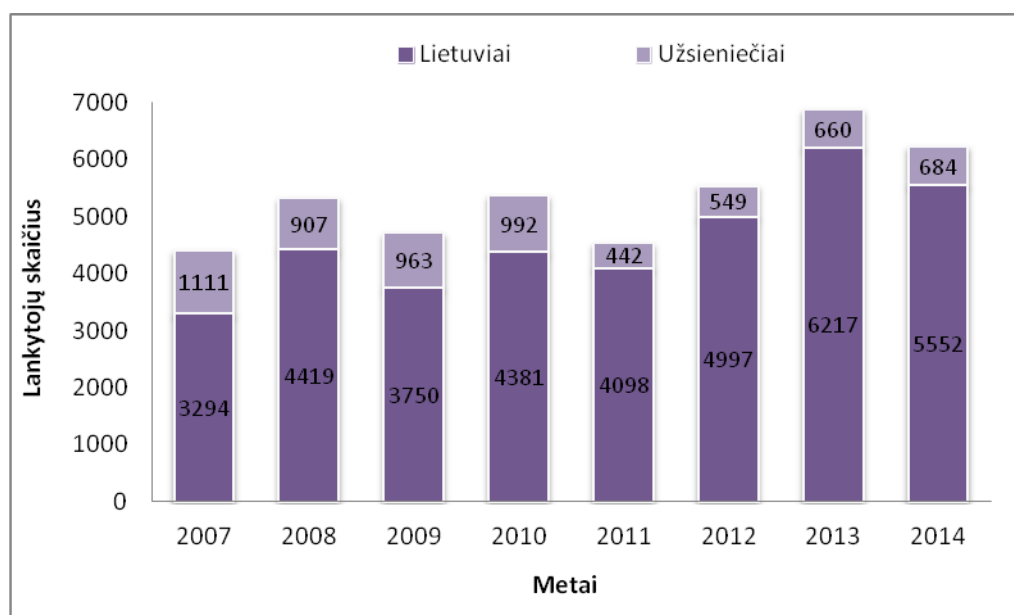

6 pav. Lietuvos ir užsienio lankytojų pasiskirstymas Merkinės lankytojų centre 2007 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos duomenis

Iš viso analizuojamu laikotarpiu (2007 – 2014 m.) šiame centre apsilankė 32 622, iš jų 3 728 užsienio turistai (žr. 6 pav.). 2009 ir 2010 metai grafike nepavaizduoti, kadangi, tuo metu centras buvo uždarytas rekonstrukcijai, naujai vykdyti veiklą pradėjo 2011 m. kovo mėn. Per 2012 metus sulaukta 6467 lankytojų. Lyginant su 2011 metais, turistų iš Lietuvos išaugo net iki 5797, o užsieniečių 670. Tokiam sparčiam lankytojų skaičiaus padidėjimui įtakos turėjo naujai įrengta ekspozicija bei renginių gausa Merkinės lankytojų centre. 2013 metais užfiksuotas didžiausias užsienio lankytojų skaičius (805 turistai). Bendrai didžiausias lankytojų skaičius užregistruotas paskutiniiais, 2014 metais, t. y. 6928 turistai, iš jų 6239 lietuviai ir 689 užsieniečiai. Kaip matoma iš 6 diagramos, lankytojų skaičius kiekvienais metais didėja. Yra tikimybė, kad 2014 metais

lankytojų iš užsienio skaičius sumažėjo (14%) dėl subjektyvių priežasčių, dažnai lankytojų centre dirbantys darbuotojai pamiršta ar tiesiog nedrįsta / bijo (dėl kitos kalbos) paklausti iš kur turistai yra atvykę. Taip pat „reikia pastebėti, kad lankytojų centrai sezono metu dirba antradieniais – šeštadieniais, tačiau daug turistų lanko parką ir sekmadieniais, tik tuomet jie negauna reikalingos informacijos. Užsienio šalių patirtimi lankytojų centrai dirba ir sekmadieniais, matyt tokią praktiką reikėtų pamėginti ir Lietuvoje, juolab kad didžiausias lankytojų srautas yra savaitgaliais, kai lankytojų centrai nedirba arba dirba sutrumpintą darbo dieną.“ (Čepkelių-Dzūkijos PAN Parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012).

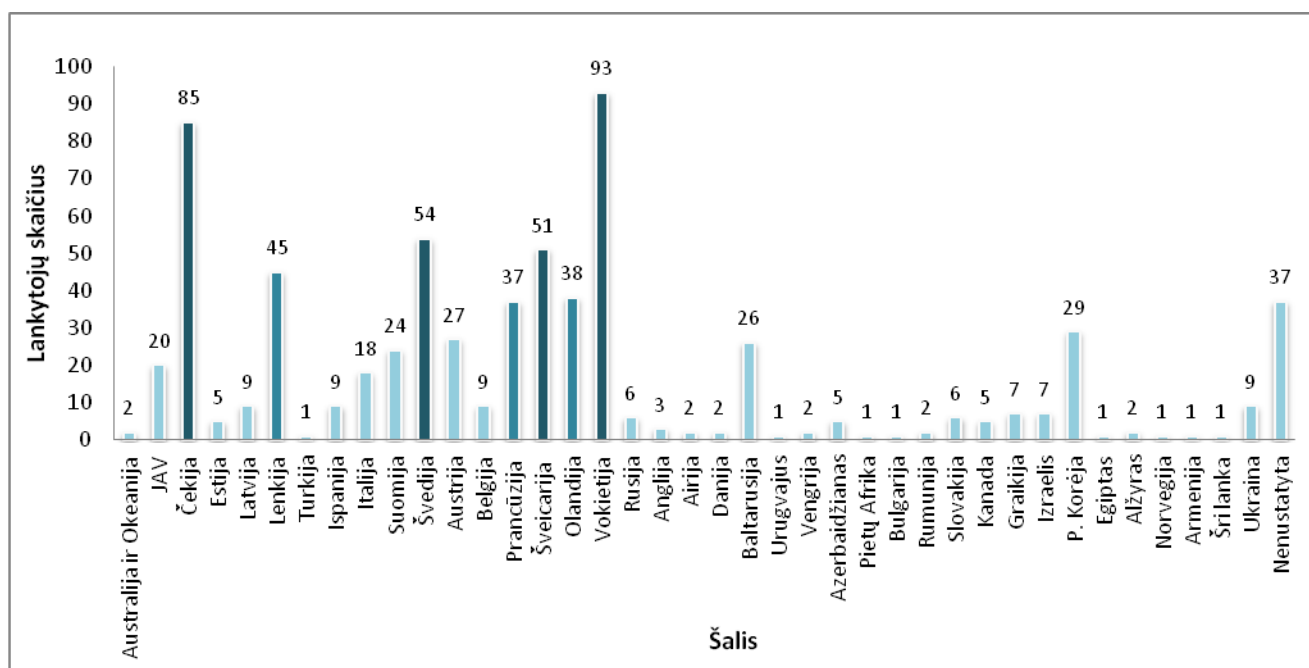

7 pav. Lietuvos ir užsienio lankytojų pasiskirstymas Marcinkonių lankytojų centre 2007 – 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos duomenis

2007 – 2014 m. laikotarpiu Marcinkonių lankytojų centre apsilankė 43 016 lankytojų, iš jų 6 308 užsienio turistai. Palyginus Merkinės (žr. 6 pav.) ir Marcinkonių (žr. 7 pav.) bendrą lankytojų skaičių galima pastebėti, kad Marcinkonių lankytojų centrą analizuojamu laikotarpiu aplankė 14% daugiau. Taip pat Marcinkonių lankytojų centrą 2007 – 2014 m. aplankė 41% daugiau užsienio turistų, nei Merkinės lankytojų centre, tam įtakos turi Marcinkonyse vedamos ekskursijos užsienio kalba. Bendrai pažvelgus į 7 paveikslą galima pastebėti kasmetinį lankytojų skaičiaus „šokinėjimą“. Tam įtakos turi daug veiksnių, keletas iš jų – reikalingų lėšų trūkumas bei darbuotojų motyvacijos nebuvimas (vidaus vadybos problemos). Pasak darbuotojų, šiuo metu lankytojų centrų veikla yra antram plane, o kol taip bus lankytojų skaičius tik mažės arba išliks

pastovus. Taip pat galima paminėti pastebėtą lankytojų centrų trūkumą, „tai surinktų duomenų apie lankytojų srautus nepakankamas naudojimas. Dažniausiai apklausų, registracijos duomenys yra panaudojami tik ataskaitoms rengti, bet ne planavimui pagrįsti. Esant tinkamai metodikai ir pakankamai lankytojų srautų duomenų analizei, galima gauti optimalius rezultatus, kurie padėtų valdyti, kontroliuoti lankytojų srautus, numatyti artėjančias problemas.“ (Čepkelių-Dzūkijos PAN Parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012).

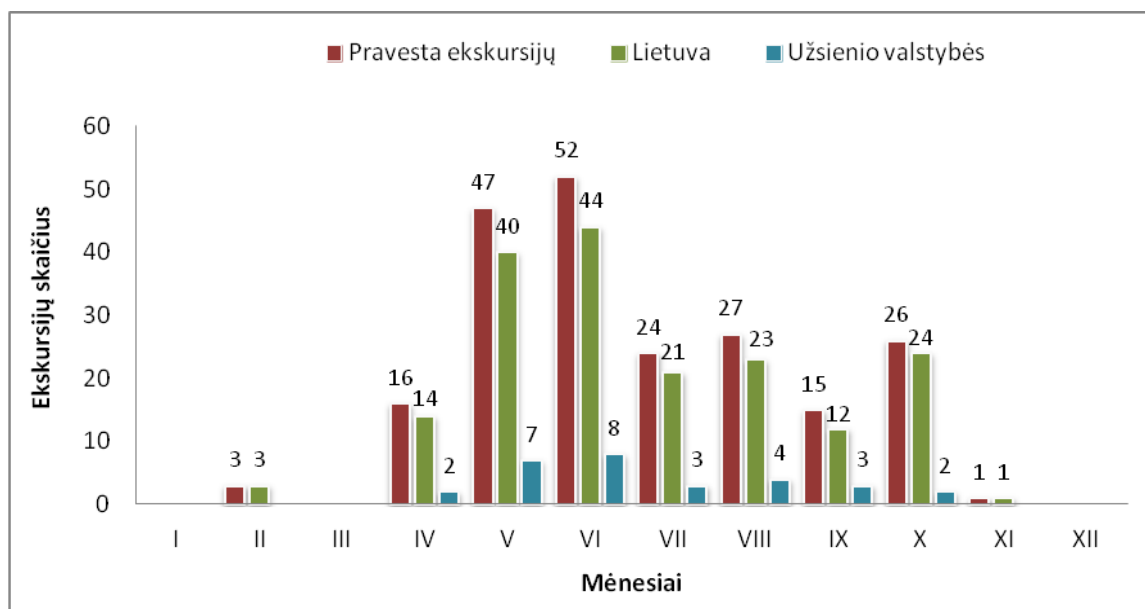
8 pav. Marcinkonių lankytojų centre apsilankiusių užsieniečių turistų skaičiaus pasiskirstymas pagal šalis 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos duomenis

Išnagrinėjus 8 paveikslą galima teigti, jog Dzūkijos nacionalinio parko susidomėjimą kelią ne tik vietiniam, bet ir atvykstantajam turizmui. Per 2014 metus Marcinkonių lankytojų centras sulaukė lankytojų iš 39 pasaulio valstybių (iš viso 684 lankytojai, 37 iš jų tautybės nustatyti nepavyko). Daugiausiai Dzūkijos nacionaliniame parke apsilankusių užsieniečių, kurių susidomėjimą kelią laukinė gamta, nustatyta iš Vokietijos (93), Čekijos (85), Švedijos (54) ir Šveicarijos (51). Pasak Černiausko ir Lapelės (2012), „šveicarai grožisi į kalnus nesuvarytomis upėmis, švedams didžiausias stebuklas yra įkinkytas į vežimą arklys.“ (p. 177).

Išanalizavus Dzūkijos nacionalinio parko siūlomas turizmo paslaugas, nustatyta, jog viena iš populiariausių teikiamų paslaugų – ekskursijos, kurias dažniau renkasi vietiniai, o ne užsienio valstybių turistai. Tačiau taip yra todėl, jog apskritai apie 84% (žr. 8 pav.) DNP visų turistų sudaro

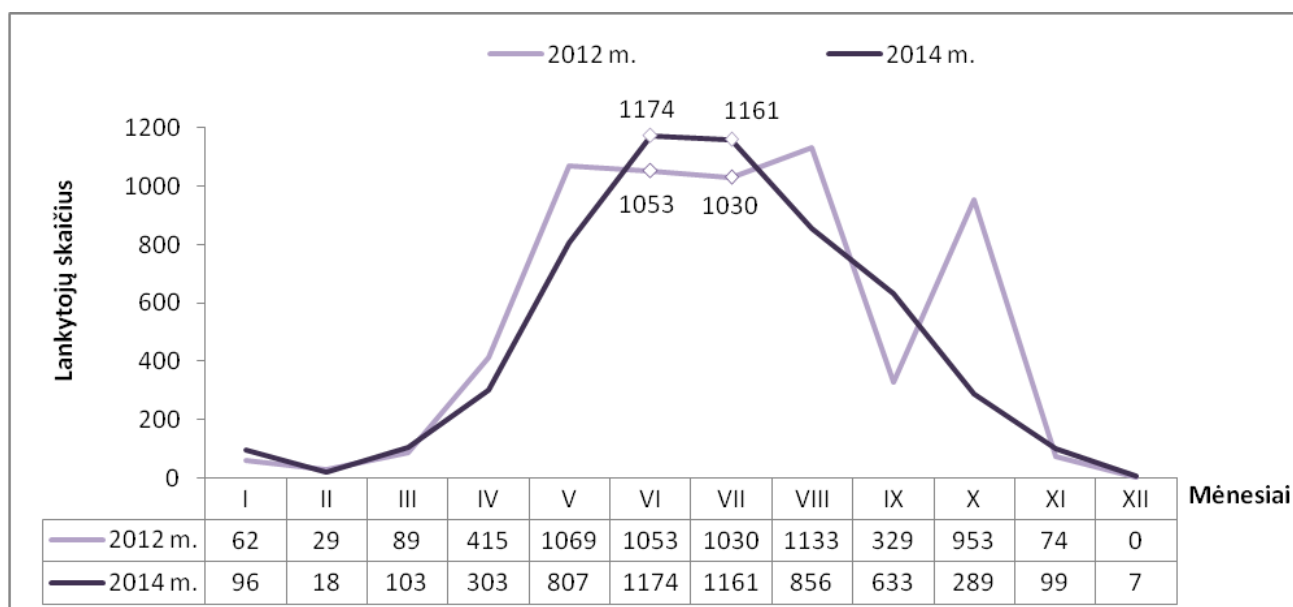
lietuviai lankytojai, todėl natūralu, kodėl vietiniai dažniau renkasi siūlomas ekskursijas. Iš 9 stulpelinės diagramos galima pamatyti, kad iš viso 2014 metais buvo pravesta 212 ekskursijų, iš jų 182 lietuvių kalba ir 29 užsienio kalba. Daugiausiai ekskursijų pravesta birželio mėnesį, t. y. 52, iš jų 44 lietuviams ir 8 užsienio valstybių turistams.

9 pav. Marcinkonių lankytojų centro gidų pravestų ekskursijų skaičiaus pasiskirstymas mėnesiais 2014 m.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos duomenis

Akivaizdu, jog užsienio lankytojų srautą įtakoja ir oro sąlygos (žr. 10 pav.), turistai mieliau renkasi šiltąjį metų laikotarpį, t. y. nuo balandžio iki spalio, šiuo laikotarpiu buvo pravesta 98% (9 pav.) visų metų ekskursijų. Tai nulemia ir gausus parką lankančių moksleivių skaičius, „mokslo metų pradžia ir pabaiga turi didelės įtakos vietinių lankytojų srautams, todėl birželio ir spalio mėnesiais daugiausia užfiksuota moksleivių grupių.“ (Čepkelių-Dzūkijos PAN Parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012). Šaltuoju metų laikotarpiu, sausį, kovą ir gruodį nebuvo vedama nei viena ekskursija (žr. 9 pav).

10 pav. Marcinkonių lankytojų centro lankytojų skaičiaus palyginimas mėnesiais 2012 ir 2014 metais

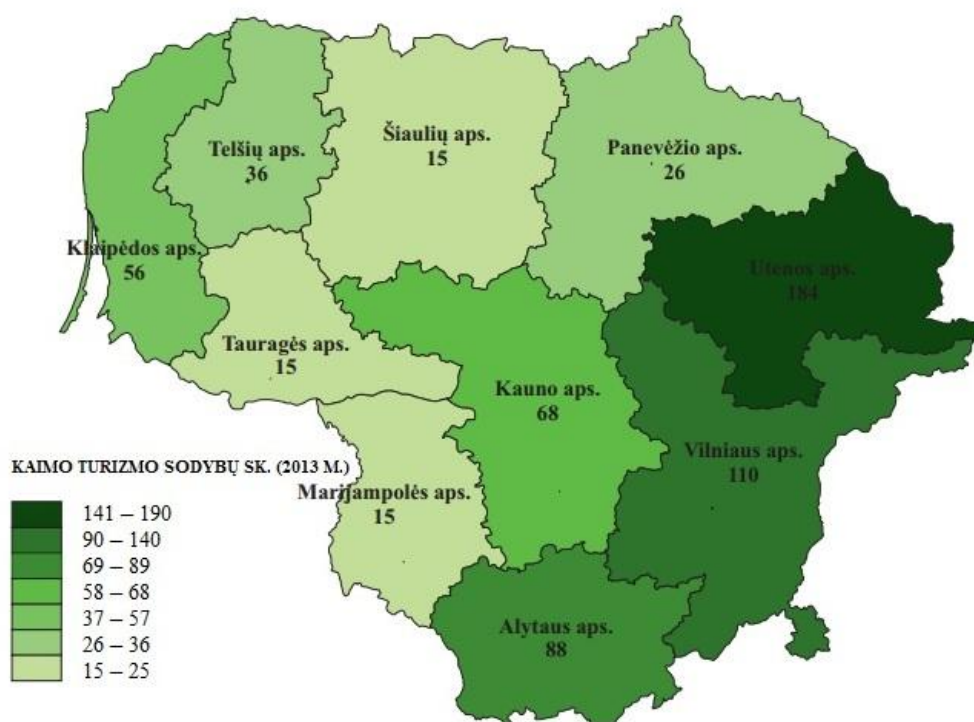
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos duomenis

Per šiuos metus (nuo 2012 iki 2014 m.) Marcinkonių lankytojų centro lankymas šiek tiek pasikeitė, 2012 metais centras daugiausiai lankytojų sulaukė gegužės (1069), rugpjūčio (1133) ir spalio (953) mėnesiais (vasaros pačioje pradžioje, pabaigoje bei rudenį), o 2014 m. lankytojų centras patrauklesnis buvo birželio ir liepos mėnesiais (vidurvasarį). Marcinkonių lankytojų centrą 2012 metais birželio mėnesį aplankė 1053, 2014 metais 1174 lankytojai. Liepos mėnesį 2012 metais 1030 lankytojų, o 2014 m. 1161 turistai (žr. 10 pav.).

2.4 Dzūkijos nacionalinio parko kaimo turizmo sodybos

Pasak Grecevičiaus ir kt. (2002), „kaimo turizmas – tai keliavimas į kaimo teritoriją ir apsigyvenimas kaimo sodyboje norint pailsėti ar pažinti kaimo gyvenimo būdą. Specialistai atskiria kaimo turizmą nuo turizmo kaime, motyvuodami skirtingu kelionės tikslu. Turizmas kaime – tai kita turizmo rūšis (skirstymas pagal teritoriją, kai apsistojama kaimo viešbutyje ar kitokiose apgyvendinimo įstaigose, norint pakeisti aplinką ar tiesiog „pabūti kitur“, nesiejant šių tikslų būtent su kaimo specifika). Ryškus kaimo turizmo porūšis yra agrarinis turizmas, kurio metu turistai ne tik gyvena kaimo sodyboje, bet ir užsiima ūkine veikla joje.“ (Grecevičius ir kt., 2002). Dzūkijos nacionaliniame parke lankytojai susipažįta ne tik su unikalia Pietų Lietuvos

gamta, bet ir su vietinių gyventojų buitimi, tradicijomis, papročiais, išlikusiais bendruomeninio gyvenimo bruožais, tik šiam kraštui būdingu sodybų išsidėstymu.

11 pav. Kaimo turizmo sodybų skaičiaus pasiskirstymas (%) pagal apskritis 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis

Kadangi Dzūkijos nacionalinis parkas įsikūręs Alytaus apskrityje, todėl šiame skyriuje trumpai bus apžvelgtas šios apskrities vaidmuo kaip vienas iš daugiausiai Lietuvoje turinčių kaimo turizmo sodybų. Iš 11 žemėlapių, kuriame pavaizduotas kaimo turizmo sodybų skaičiaus pasiskirstymas Lietuvoje galima pastebėti, kad Alytaus apskritis 2013 metais buvo trečia iš dešimties Lietuvos apskričių, kurioje įsikūrę 14% visų Lietuvos kaimo turizmo sodybų, kitaip 88 iš 620 sodybų (5 lent.).

5 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičiaus pasiskirstymas pagal apskritis 2009 – 2013 metais

	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Alytaus apskritis	102	95	94	96	88
Kauno apskritis	66	65	70	67	68
Klaipėdos apskritis	37	37	46	39	56

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

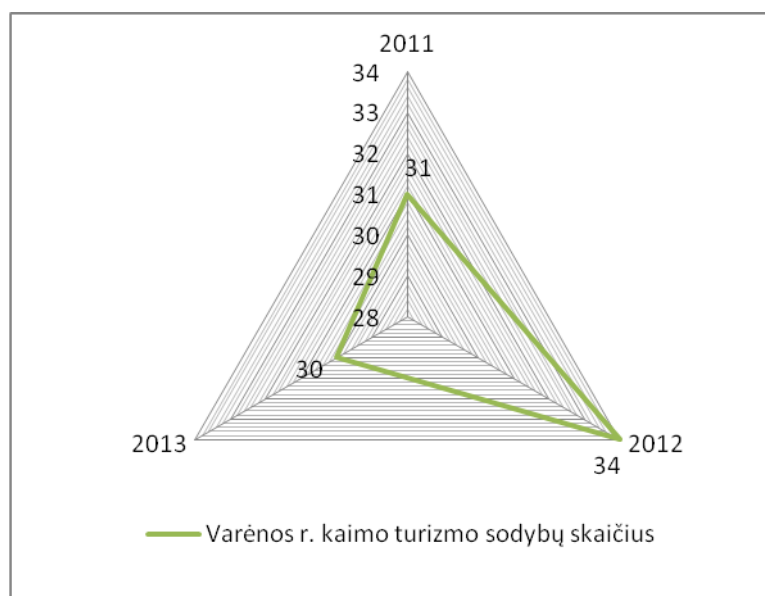
5 lentelės tęsinys

Marijampolės apskritis	21	20	22	24	22
Panevėžio apskritis	19	22	23	23	26
Šiaulių apskritis	16	13	16	17	15
Tauragės apskritis	18	19	17	15	15
Telšių apskritis	41	41	41	37	36
Utenos apskritis	184	193	184	175	184
Vilniaus apskritis	84	85	102	112	110

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos statistikos departamentas

Išanalizavus 5 lentelę matyti, kad 2009 – 2010 metais Alytaus apskritis buvo antroje vietoje tarp daugiausiai turinčių kaimo turizmo sodybų, t. y. 2009 m. – 102, 2010 – 95 sodybos.

„Įvairūs šaltiniai skelbia, kad turizmas kaimo vietose sudaro 10-20% visų turistinių veiklų, o EuroBarometer (1986) atlikta apklausa parodė, kad 23% atostogaujančių europiečių kiekvienais metais pasirenka užmiestį.“ (Roberts, Hall, 2001, p. 1). 12 paveiksle pavaizduota koks kaimo turizmo sodybų skaičius Varėnos rajone buvo 2011 – 2013 metais. Matyti, kad 2013 metais yra užregistruota 30 sodybų į kurias žmonės atvažiuoja siekdami tiek pasyvaus, tiek aktyvaus poilsio su galimybe pažinti lankomo regiono tradicinę buitį bei kultūrą. Svarbu paminėti, kad be kaimo turizmo sodybų Dzūkijos nacionaliniame parke yra įrengtos specialios stovyklavietės turistams, kurie renkasi pigesnę kelionės variantą, nori išleisti mažiau lėšų ar tiesiog savo laisvalaikį leisti natūralioje gamtoje.

12 pav. Varėnos r. kaimo turizmo sodybų skaičiaus pasiskirstymas 2011 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos statistikos departamentas

Paskutiniais Dzūkijos nacionalinio parko direkcijos duomenimis šioje teritorijoje yra 16 (žr. 6 lent.) įvairiausias pramogas teikiančių kaimo turizmo sodybų, kurios siūlo pažinti savitą dzūkiško gyvenimo būdą, išbandyti įvairiausias pramogas, tokias kaip: pasivažinėjimas rogėmis, vežimu, motociklais, dviračiais, plaukiojimas plaustu, baidarėmis, valtimi. Taip pat pažinti gamtą, leistis į žygį pėsčiomis, miške pagrybauti, pauogauti, laukuose žolelių parinkti, vandens telkiniuose pažvejoti. Taip pat išklaudyti edukacines mokymo programas, išmokti amatų (šiaudinių sodų rišimo, vilnos vėlimo, žvakių liejimo, verbų rišimo, margučių marginimo, drožinėjimo, pynimo iš vytelių, stogo nendrėmis ar šiaudais dengimo, audimo, mezgimo, natūralių dažų iš augalų paruošimo ir kt.). Dauguma kaimo turizmo sodybų veiklą vykdo ištisus metus, tačiau keletą yra tokių, kurios veikia tik šiltuoju metų sezonu – vasarą. Į tai atsižvelgiant galima teigti, kad vienas iš pagrindinių kaimo turizmo valdymo iššūkių yra įkurti pelningą ir ekologiškai tvarią industriją.

6 lentelė. Dzūkijos nacionalinio parko teritorijoje įsikūrusios kaimo turizmo sodybos

<p>Nijolės Čepienės, Mardasavo km., Varėnos r., tel. nr +310 621 55421; +370 62155421, http://nijolessodyba.visiems.lt</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 4/6. Uogavimas, grybavimas, žvejyba, pažintinės ekskursijos, turistiniai žygiai. Veikia ištisus metus.</p>
<p> Linos ir Egidijaus Černiauskų, Kapiniškių km., Varėnos r., www.atostogos.lt/cerniausku_sodyba, el. paštas: kapiniskes@gmail.com, tel. nr. +370 687 46613, Koordinatės: 518938, 5986246 (LKS) arba 24.288942, 54.013377 (WGS).</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 3/8. Edukacinė mokymo programa – grikinės „babkos“ kepimas pagal sertifikuotą programą. Žygiai pėsčiomis, gamtos pažinimas, dviračiais, baidarėmis, uogavimas, grybavimas, ekskursijų vedimas. Veikia ištisus metus.</p>
<p>„Dzūkijos perlas“, Dubaklonio k., Merkinės seniūnija, Varėnos r., tel. nr. +370 698 25762; +370 612 56815.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 60/100-150. Žvejyba, sportiniai žaidimai, teniso kortas. Veikia ištisus metus.</p>
<p>„Dzūkijos sodyba“, Mardasavo km., Varėnos r. www.dzukijos-sodyba.lt, tel. nr. +370 651 24155.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 2/12. Žygiai dviračiais, baidarėmis, visureigiais, grybavimas, žvejyba. Veikia ištisus metus.</p>

6 lentelės tęsinys kitame puslapyje

 <p>„Dzūkijos uoga“, Viršurodukio km., Varėnos r., www.dzukijosuoga.lt, el. paštas: info@dzukijosuoga.lt, tel. nr. +370 699 63565. Koordinatės: 516620, 5994398 (LKS) arba 24.254025, 54.086708 (WGS).</p>	<p>Apyvadinimas iki 18 žmonių su visais patogumais naujuose etnografinės išorės sodybos pastatuose.</p> <p>Aktyvios pramogos gamtoje. Renginių organizavimas ir visapusiška pagalba. Maitinimas. Konferencijų salė – svetainė+multimedija (iki 18 asmenų). Veikia ištisus metus.</p>
<p>Angelijos Griežienės, Žiūrų km., Varėnos r., tel. nr. +370 615 66170; +370 686 05960.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 5/20.</p> <p>Žygiai dviračiais, baidarėmis, plaustais, grybavimas, uogavimas, žolelių rinkimas, žvejyba.</p> <p>Veikia ištisus metus.</p>
<p>Angelės Raulušaitienės, Trakiškių km., Varėnos r., tel. nr. +370 687 91053; +370 686 43916.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 5/20.</p> <p>Uogavimas, grybavimas, stovyklavimas, žygiai baidarėmis, etnografinės vakaronės, žvejyba.</p> <p>Veikia nuo 05-01 iki 10-01.</p>
 <p>Rūtos ir Sauliaus Sakalų, Marcinkonių km., Varėnos r., http://www.sakalai.lt/, el. paštas: marcinkonyse@sakalai.lt, tel. nr. +370 615 34306; +370687 46614. Koordinatės: 525391, 5991788 (LKS) arba 24.387857, 54.062899 (WGS).</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 2/7.</p> <p>Edukacinė mokymo programa – naminės duonos kepimas pagal sertifikuotą programą. Dainų, šokių, žaidimų mokymas, uogavimas, grybavimas. Galima pamatyti tautinių rūbų kolekciją, rankdarbius, išmokti drožimo, pynimo, kiaušinių marginimo ir natūralių dažų iš augalų paruošimo, šiaudelių narstymo, audimo ir mezgimo, stogo nendrėmis ar šiaudais dengimo.</p> <p>Veikia ištisus metus.</p>
 <p>Artūro Svernelio, Zervynų km., Varėnos r., tel. nr. +370 687 50826.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 6/18.</p> <p>Uogavimas, grybavimas, žygiai baidarėmis.</p> <p>Veikia ištisus metus.</p>

<p>Vitalijos ir Algio Svirnelio „Gertrūdos pirkia“, Zervynų km., Varėnos r. www.meszervynose.jimdo.com, tel. nr. +370 616 07942; +370 698 43349.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 3/6. Veltinių vėlimas, pynimas iš vytelių, drožinėjimas, drevinė bitininkystė.</p>
<p>Rūtos Šiaučiulienės, Puvočių km., Varėnos r., http://www.druskonis.lt/pasruta, tel. nr. +370 686 71883.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 4/12. Pasivažinėjimas rogėmis, vežimu, motociklais, dviračiais, žvejyba, uogavimas, plaukimas upe, grybavimas, etnografinės vakaronės. Veikia ištisus metus.</p>
<p> „Šilas“, Maksimonių k, Merkinės seniūnija, Varėnos r., www.sodybasilas.lt, tel. nr. +370 616 52606.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 8/20. Edukacinės mokymo programos. Amatų (šiaudinių sodų rišimo, vilnos vėlimo, žvakių liejimo, verbų rišimo, margučių marginimo) mokymas pagal sertifikuotas programas; ekskursijų pravedimas, žvejyba, grybavimas, uogavimas, žolynų rinkimas, pirtis, valtis. Veikia ištisus metus.</p>
<p>Mariaus Lazdinio, Margionių km., Varėnos r., www.margionys.lt, tel. nr. +370 682 51696; +32 485 529 580, el. paštas: info@margionys.lt.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 3/6. Uogavimas, grybavimas, žygiai pėsčiomis. Veikia ištisus metus.</p>
<p>"Žiogeliai", Žiogelių km., Viečiūnų sen., Druskininkų sav., www.sodybaziogeliai.lt, tel. nr. +370 600 23161, el. paštas: ziogeliai@gmail.com.</p>	<p>Kambarių/lovų skaičius: 2 nameliai/8. Žygiai pėsčiomis, dviračiais, gamtos pažinimas, uogavimas, grybavimas, žvejyba. Pirtis, baseinas. Aktyvus poilsis: minikrepšinis, badmintonas, petankė, krocketas, stalo žaidimai. Veikia nuo 04 iki 10 mėn.</p>
<p>„Merkio slėnis“, Jablanavo km., Varėnos r., tel. nr. +370 662 24488.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 5 nameliai/50. Sportiniai žaidimai, teniso kortas, žvejyba, grybavimas. Veikia ištisus metus.</p>

 <p>„Merkio dvaras“, Puvočių km., Varėnos r., tel. nr. +370 698 16079.</p>	<p>Kambarių, lovų skaičius - 20/20. Edukacinė mokymo programa. Žygiai baidarėmis, dviračiais. Veikia ištisus metus.</p>
--	--

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkciją

Iš 6 lentelėje pateiktų Dzūkijos nacionalinio Parko kaimo turizmo sodybų galima pastebėti, jog šešios iš jų yra pažymėtos saugomų teritorijų produkto ženklu (žr. 2 pav.). Tai – Linos ir Egidijaus Černiauskų, Rūtos ir Sauliaus Sakalų, Artūro Svernelio, „Dzūkijos uoga“, „Šilas“ ir „Merkio dvaras. Saugomų teritorijų produkto ženklas padeda atpažinti vietos gyventojų teikiamas paslaugas, kuris skatina kultūrinio ir gamtinio paveldo pažinimą, palaiko tradicinę vietos gyventojų gyvenimą, tausoja gamtines ir kultūrinis vertybes. Apibendrinus apgyvendinimo paslaugas Dzūkijos nacionaliniame parke galima teigti, jog pasiūla nėra labai plati. Atsižvelgiant į tai, jog Varėnos rajonas, kuriame yra įsikūręs DNP, yra didžiausias Lietuvoje, siūlomų apgyvendinimo paslaugų spektras čia yra išties gana siauras. Tai gali daryti neigiamą įtaką ekologinio turizmo plėtrai, kadangi apgyvendinimo paslauga yra itin svarbus veiksnys turistams renkantis turizmo maršrutus.

3. DZŪKIJOS NACIONALINIO PARKO EKOLOGINIO TURIZMO IR REKREACIJOS VERTINIMAS

3.1 Tyrimo metodika

Vertinant ekologinio turizmo vystymosi galimybes Dzūkijos nacionaliniame parke buvo taikomas kiekybinis tyrimo metodas – apklausa visuomenei ir lankytojams bei interviu ekspertams su iš anksto paruoštais klausimais. Norint apklausti visuomenę ir lankytojus anketa buvo patalpinta internetiniame puslapyje www.apklausa.lt ir platinama, skleidžiama įvairiais šaltiniais ir būdais. Remiantis darbo tema, anketą (žr. *1 priedas*) sudarė dvidešimt uždarų klausimų su atsakymais, taip siekiant išsiaiškinti ir įvertinti atsitiktinės imties žinojimą apie ekologinį turizmą, taip pat lankymąsi saugomose teritorijose ir nuomonę apie teikiamų paslaugų pritaikymą ekologiniam turizmui bei ekologinio turizmo vystymosi galimybes Dzūkijos nacionaliniame parke.

Anketoje paruošti klausimai išdėstyti pagal tam tikrą tvarką ir nuoseklumą, kuriuos būtų galima padalinti į keturias dalis. Pirmąją dalį sudarė pirmi trys klausimai, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti respondento lytį, amžių ir išsilavinimą (demografinė anketos dalis). Antrąją – nuo ketvirto iki dešimto klausimai, kurie atskleidė kiek respondentų yra girdėję apie ekologinio turizmo sąvoką ir kokiose informacinės sklaidos priemonėse apklausiamasis pirmą kartą sužinojo apie ekologinio turizmo paslaugas, ar respondentui atrodo svarbu išsaugoti natūralią gamtą ir ar ekologinis turizmas gali pagerinti aplinkos būklę, kodėl respondentas rinktųsi būtent ekologinį turizmą, o ne kitą turizmo rūšį, ar apklausiamojo nuomone Lietuvoje pakankamai daug dėmesio skiriama ekologinio turizmo plėtrai ir ar ekologinis turizmas yra svarbus siekiant išsaugoti gamtos vertybes saugomose teritorijose. Trečioje dalyje, kurią sudarė 11–13 klausimas, svarbiausia buvo išsiaiškinti kiek iš visų apklaustųjų yra lankęsi saugomose teritorijose, tokiu būdu anketą tęsė tik bent kartą lankęsi kurioje nors iš Lietuvos saugomų teritorijų. Dvyliktojo klausimo pagalba buvo išsiaiškinta kiek kartų per metus respondantai apsilanko saugomose teritorijose, norint tiksliai sužinoti kokios saugomos teritorijos yra populiariausios, t. y. kuriose visuomenė lankosi daugiausiai, respondantai galėjo žymėti kelis atsakymų variantus, tokiu būdu siekiama gauti kuo tikslesnius rezultatus. Paskutiniai, ketvirtoji klausimų dalis (14–20 klausimai) buvo skirta tik tiems respondentams, kurie bent kartą yra apsilankę Dzūkijos nacionaliniame parke. Respondentų buvo klausama ar apsilankymas DNP buvo naudingas ir kokias siūlomas ekologinio turizmo paslaugas yra išbandę, tokiu būdu siekiama sužinoti kokios paslaugos lankytojams yra patraukliausios. Taip pat anketos pagalba buvo sužinota lankytojų nuomonė apie ekologinio turizmo pateikiamą informaciją, apie išvystytas rekreacijos (poilsio) galimybes, siūlomų paslaugų

pritaikymą ekologiniam turizmui ir respondentų ekologinio turizmo vystymosi galimybių DNP vertinimą. Anoniminėje visuomenės apklausoje iš viso dalyvavo atsitiktiniai 105 respondentai.

Dzūkijos nacionalinio parko ekspertams (darbuotojamas) apklausti pasirinktas metodas – dalinai formalizuotas (standartizuotas) interviu. Šio interviu (žr. 2 priedas) metu siekta išgauti maksimalią ir detaliausią informaciją apie tiriamą objektą, kadangi, šie asmenys dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi pačią didžiausią kompetenciją atsakyti į užduotus klausimus, taip pat patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją šio darbo hipotezei pagrįsti. Interviu sudarė dvidešimt vienas klausimas su paruoštais atsakymais, 8-tame, 10-tame, 11-tame, 15-tame ir 18-tame klausimuose ekspertas galėjo išreikšti savo nuomonę. Pirmieji penki klausimai skirti sužinoti eksperto lytį, amžių, išsilavinimą, darbo patirtį ir užimamas pareigas DNP. Toliau sekė klausimai, kuriais siekiama išanalizuoti ir įvertinti ekologinio turizmo vystymąsi saugomoje teritorijoje: ar DNP teritorijoje yra palankios sąlygos vystyti ekologiniam turizmui, ar valdant DNP ekologinio turizmo rūšis yra prioritetinga. Taip pat kiek ekspertų sutinka su teiginiu, kad DNP trūksta paslaugų ir renginių įvairovės, atsakiusiems, jog „nesutinka“ buvo paprašyta įvardinti kokių, jų nuomone, paslaugų labiausiai trūksta. Toliau, kokiais būdais galima pritraukti daugiau lankytojų bei koku metu laiku jų sulaukiama daugiausiai. Pateiktame tryliktame klausime buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus, taip siekta sužinoti lankytojams patraukliausias DNP ekologinio turizmo paslaugas. Toliau, darbuotojai vertino kaip dažnai tenka susidurti su lankytojų taisyklių pažeidinėjimu bei turėjo įvardinti kurie pažeidimai dažniausi, pažeidimus taip pat buvo galima įvardinti kelis, tokiu būdu siekta tiksliai nustatyti kurių taisyklių lankytojai nesilaiko labiausiai. 16–17 klausimuose ekspertai vertino informacinės ir turistinės infrastruktūros išsivystymą DNP bei lankytojų naudojimąsi gidų paslaugomis. Interviu pabaigoje buvo prašoma įvardinti kaip pasikeitė parko gaunamos pajamos (padaugėjo, sumažėjo, nepasikeitė) ir kokia prognozuojama gaunamų pajamų iš lankytojų situacija per ateinančius penkerius metus. Paskutiniu, dvidešimt pirmu, klausimu eksperto nuomone prašyta įvertinti nuo 1 iki 5 (1 – mažiausia, 5 – didžiausia) kokios šiuo DNP metu problemos yra opiausios. Interviu iš viso dalyvavo 10 ekspertų, kurie dirba ir užima įvairias pareigas Dzūkijos nacionalinio parko direkcijoje bei Merkinės ir Marcinkonių lankytojų centruose.

Anketa tiek visuomenei ir lankytojams, tiek ekspertams buvo kurta laikantis Kudinovienės (2008) bendrųjų anketos reikalavimų ir rekomendacijų:

- „Pirmiausia turi būti motyvuotai, logiškai paaiškinta, dėl ko atliekamas tyrimas, po to pateikiama trumpa anketos užpildymo instrukcija;
- Apklausiamojo pastangos atsakyti turi būti minimalios, todėl klausimai turi būti konkretūs, o atsakymų variantai suprantami;

- Kuo mažiau respondentui tenka rašyti, tuo daugiau jis tiki, kad bus išlaikytas anonimiškumas;

- Svarbi anketos apimtis: ilga anketa tiriamąjį atbaido, nėra noro atidžiai ją skaityti, todėl galimi paviršutiniški atsakymai;

- Reikia vengti klausimų, į kuriuos respondentas gali pateikti tik vieną atsakymą, bei sudėtingų, erzinančių klausimų.

- Apklausos lapas turi atitikti šiuos reikalavimus: būti anketinės išvaizdos, klausimų ir atsakymų variantai turi būti skirtingų šriftų, atsakymų variantai turi būti viename puslapyje, turi tiktai statistiniam apdorojimui.“ (2008, p. 8)

Pasinaudojus anketine apklausa visus gautus duomenis reikėjo koku nors būdu sugrupuoti. Tuo tikslu buvo naudojami šie skalių tipai (Dikčius, 2011, p. 48–55):

- **„Nominalinė skalė.** Tai – skaičių eilė, kurioje skaičiai atlieka identifikavimo funkciją, t. y. skaičiai tik tai pažymi tam tikrą objektą.

- **Ranginė skalė.** Tai – skaičių eilė, kurioje skaičiai išdėsto objektus į tam tikrą nuoseklumą.

- **Intervalinė skalė.** Tai – skaičių seka, kurioje atstumai tarp skaičių ir jų apibūdinimų gali būti prasmingai interpretuojami.

- **Santykinė skalė.** Tai – skaičių eilė, kurioje santykiai tarp skaičių gali būti prasmingai interpretuoti. Ši skalė turi visuotinai sutartą atskaitos (pradžios tašką).

Nuomonių vertinimo skalių tipai:

- **Kategorijų išvardijimo skalės.** Sudarant kategorijų išvardijimo skales respondentui pateikiami teiginiai, kurie vertinami penkių – dešimties kategorijų vertinimo skalėse. Respondentas yra prašomas pasirinkti vieną atsakymą iš riboto skaičiaus alternatyvų.“

Siekiant gauti ir išanalizuoti tiek vieno, tiek kito tyrimo rezultatus naudoti bendri **statistiniai metodai:**

- Gautų duomenų apdorojimas, t. y. skaičiuojamas ir vertinamas atsakymų į anketos ir interviu klausimus dažnis. Atsakymų dažniai išreikšti procentinėmis dalimis.

- Grupavimas – tai duomenų pateikimas lentelėmis, grafikais ar dažnių skirstiniais. Jis atliekamas, kai analizuojama didelė imtis ir norima geriau ją suvokti.

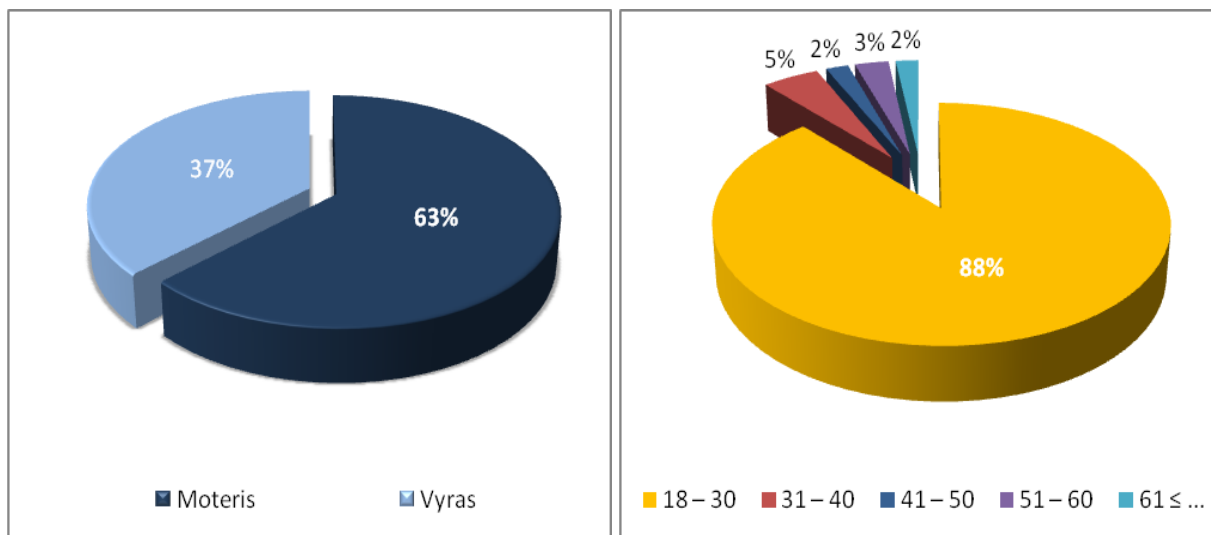
grafiniai metodai:

- Lentelės, skritulinės ir kt. diagramos – grupuotų duomenų vaizdavimas. Siekiant palyginti respondentų ir ekspertų atsakymų pasiskirstymą duomenys pavaizduoti lentelėmis, skritulinėmis bei kitomis diagramomis.

Taip pat buvo vykdomas teorinis duomenų apdorojimas ir gautų rezultatų apibendrinimas.

3.2 Visuomenės ir lankytojų apklausos sisteminimas ir vertinimas

Kaip jau buvo minėta tyrimo metodikoje, į ekologinio turizmo valdymo, vystymo galimybių ir jų vertinimo Dzūkijos nacionalinio parke apklausą skirtą visuomenei ir lankytojams atsakė 105 respondentai.

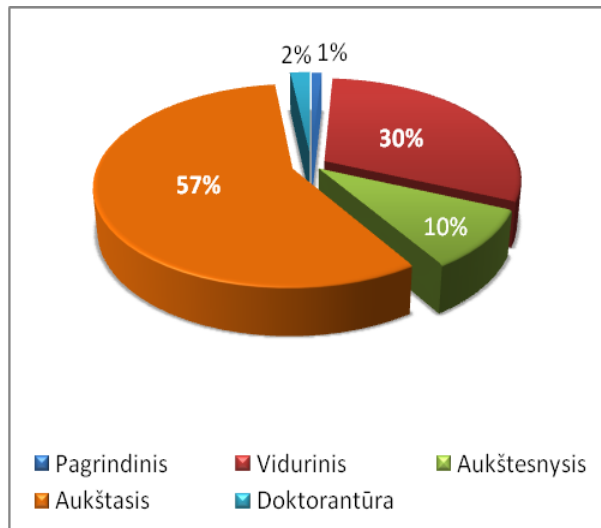

13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį 14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Gauti rezultatai parodė, kad didžioji dalis respondentų buvo moterys, jos sudarė 63%, vyrų atsakė šiek tiek mažiau – 37% (žr. 13 pav.). Todėl galima daryti prielaidą, kad iš visų tyrime dalyvavusių respondentų, tai – moterų Dzūkijos nacionaliniame parke apsilankė daugiau, nei vyrų.

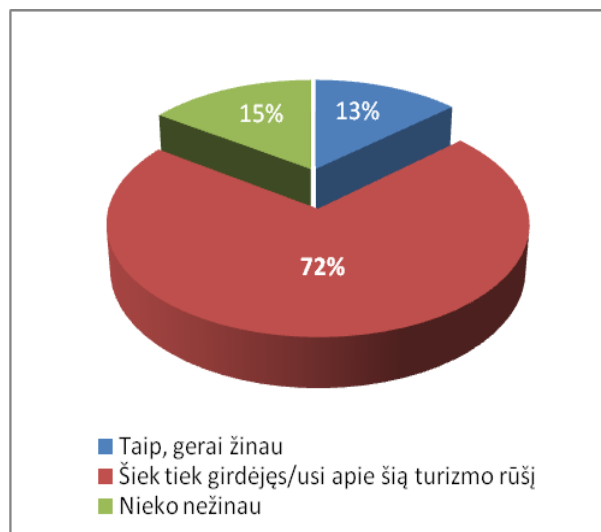
Kaip nesunku pastebėti (žr. 14 pav.) tyrime sudalyvavo įvairaus amžiaus grupės, tačiau didžiausią dalį užėmė respondentai, kurių amžiaus intervalas yra nuo 18 iki 30 m., tai sudarė net 88%. Svarbu paminėti, kad tarp dalyvavusių tyrime pasitaikė 2%, kurių amžiaus intervalas yra nuo 61 ir daugiau. Tokį pasiskirtymą įtakoja parko siūlomos ir ypač jaunimo mėgiamos vandens pramogos, tai plaukimas baidarėmis, kurios priskiriamos aktyviam laisvalaikui.

Trečiuoju apklausos klausimu siekta išsiaiškinti respondentų turimą išsilavinimą. 14 diagramoje pavaizduotas pasiskirstymas parodo, jog didžioji dalis dalyvavusių ne tik tyrime, bet kartu ir mėgstančių lankytis saugomose teritorijose yra žmonės, turintys aukštąjį (57%) ir vidurinį (30%) išsilavinimą. Tai galima pagrįsti ir dažnai organizuojamomis moksleivių ekskursijomis saugomose teritorijose. Mažesnę dalis tyrime dalyvavusiųjų turi aukštesnįjį išsilavinimą (10%).

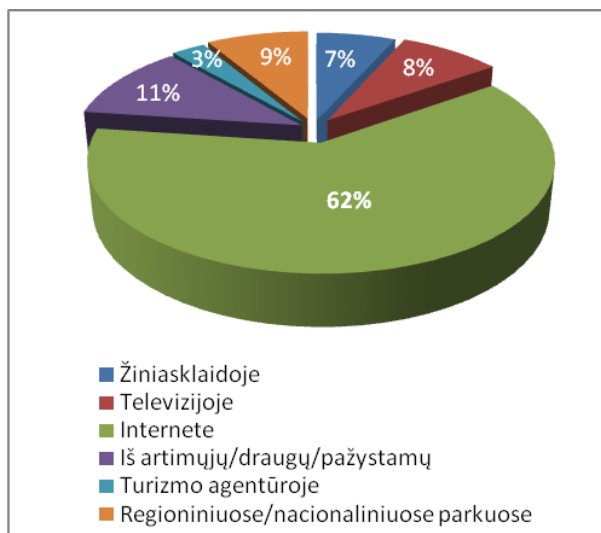
15 pav. Respondetų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Taip pat reikėtų paminėti, kad tyrime dalyvavo 2 (2%) asmenys turintys doktorantūro išsilavinimą. Vienas (1%) tyrime dalyvavęs respondentas įgijęs pagrindinį išsilavinimą.

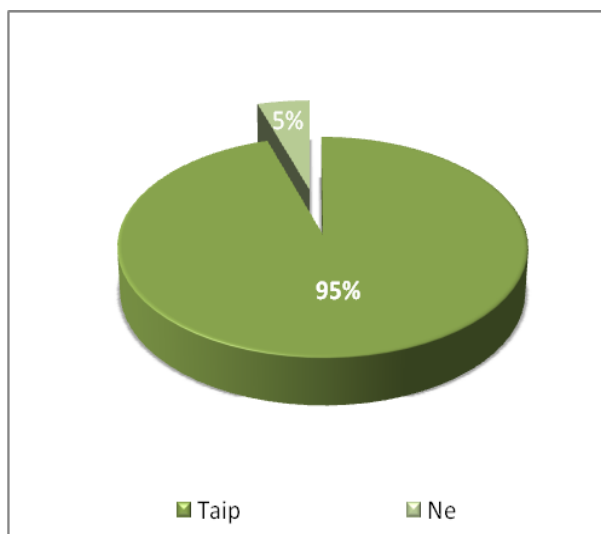
16 pav. Respondetų pasiskirstymas pagal ekologinio turizmo sąvokos žinojimą

Pirmoje dalyje klausimų taip pat labai svarbu buvo sužinoti ar respondentai yra bent kiek girdėję apie ekologinį turizmą ir žino kas jam yra būdinga. Apklausos rezultatai parodė (žr. 16 pav.), kad didžioji dauguma respondentų bent šiek tiek yra girdėję apie šią turizmo rūšį (72%), 13% tvirtino gerai žinantys ir galintys paaiškinti kas jam būdinga. Tuo tarpu 15% apklaustųjų pažymėjo „nieko nežinau“ atsakymo variantą. Apibendrinus šiuos rezultatus galima prieiti išvadą, jog Lietuvoje ekologinis turizmas dar vis nėra plačiai ir tvirtai žinomas, todėl reiktų didinti informacijos kiekį apie jo teikiamą naudą gamtai bei vietos bendruomenėms.

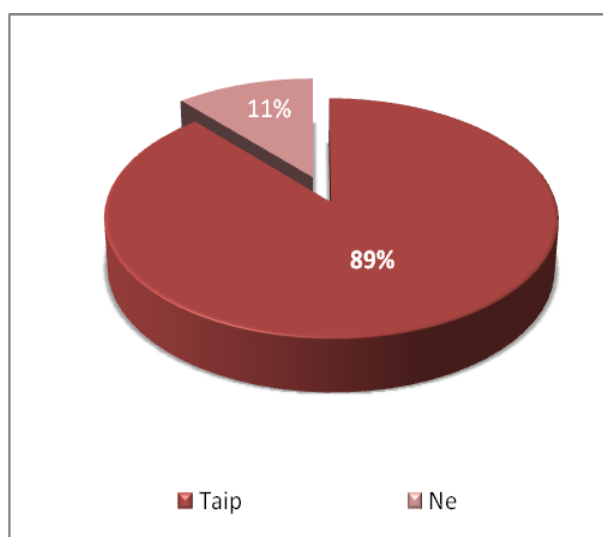
17 pav. Respondetų pasiskirstymas pagal tai, kokiose informacinės sklaidos priemonėse pirmą kartą sužinojo apie ekologinio turizmo paslaugas

Išsiaiškinus kiek apklaustųjų yra girdėję apie ekologinio turizmo rūšį, nemažiau svarbu buvo sužinoti šios informacijos šaltinį. 17 diagramoje akivaizdžiai išsiskiria žalia diagramos dalis, kuria buvo žymimas interneto šaltinis kaip informacijos sklaidos priemonė, net 62% apklaustųjų teigė pirmą kartą apie šią ekologinį turizmą išgirdę internete. Kitos priemonės pasiskirstė labai panašiai: 11% respondentų teigė pirmą kartą išgirdę iš artimųjų/draugų/pažįstamų, 9% – regioniniuose/nacionaliniuose parkuose, 8% – televizijoje, 7% – žiniasklaidoje ir tik 3% turizmo agentūrose.

18 pav. Respondetų nuomonių pasiskirstymas ar svarbu išsaugoti natūralią gamtą

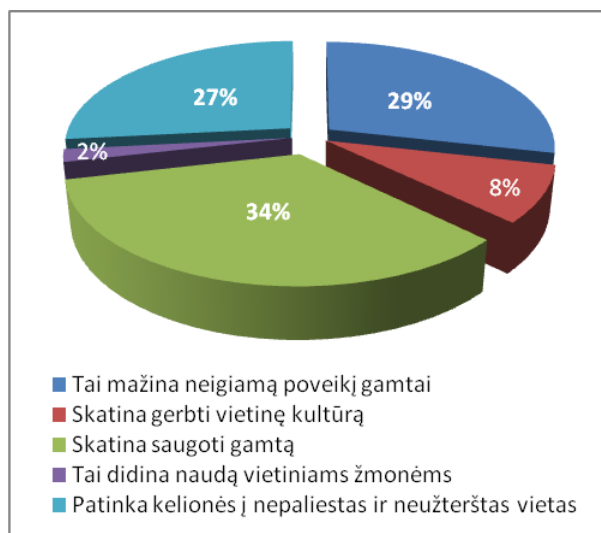
Džiuginantys šeštojo klausimo rezultatai parodė, kad visuomenė jaučia atsakomybę būdami gamtoje, net 95% (žr. 18 pav.) apklaustųjų atsakė, kad jiems atrodo svarbu išsaugoti natūralią gamtą ir jos grožį. Vis dėlto, buvo atsakiusių ir kitaip, 5% pažymėjo, kad jiems nėra svarbu išsaugoti natūralią aplinką. Tačiau didžioji dalis atsakiusių teigiamai įrodo, kad patys būdami gamtos dalis atsako už jos išsaugojimą ir suvokia jos vertę. Taip pat vertinant šiuos rezultatus galima daryti prielaidą, jog beveik visi apklaustieji mano, jog ekologinis turizmas yra gana perspektyvi turizmo rūšis, kadangi, natūralios gamtos išsaugojimas yra vienas iš pagrindinių šio turizmo principų, taip pat remiantis šiais rezultatais yra galimybė, jog respondentai žino, kad ekologinis turizmas labiausiai siejamas ir daugiausiai plėtojamas saugomose teritorijose.

19 pav. Respondetų nuomonių pasiskirstymas ar ekologinis turizmas gali pagerinti aplinkos būklę

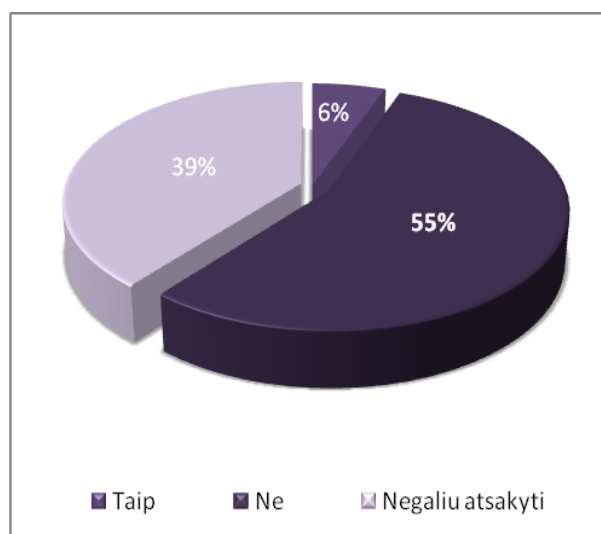
Septinto klausimo gauti rezultatai (žr. 19 pav.) parodo, kad respondentai yra iš tikrųjų susipažinę su ekologinio turizmo bruožais ir supranta, kad tai gamtą puoselėjanti turizmo rūšis. 89% atsakė, kad mano, jog ekologinis turizmas gali pagerinti aplinkos būklę, 11% vis dėlto mano atvirkščiai.

Paklausti kodėl rinktųsi būtent ekologinį turizmą (žr. 20 pav.), o ne kitą turizmo rūšį, respondentai atsakymus rinkosi gana įvairiai. Šie skirtingi pasirinkimai yra dėl labai daug priežasčių, kadangi kiekvienas žmogus yra labai skirtingas, skiriasi poreikiai ir patyrimai. Vis dėlto, iš šešių atsakymų variantų – trys kategorijos surinko gana panašų procentą, tiesa, dvi iš jų (surinkusios daugiausiai) – naudingiausios gamtai, kas įrodo, kad ryšys tarp žmogaus ir gamtos yra išlikęs iki šių dienų. Daugiausiai (34%) respondentų ekologinį turizmą rinktųsi dėl skatinimo saugoti gamtą, 29% dėl to, kad tai mažina neigiama poveikį gamtai, o 27% ekologinis turizmas patrauklus dėl kelionių į nepalietas ir neužterštas vietas.

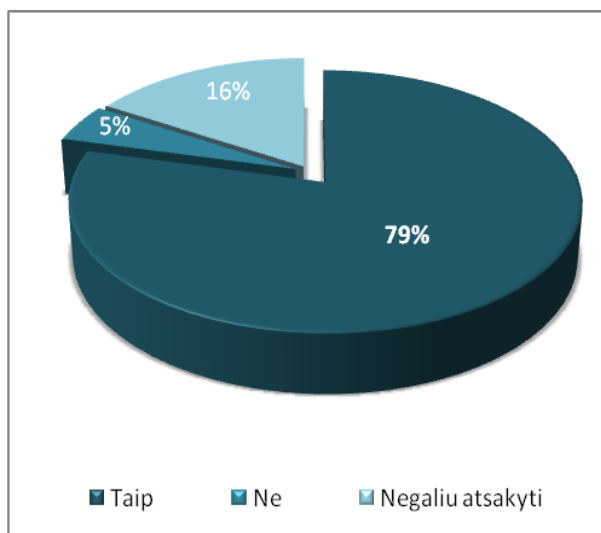
20 pav. Respondentų pasirinkimų pasiskirstymas kodėl rinktis būtent ekologinį turizmą, o ne kitą turizmo rūšį

8% apklaustųjų šis turizmas svarbus dėl skatinimo gerbti vietinę kultūrą, ir tik 2% pažymėjo, jog rinktis dėl naudos, kurią šis turizmas didina vietiniams žmonėms.

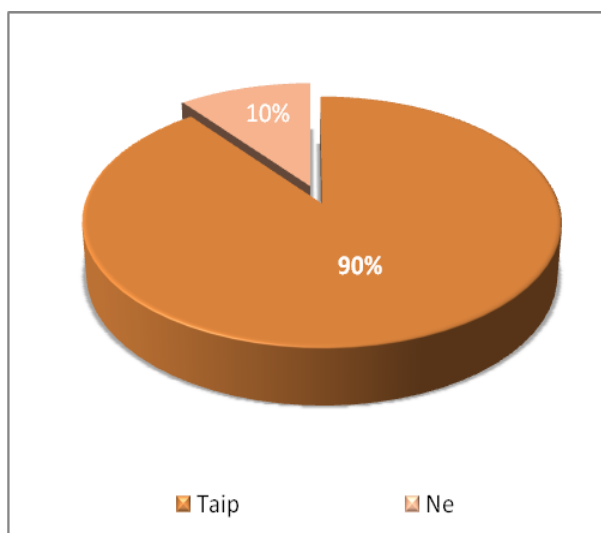
21 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar Lietuvoje pakankamai daug dėmesio skiriama ekologinio turizmo plėtrai

Norint išsiaiškinti respondentų nuomonę apie ekologinio turizmo plėtrą buvo paklausta, ar jų nuomone, Lietuvoje pakankamai daug tam skiriama dėmesio. 55% atsakė, kad ne (žr. 21 pav.), tai parodė, jog jie nesutinka, kad Lietuvoje pakankamai daug dėmesio skiriama ekologinio turizmo plėtrai, tai įtakoti galėjo ir informacijos trūkumas, ir realybė. Tik 6% respondentų pažymėjo atsakymo variantą „taip“, o 39% respondentų iš viso susilaikė atsakyti į šį klausimą.

22 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar ekologinis turizmas yra svarbus siekiant išsaugoti gamtos vertybes saugomose teritorijose

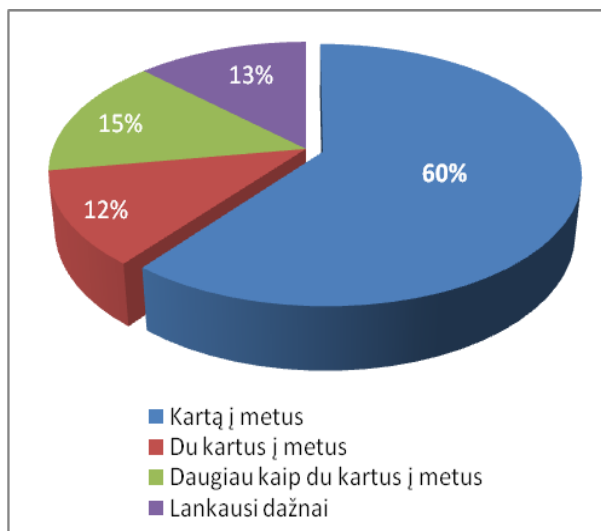
Antrosios klausimų dalies paskutinis, dešimtas klausimas, atskleidė respondentų žinojimą ir suvokimą apie ekologinį turizmą ir jo plėtojimą saugomose teritorijose. Net 79% (žr. 22 pav.) išreiškė pritarimą, kad ekologinis turizmas yra svarbus siekiant išsaugoti gamtos vertybes saugomose teritorijose, tik 5% su tuo nesutiko. Pasitaikė ir tokių, kurie iš viso nepanoro išsakyti savo nuomonės, jie sudarė 16%.

23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar yra tekę lankytis saugomose teritorijose

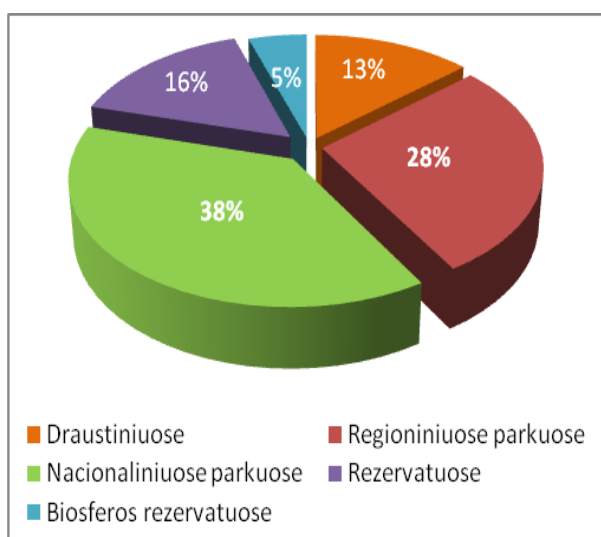
Vienuoliktu klausimu yra pereinama prie trečiosios apklausos dalies. Respondentų paklaustus ar jiems yra tekę bent kartą lankytis saugomose teritorijose (t. y. nacionaliniuose, regioniniuose parkuose ir kt.) net 90% (žr. 23 pav.) atsakė, kad taip. Likusiems 10%, pasak kurių

nėra lankęsi nei vienoje saugomoje teritorijoje, buvo padėkota ir paprašyta anketos toliau nepildyti, todėl toliau anketą tęsė tik bent kartą viešėje saugomoje teritorijoje.

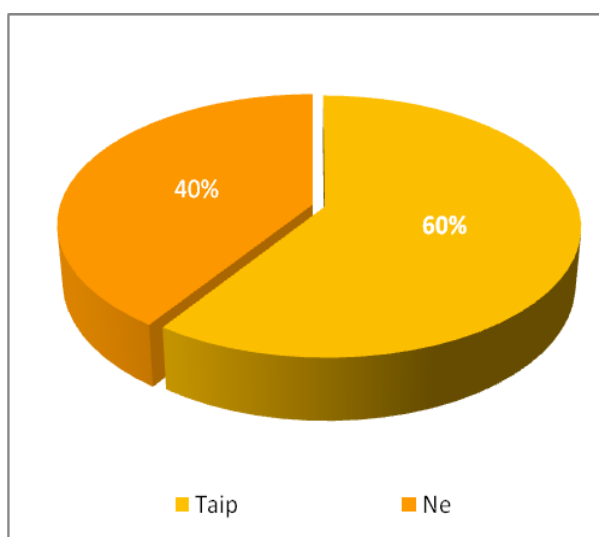
24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kiek kartų per metus apsilankoma saugomose teritorijose

Kadangi, praeitu klausimu buvo išsiaiškinta kiek apklaustųjų yra lankęsi saugomose teritorijose ir toliau apklausą tęsė tik bent kartą lankęsi, buvo svarbu sužinoti kaip dažnai ten yra apsilankoma. Iš 24 paveikslo galima pastebėti, kad didžioji dalis (60%) respondentų saugomose teritorijose apsilanko tik kartą į metus. Likusieji galimi atsakymai pasiskirstė labai panašiai, 12% atsakiusiųjų į saugomas teritorijas užsuka du kartus į metus, 15% tvirtino, jog apsilanko daugiau kaip du kartus į metus, o 13% teigė, jog lankosi dažnai.

25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kokiose saugomose teritorijose yra tekę lankyti

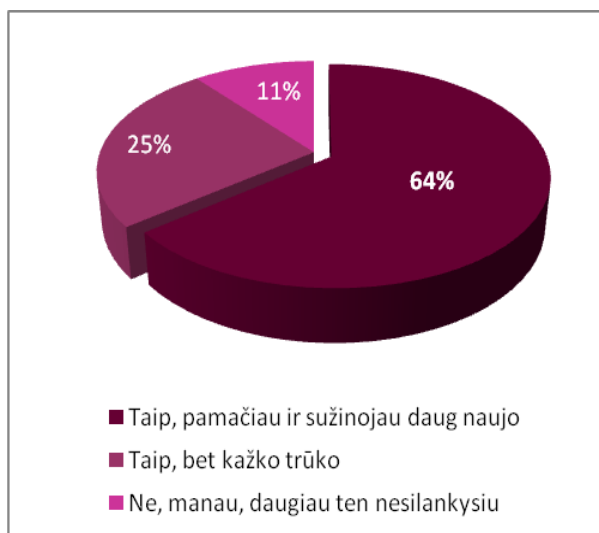
Išsiaiškinus, kad respondentai saugomose teritorijose lankosi ir kaip dažnai tai daro, toliau sekė klausimas su tikslu sužinoti, kokios saugomos teritorijos visuomenėje yra populiariausios. Norint gauti kuo tikslesnius atsakymus šiame klausime buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus. Rezultatai parodė (žr. 25 pav.), kad daugiausiai respondentai viešėjo nacionaliniuose (38%) ir regioniniuose (28%) parkuose. Rezervatų ir draustinių lankymas labai panašus (16% ir 13%). Tuo tarpu biosferos rezervatai užima tik 5% respondentų atsakymų, tačiau tai galima pagrįsti tuo, jog Lietuvoje tokį rezervatą turime tik vieną, kai tuo tarpu kitų žymiai daugiau, tai – Žuvinto rezervatas, kuris įsikūręs pietų Lietuvoje.

26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kiek iš jų yra tekę lankytis Dzūkijos nacionaliniame parke

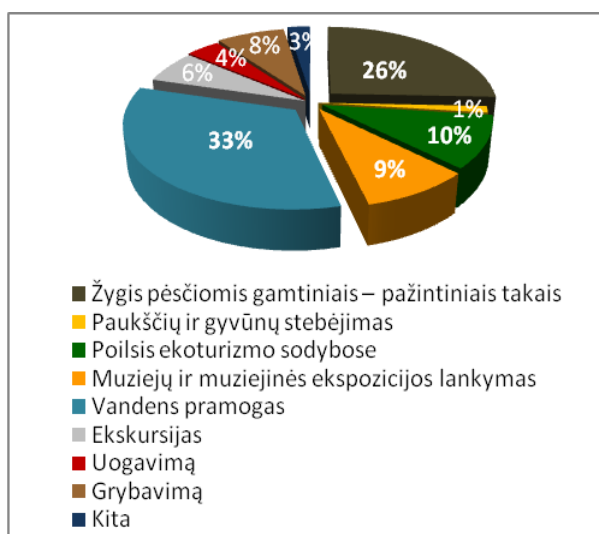
Keturioliktu klausimu yra pereinama prie paskutinės, tai yra ketvirtosios šios apklausos dalies. Respondentų paklausus ar yra tekę kada lankytis DNP, 60% (žr. 26 pav.) iš jų atsakė, kad taip, sekantys klausimai bus skirti tik jiems. 40% atsakiusiųjų, kad niekada nėra tekę lankytis šioje saugomoje teritorijoje buvo padėkota ir paprašyta anketos toliau nepildyti. 60% sudarė 56 respondentai, taigi beveik pusė iš pačioje pradžioje pildžiusių respondentų tęsė anketą iki pat galo. Turint gana nemažą apklausos dalyvių skaičių, manoma, jog buvo gauti pakankamai tikslūs rezultatai ir taip bus parengtos objektyvios išvados.

64% (žr. 27 pav.) Dzūkijos nacionaliniame parke apsilankiusiųjų teigė, kad šis apsilankymas jiems buvo naudingas, jo metu pamatė ir sužinojo daug naujo. 25% pažymėjo atsakymą, kad apsilankymas taip pat buvo naudingas, tačiau kažko trūko. Tarp apklaustųjų atsirado ir tokių, kuriems viešėjimas šiame parke nepaliko jokio įspūdžio ir netgi mano, jog galbūt daugiau ten nesilankys, tai sudarė 11%.

27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar buvo naudingas apsilankymas DNP

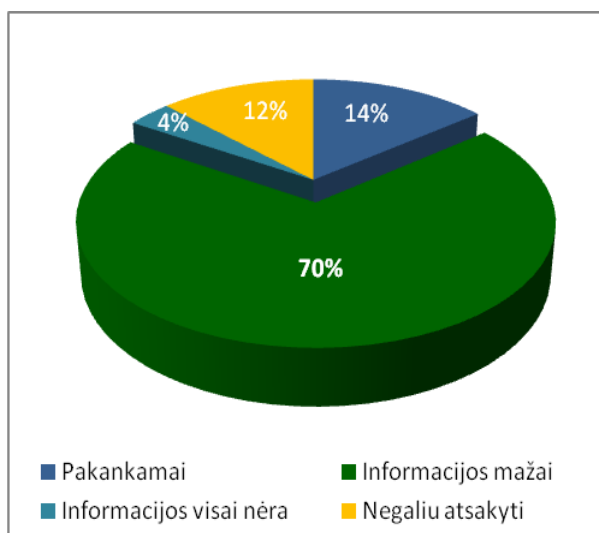
Vis dėlto apibendrinus šiuos atsakymus galima teigti, kad jie pakankamai teigiami, didžioji dauguma respondentų yra patenkinti apsilankymu, greičiausiai juos žavi gamtinė aplinka, tenkina potyriai, tačiau pasigenda įvairesnių veiklos galimybių parke.

28 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal siūlomų ekologinio turizmo paslaugų išbandymą DNP

Siekiant sužinoti didžiausią susidomėjimą turinčias ekologinio turizmo paslaugas siūlomas DNP buvo pateikti devyni variantai. Taip pat, norint gauti kuo tikslesnius atsakymus, šiame klausime buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus, kadangi greičiausiai, žmonės apsilankę saugomose teritorijose išbando ne vieną norimą paslaugą, o keletą jų. Taigi, gauti rezultatai parodė, kad Dzūkijos nacionaliniam parke populiariausios ekologinio turizmo paslaugos – vandens pramogos (33%) ir žygiai pėsčiomis gamtiniais – pažintiniais takais (26%) (žr. 28 pav.).

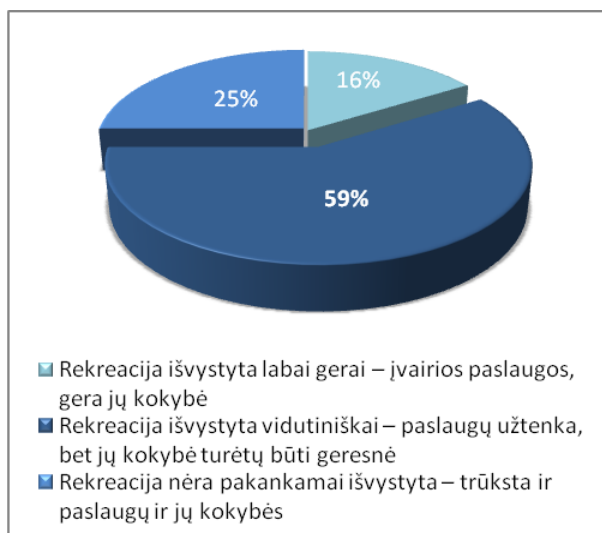
Tai yra gana nuspėjami rezultatai, kadangi, ši teritorija turi net 5 gamtinius – pažintinius takus, vandens turizmo trasą baidarininkams, kaip daugelio teigiama gražiausia ne tik Dzūkijos, bet ir visos Lietuvos upe, todėl šios paslaugos išties yra mėgiamos turistų. 10% respondentų žymėjo atsakymą, jog yra išbandę poilsį ekoturizmo sodybose, kurios išsaugojusios lietuviško kaimo savitumą ir išskirtinumą. Toliau pagal didžiausią kiekį pažymėtų pasirinkimų buvo muziejų ir muziejinės ekspozicijos lankymas (9%) bei grybavimas (8%). Dzūkijos nacionalinio parko miškai idealiai tinka grybavimui, tai vieni grybingiausių miškų Lietuvoje. 4% respondentų teigė uogavę DNP miškuose, reiktų paminėti, kad tai daryti čia galima tik gavus leidimą, todėl yra galimybė, kad ir dėl to šių apribojimų paslaugos pasirinkimas nėra labai gausus. Respondentai išbandę ekskursijas sudarė 6%, paukščių ir gyvūnų stebėjimą tik 1%. 3% apklaustųjų teigė išbandę dar ir kitokias ekologinio turizmo paslaugas teikiamas Dzūkijos nacionaliniame parke.

29 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar pakankamai pateikiama informacijos apie ekologinį turizmą DNP

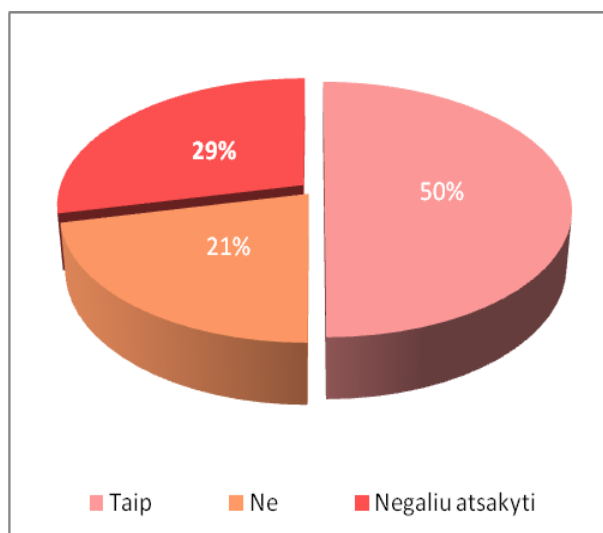
Iš 29 diagramos galima pamatyti, kad didžiausioji dalis nuspalvinta žaliai, kuriai buvo priskirtas atsakymo variantas „informacijos mažai“. 70% respondentų žymėjo atsakymą, jog DNP informacijos apie ekologinį turizmą yra mažai, tai parodo, kad ekologinio turizmo vystymosi galimybės DNP neefektyviai plėtojamos. Vis dėlto 14% pasirinko atsakymą, kad informacijos pateikiama pakankamai. 12% apskritai atsisakė išsakyti savo nuomonę, o 4% teigė, jog informacijos apie ekologinį turizmą visai nėra.

18 klausime respondentų buvo paprašyta įvertinti DNP parke išvystytas rekreacijos (poilsio) galimybes. Didžiausioji dalis, t.ai yra 59% (žr. 30 pav.) respondentų rekreaciją įvertino kaip išvystytą vidutiniškai – paslaugų užtenka, bet jų kokybė turėtų būti geresnė. 16% rekreaciją įvardino kaip išvystytą labai gerai – įvairios paslaugos, gera jų kokybė.

30 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas apie DNP parke išvystytas rekreacijos (poilsio) galimybes

Ketvirtadalis, tai 25%, teigė, kad rekreacija nėra pakankamai išvystyta – trūksta ir paslaugų ir jų kokybės. Šie rezultatai parodė, kad DNP direkcijai dar yra kur stengtis gerinant rekreacijos galimybes, t. y. siekti ne tik kiekybės (didinant lankytojų skaičių), bet ir gerinti pačių paslaugų teikiamą kokybę.

31 pav. Respondentų nuomonių pasiskirstymas ar DNP parke siūlomos paslaugos yra pritaikytos ekologiniam turizmui

Siekiant išsiaiškinti ar DNP parke siūlomos paslaugos yra pritaikytos ekologiniam turizmui, paaiškėjo, kad lygiai pusė (50%) respondentų mano, jog paslaugos yra pritaikytos šiai turizmo formai (žr. 31 pav.). Tačiau maždaug penktadalis (21%) teigė atvirkščiai, jų nuomone, šioje saugomoje teritorijoje siūlomos paslaugos neatitinka ekologinio turizmo siūlomoms paslaugoms.

Net ketvirtadalis (29%) apskritai atsisakė išreikšti savo nuomonę šia tema, manoma, kad daugelis pasirinkusių šį atsakymo variantą jį rinkosi ir dėl informacijos stokos.

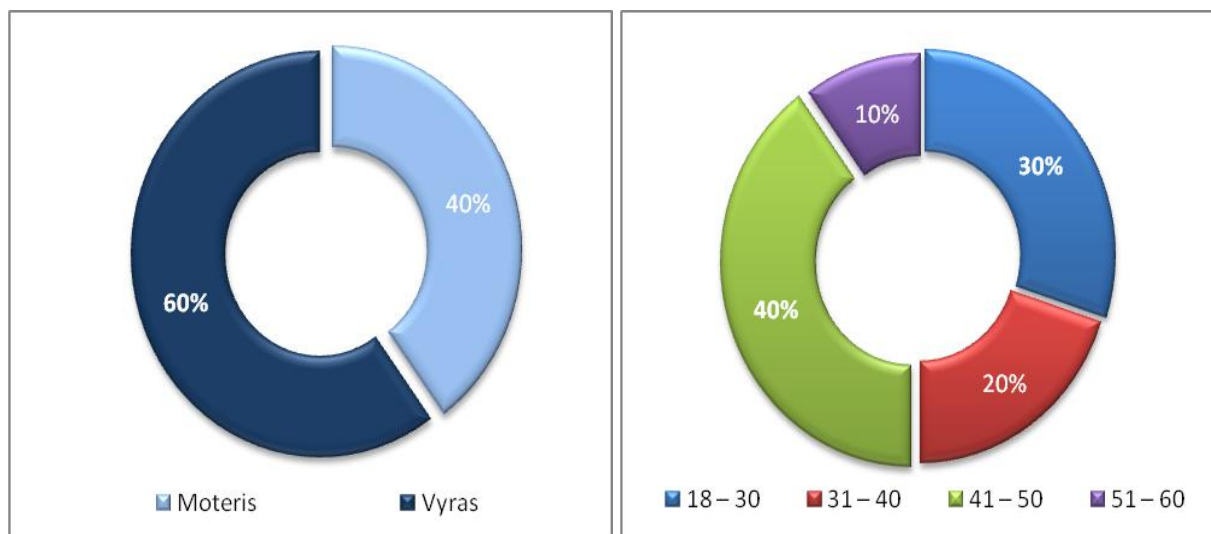
32 pav. Respondentų vertinimo pasiskirstymas apie Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo vystymosi galimybes

Paskutiniu, dvidešimtuoju klausimu respondentų buvo paprašyta įvertinti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo vystymosi galimybes (žr. 32 pav.). 55% apklaustųjų vystymosi galimybes įvertino vidutiniškai, kadangi nors ir yra pakankamai išteklių, ne visi jie panaudojami ekologinio turizmo vystymuisi. Tačiau kita didelė dalis, 45% galimybes įvertino gerai, nes yra daug gamtinių ir kultūrinių išteklių, kurie yra tinkamai panaudojami ir turi potencialo ateityje ekologinio turizmo vystymuisi. Galima pasidžiaugti, jog nei vienas iš respondentų nesirinko dar vieno galimo atsakymo varianto, kuris galimybes įvertino kaip „blogai, nes šiame parke mažai išteklių, kurie galėtų būtų tinkamai panaudojami ir turėti potencialo vystyti ekologinį turizmą“. Todėl remiantis atsakymų rezultatais galima daryti išvadą, jog DNP yra tinkamos sąlygos vystyti ekologiniam turizmui.

3.3 Ekspertų interviu sisteminimas ir vertinimas

Siekiant įgyvendinti vieną iš magistrinio darbo užduočių – įvertinti ekologinio turizmo perspektyvas Dzūkijos nacionaliniame parke, apklausa buvo atlikta ne tik lankytojams, bet ir ekspertams. Svarbu paminėti, jog siekta apklausti kuo daugiau darbo temą išmanančius ir su tuo susiduriančius specialistus, iš kurių, kaip jau minėta tyrimo metodikoje, siekta išgauti maksimalią ir detaliausią informaciją apie tiriamą objektą, kadangi, šie asmenys dėl savo profesinės ir

gyvenimo patirties turi pačią didžiausią kompetenciją atsakyti į užduotus klausimus, taip pat patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją darbo tikslui pasiekti.

33 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal lytį 34 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal amžių

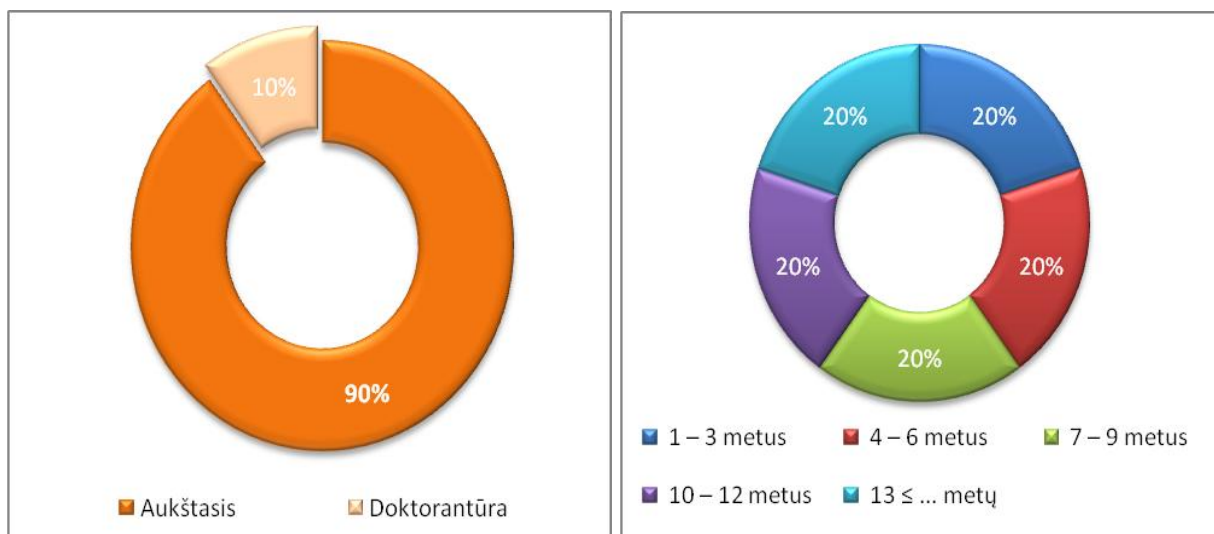
Kaip matyti iš 33 paveikslo, tyrime sudalyvavo 60% vyrų ir 40% moterų. Ekspertų amžiaus grupės pasiskirstė labai įvairiai (žr. 34 pav.), daugiausiai apklaustųjų pateko į 41 – 50 amžiaus intervalą, tai sudarė 40%, į 18 – 30 metų intervalą pateko 30%, 20% darbuotojų pateko į 31 – 40 metų intervalą, o į 51 – 60 metų intervalą pateko vienas ekspertas.

7 lentelė. Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos tyrime dalyvavę specialistai

Apklausti ekspertai (DNP darbuotojai)
Lankytojų centro vedėja
Kraštotvarkos skyriaus vyriausiasis specialistas
Vyresnioji specialistė (miškininkė)
Vyriausioji specialistė (ekologė)
Vyriausiasis specialistas (ekologas)
Vyriausiasis specialistas (ekologas, ornitologas)
Vyriausiasis specialistas (biologas)
Vyriausiasis specialistas (geografas)
Vyriausioji specialistė (informacijai)
Vyriausiasis specialistas (informacijai)

Kaip jau buvo minėta, tyrime sutiko dalyvauti dešimt įvairių sričių (žr. 7 lent.) Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato direkcijos specialistų. Tai lankytojų centro vedėja, kraštotvarkos skyriaus vyriausiasis specialistas, taip pat vyr. specialistai: miškininkė,

du ekologai, vienas ekologas–ornitologas, biologas, geografas ir du vyriausi specialistai informacijai.

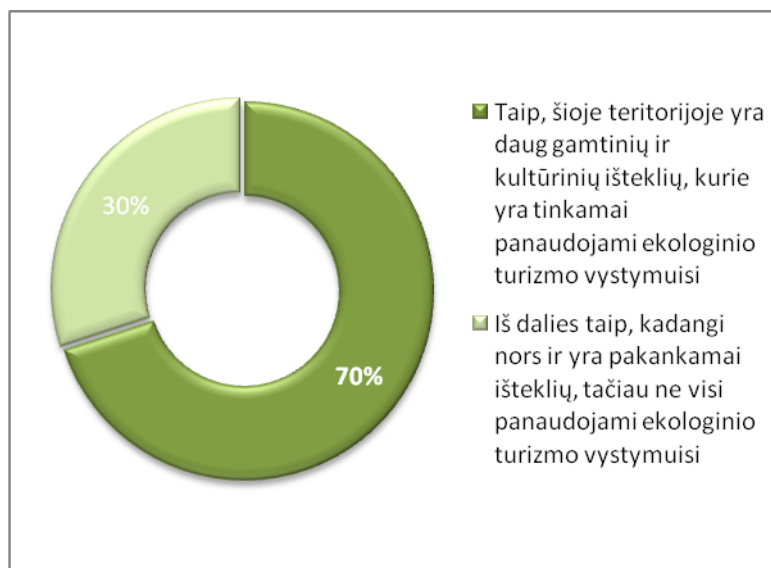

35 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal išsilavinimą 36 pav. Ekspertų pasiskirstymas pagal darbo patirtį DNP

Tam kad būtų įvertintas ekspertų profesionalumas, trečiame anketos klausime reikėjo pažymėti įgytą išsilavinimą. Gauti rezultatai parodė (žr. 35 pav.), kad vienas ekspertas – baigęs doktorantūrą ir įgijęs mokslo daktaro laipsnį, visi kiti (90%) turi aukštąjį išsilavinimą. Todėl galima daryti išvadą, kad DNP dirba išsilavinę specialistai, kurie priiminėdami svarbius sprendimus remiasi ne tik praktika, bet ir teorinėmis žiniomis.

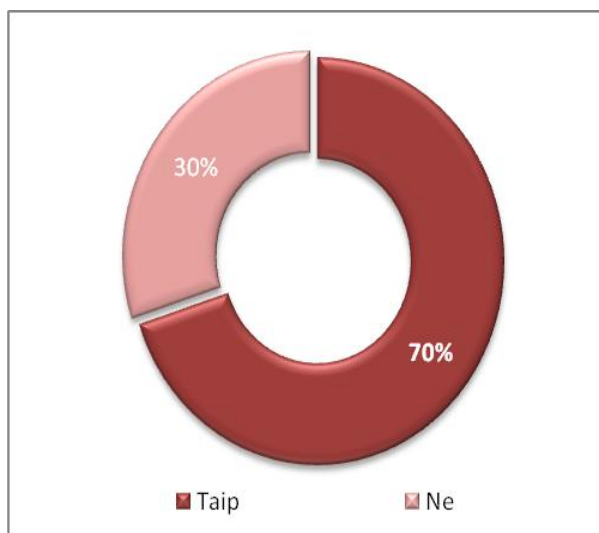
Ekspertų profesionalumą įtakoja ir daugiau veiksnių, vienas iš jų – darbo patirtis tam tikroje srityje. Norint tai įvertinti, darbo patirtis buvo suskirstyta į penkis intervalus, iš 36 paveikslo matyti, kad šie pasiskirstė labai vienodai – visi po 20%. Todėl akivaizdu, kad parke dirba ir ne taip jau seniai įsidarbinusių, ir jau senbuvių specialistų.

Šeštoju anketos klausimu „Kaip manote, ar DNP teritorijoje yra palankios sąlygos vystyti ekologiniam turizmui?“ yra pereinama prie antros anketos dalies, tai ekologinio turizmo valdymo, vystymo galimybių vertinimo. 70% (žr. 37 pav.) ekspertų į šį klausimą atsakė, kad „taip, šioje teritorijoje yra daug gamtinių ir kultūrinių išteklių, kurie yra tinkamai panaudojami ekologinio turizmo vystymuisi.“ 30% atsakė: „iš dalies taip, kadangi nors ir yra pakankamai išteklių, tačiau ne visi panaudojami ekologinio turizmo vystymuisi.“ Nei vienas ekspertas nesirinko atsakymo „ne, šiame parke mažai išteklių, kurie galėtų būtų tinkamai panaudojami ir turėti potencialo vystyti ekologinį turizmą“.

37 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas apie Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo vystymosi galimybes

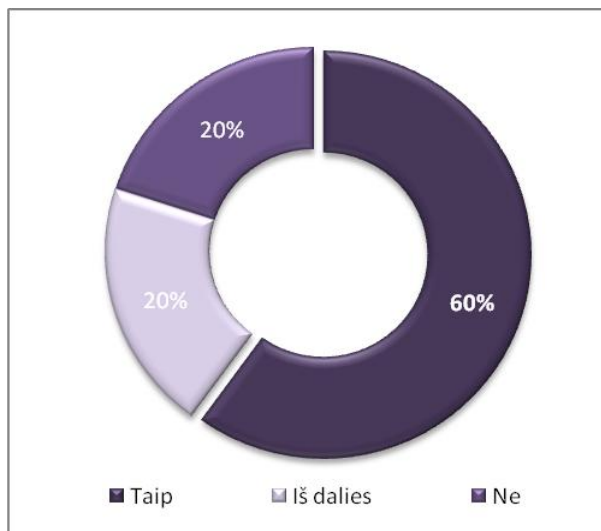
Todėl ekspertų nuomone, Dzūkijos nacionaliniame parke sąlygos vystyti ekologiniam turizmui yra tikrai palankios. Galima paminėti, kad labai panašus klausimas buvo užduotas ir lankytojams, įdomu tai, kad respondentų ir ekspertų nuomonių rezultatai labai panašūs (žr. 32 pav.).

38 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas ar valdant DNP ekologinio turizmo rūšis yra prioritetingė

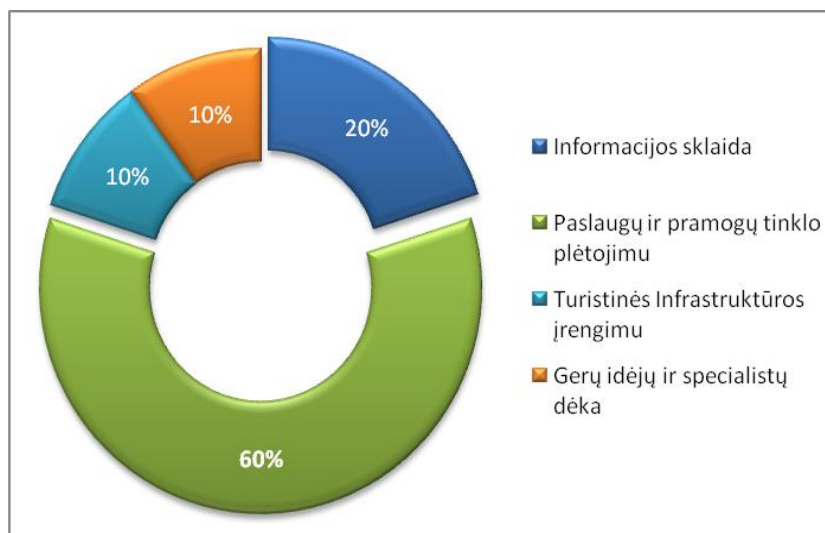
Sekančiu, aštuntu klausimu, svarbu išsiaiškinti ar DNP ekologinio turizmo rūšis yra prioritetingė. Gauti rezultatai, kurių pasiskirstymas pavaizduotas 38 diagramoje pagrindžia ir prieš tai 37 klausime gautus atsakymus (žr. 37 pav.). 70% ekspertų pritarė (žr. 38 pav.), jog šiai turizmo rūšiai parke skiriamas prioritetas. Tačiau 30% su tuo nesutiko. Aštuntas klausimas būtent jiems ir

buvo skirtas, ekspertų prašyta įvardinti kokias, jų nuomone, turizmo rūšis DNP yra prioritetingas ir kodėl. Trijų ekspertų atsakymai buvo tokie: „šiuo metu prioritetas skiriamas statyboms“, „ nėra aiškios krypties - visko po truputį“ ir „mano nuomone, dabar DNP vystomas toks mišrus pramogos su pažintiniu turizmu arba aktyvaus poilsio turizmas.“

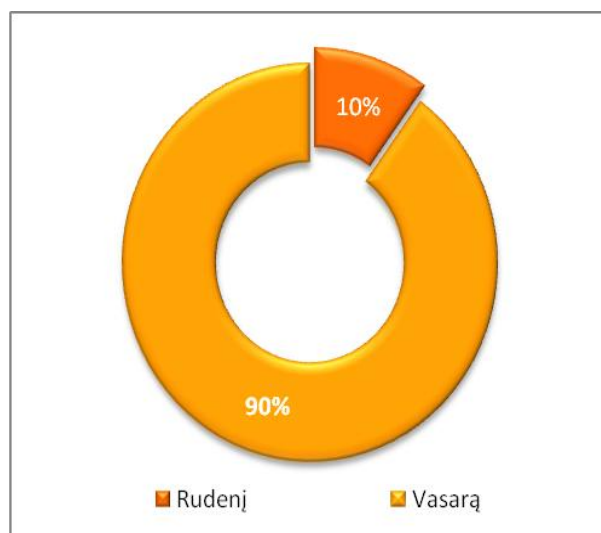
39 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas ar trūksta paslaugų ir renginių įvairovės DNP

Norint išsiaiškinti kokių paslaugų labiausiai trūksta šioje saugomoje teritorijoje buvo suformuluotas toks klausiamas teiginys: „Ar sutinkate, kad DNP trūksta paslaugų ir renginių įvairovės, kuri pritrauktų žmones lankytis šiame parke bei rekomenduoti šią vietą kitiems?“. Didžioji dalis, t. y. 60% (žr. 39 pav.) sutiko su šiuo teiginiu. 20% ekspertų pasirinko atsakymo variantą „iš dalies“, o likę 20% su tuo kategoriškai nesutiko. Todėl, dešimtame klausime prieš tai atsakiusiųjų „iš dalies“ arba „ne“, buvo klausama, kokių, Jūsų nuomone, paslaugų labiausiai trūksta DNP. Gauti atsakymai buvo tokie: „Maitinimo, apgyvendinimo, lankytinų objektų pritaikymo lankytojams, inventoriaus nuomos bei profesionalių gamtos gidų“, „Manychiau, kad ne paslaugų ar renginių įvairovės, bet veiklos – naudingos gamtai ir veikiančiam žmogui – pažinti, patyrinėti, pasitarnauti, pvz. rinkti vaistažoles ar uogas, grybus, pinti krepšelius, valyti upelius, pažinti pėdsakus, valyti nuo šiukšlių mišką ar paupius, kirsti krūmus, šienauti ar grėbti šieną, padėti ūkininkams...“, „Maitinimo įstaigų, viešbučių“ ir „Maitinimo ir apgyvendinimo paslaugų“. Apibendrinant ekspertų nuomonę, galima teigti, jog labiausiai Dzūkijos nacionaliniam parke trūksta: **maitinimo įstaigų ir apgyvendinimo paslaugų**. Taip pat darbuotojai įvardino inventoriaus nuomą, lankytinų objektų pritaikymą lankytojams, profesionalių gamtos gidų bei veiklos, naudingos gamtai ir žmogui trūkumą.

40 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokiais būdais galima pritraukti daugiau lankytojų DNP

Sekančiu klausimu ekspertai buvo paprašyti įvardinti kokiais būdais galima pritraukti daugiau lankytojų į DNP. 60% (žr. 40 pav.) teigia, jog paslaugų ir pramogų tinklo plėtojimu, tačiau buvo ir kitų variantų. 20% ekspertų mano, kad informacijos sklaida, dar du ekspertai įrašė savo variantus, tai „*Turistinės infrastruktūros įrengimas*“ ir „*Gerų idėjų ir specialistų dėka*“. Vis dėlto iš pateiktų atsakymų daugiausiai ekspertų mano, kad daugiau lankytojų pritrauktų **paslaugų ir pramogų tinklo plėtojimas**.

41 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas koku metų laiku DNP teritoriją aplanko daugiausiai lankytojų

Išanalizavus kokiais būdais galima pritraukti daugiau lankytojų buvo įdomu sužinoti kuriuo metų laiku jų sulaukiama daugiausiai, galbūt tai galėtų būti pasiūlymas ieškoti būdų, kaip

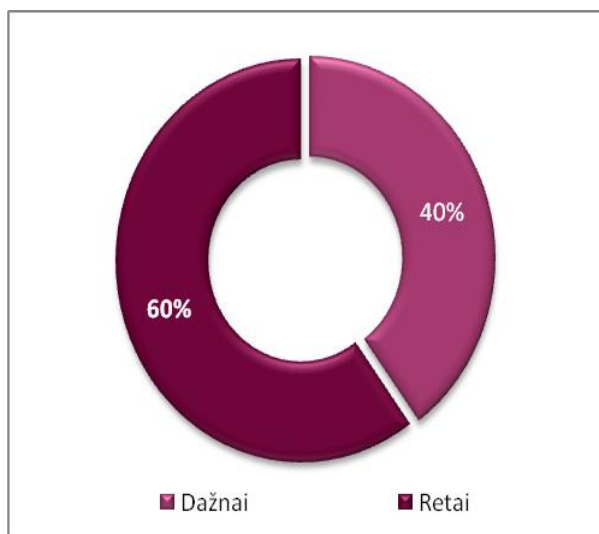
lankytojus pritraukti ir kitais metų laikais. Devyni iš dešimties ekspertų teigia, kad daugiausiai lankytojų Dzūkijos nacionalinis parkas susilaukia vasaros sezonu (žr. 41 pav.), tačiau negalima neatsižvelgti ir į kitą išreikštą nuomonę. Vienas ekspertas tvirtina, kad daugiausiai lankytojų apsilanko rudenį. Antrame skyriuje apžvelgta lankytojų srautų analizė DNP parodė, jog bendrai pažiūrėjus, parkas daugiausiai lankytojų sulaukia šiltuoju metų sezonu, t. y. nuo balandžio iki spalio mėnesio, todėl galima tvirtinti, kad abi išreikštos nuomonės yra teisingos.

42 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokias siūlomas ekologinio turizmo paslaugas DNP lankytojai renkasi dažniausiai

Nemažiau svarbu yra išsiaiškinti kokias ekspertų nuomone siūlomas ekologinio turizmo paslaugas DNP turistai renkasi dažniausiai. Norint gauti kuo tikslesnius rezultatus šitame klausime buvo galima žymėti kelis atsakymų variantus. Kaip matoma iš 42 diagramos, ekspertai teigia, jog DNP lankytojai labiausiai pamėgę vandens pramogas, tai sudaro 24% ekspertų balsų, antrą kaip mėgiamiausią paslaugą ekspertai išrinko ekskursijas (17%), žygiai pėsčiomis gamtiniais – pažintiniais takais ir muziejų bei muziejinės ekspozicijos lankymas pasiskirstė po lygiai – 15%, toliau ekspertų teigimu, nemažai turistų šioje saugomoje teritorijoje mėgsta rinkti įvairias miško gėrybes bei žvejoti (10%). Po 7% pasiskirstė amatų mokymasis ir neatradinės pamokos gamtoje. Tik 3% ekspertai skyrė paukščių ir gyvūnų stebėjimui bei poilsavimą ekoturizmo sodybose. Apibendrinant ekspertų nuomonę, galima teigti, kad lankytojai Dzūkijos nacionalinį parką vertina ne tik dėl gražios aplinkos ir teikiamų paslaugų įvairovės, bet ir dėl kultūrinių ir gamtinių vertybių, miško teikiamų gėrybių. Taip pat, jeigu pažvelgtumėme į visuomenės ir lankytojų apklausos analizės 28 paveikslą, pastebėtume, kad labai panašus klausimas buvo užduotas ir parko

lankytojams. Palyginus rezultatus galima daryti išvadą, kad tiek pačių lankytojų, tiek ekspertų akimis matomos patraukliausios paslaugos sutampa, tad tai tik įrodo gautų rezultatų teisingumą.

43 pav. Ekspertų vertinimo pasiskirstymas kaip dažnai tenka susidurti su lankytojų taisyklių pažeidinėjimu DNP teritorijoje

Siekiant įvertinti ekologinio turizmo vystymosi galimybes, būtina išanalizuoti ne tik Dzūkijos nacionalinio parko teikiamas paslaugas ir naudą lankytojams, bet ir apžvelgti kaip patį parką veikia lankytojai. Norint tai išsiaiškinti ekspertų buvo paprašyta įvertinti „kaip dažnai tenka susidurti su lankytojų taisyklių pažeidinėjimu DNP teritorijoje?“, daugiau nei pusė, t. y. 60% (žr. 43 pav.) ekspertų tvirtino, jog lankytojai didelės žalos aplinkai nedaro ir taisykles pažeidinėja retai, tuo tarpu likusieji 40% teigė, kad turistai taisykles pažeidinėja dažnai. Nei vienas ekspertas nepažymėjo atsakymo „labai dažnai“ ir „niekada“. Norint išsiaiškinti kokie dažniausi pažeidimai būdingi lankytojams 15 klausime ekspertų paprašyta pažymėti, jų nuomone, dažniausiai daromus ir pasikartojačius turistų pažeidimus. Šiame klausime taip pat buvo galima žymėti daugiau nei vieną atsakymo variantą taip siekiant gauti kuo tikslesnius rezultatus. Atsakymų pasiskirstymas matomas 44 diagramoje, didžiausia dalis ekspertų kaip dažniausiai daromą pažeidimą įvardino aplinkos bei vandens telkinių šiukšlinimą. Kaip teigia DNP darbuotojai, tai gana didelė problema, ir nors savivaldybei įvedus rinkliavas už šiukšlių surinkimą jų gerokai sumažėjo, rudenį pasibaigus turistiniam sezonui vandens telkiniai ir aplinka aplink juos vistiek būna pilni šiukšlių, todėl reiktų imti patikrintą pavyzdį iš kitų šalių nacionalinių parkų, kai turistai šiukšles išsiveža patys. Pasak ekspertų, dar viena labai opi problema – laužų kūrenimas, palapinių statymas tam tikslui neįrengtose ir nenumatytose vietose. Toliau, vienodai, tai yra po 13% surinko šie lankytojų pažeidimai: tyčinis krantų gadinimas ir ardyimas, žemės paviršiaus erozinos skatinimas ir

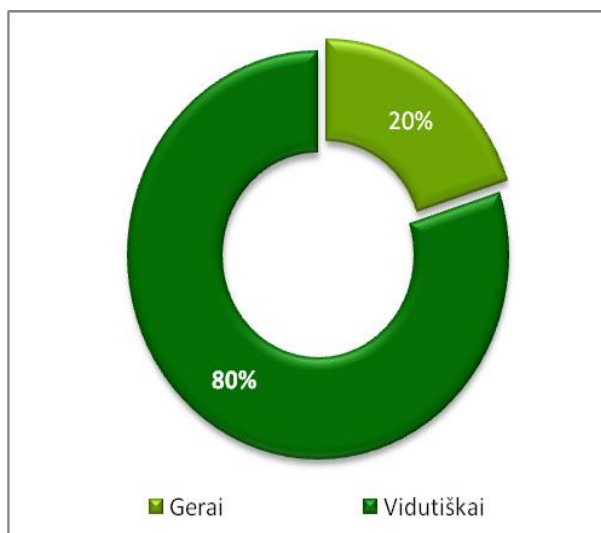
savivaliavimas parko teritorijoje (rekreacinių įrenginių, informacinių rodyklių, stendų ir kt. perkėlinėjimas).

44 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokias siūlomas ekologinio turizmo paslaugas DNP lankytojai renkasi dažniausiai

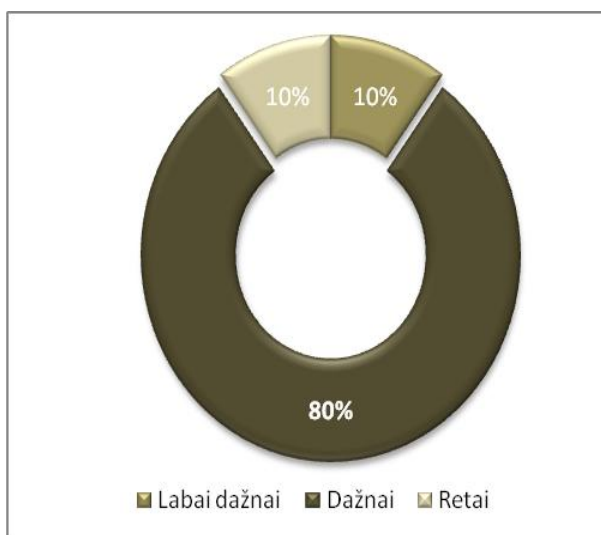
Gamtos puoselėtojai pyksta ant baidarininkų, kurie norėdami pamatyti Ūlos akį stoja bet kur ir nepritaikytose vietose laipiodami Ūlos krantinėmis jas tiesiog ardo. Taip pat yra ir su nekultūringais turistais, kurie savivaliauja parko teritorijoje ir negerbia DNP darbuotojų darbo visai padindami, perkėlinėdami informacines priemones ir kt. Visi kiti pažeidimai, kaip kenkimas laukinių gyvūnų aplinkai, augalų ir grybų neleistinas rinkimas, gamtos ir kultūros paveldo vertybių naikinimas ir žalojimas yra retesni.

Dzūkijos nacionaliniam parke informacinės ir turistinės infrastruktūros išsivystymą 80% (žr. 45 pav.) ekspertų įvertino vidutiniškai, tačiau pasitaikė 2 specialistai, kurie teigė, jog infrastruktūra išsivysčiusi gerai. Svarbu paminėti, kad nei vienas respondentas nesirinko atsakymo „labai gerai“ ir „blogai“. Atsižvelgiant į ekspertų nuomones galima teigti, kad šiuo metu esančią informacinės ir turistinės infrastruktūros būklę reiktų gerinti. Remiantis devinto klausimo rezultatų analize (žr. 39 pav.) DNP labiausiai trūksta maitinimo įstaigų ir apgyvendinimo paslaugų, todėl norint pagerinti turistinę infrastruktūrą lankomuose objektuose būtina įrengti maitinimo įstaigų bei apgyvendinimo statinių. Taip pat specialistai, ypač dirbantys lankytojų centruose, turėtų daugiau specializuotis turistinės informacijos teikime.

45 pav. Ekspertų informacinės ir turistinės infrastruktūros išsivystymo DNP vertinimo pasiskirstymas

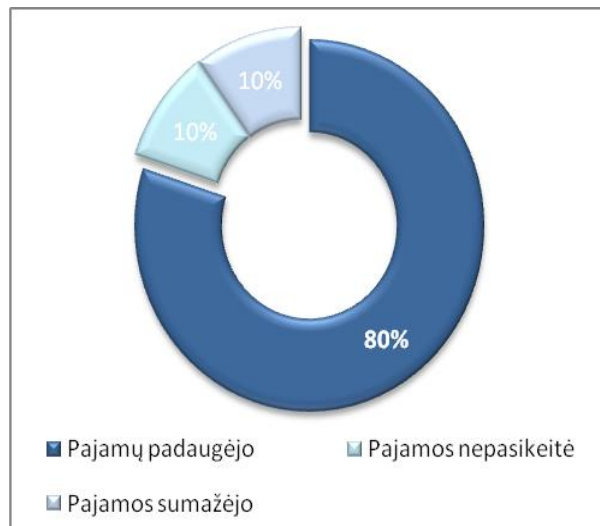
Apklausoje dalyvaujančių ekspertų septynioliktame klausime buvo prašoma įvertinti kaip dažnai DNP turistai naudojami gidų paslaugomis. Vienareikšmiškai savo nuomonę išreiškė 80% (žr. 46 pav.) ekspertų, jie mano, kad turistautojai gidų paslaugomis naudojami dažnai. Tačiau dviejų ekspertų nuomonės išsiskyrė, vienas iš jų mano, kad gidų paslaugų naudojimas yra labai dažnas, o kitas, jog retas.

46 pav. Ekspertų vertinimo kaip dažnai lankytojai naudojami gidų paslaugomis DNP pasiskirstymas

Svarbu paminėti, kad nei vienas specialistas nepažymėjo atsakymo varianto „labai retai“. Sekantis, aštuonioliktas, klausimas buvo skirtas tik tiems, kurie į 17 klausimą atsakė „retai“ arba „labai retai“. Kadangi vienas ekspertas pažymėjo atsakymą „retai“ buvo įdomu sužinoti jo

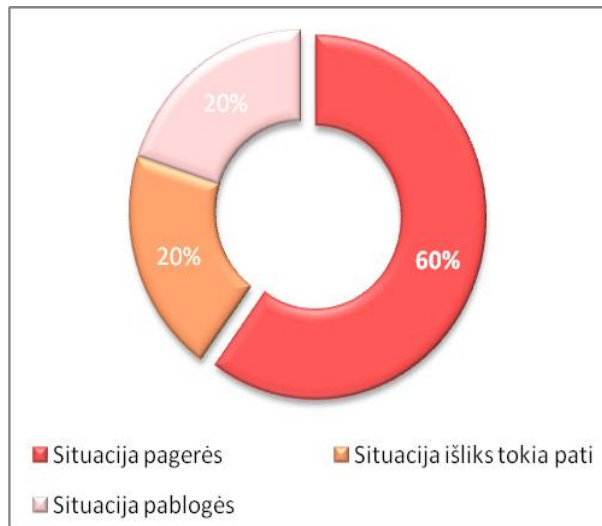
nuomonę, kodėl jo nuomone lankytojai mažai naudojami gidų paslaugomis. Šis klausimas buvo su trim atsakymų variantais: „Lankytojai nenori papildomai mokėti“, „Pakankamai išsamios informacijos skelbia įvairūs informacijos šaltiniai, todėl gidų paslaugos tampa nereikalingos“ ir atsakymas „Kita“, kurį ekspertas turėjo įrašyti pats. Ekspertas pasirinko pirmąjį atsakymo variantą, jog lankytojai nenori papildomai mokėti. Tačiau bendrai paėmus 17 klausimo rezultatus galima teigti, kad DNP gidų paslaugos – populiarios.

47 pav. Ekspertų vertinimo pasiskirstymas kaip pasikeitė DNP gaunamos pajamos iš lankytojų per praėjusius penkerius metus

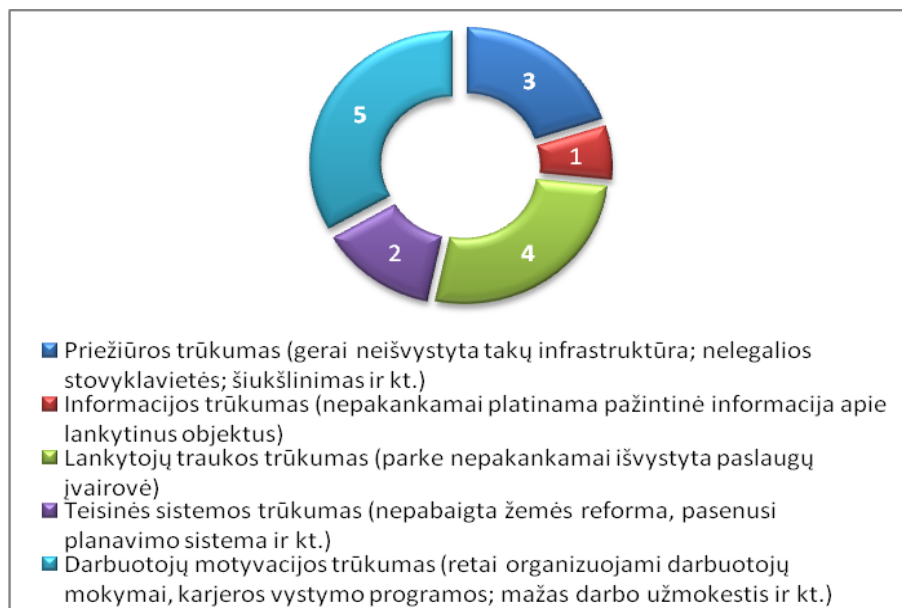
Toliau norint išanalizuoti ne tik Dzūkijos nacionalinio parko teikiamas paslaugas ir naudą turistams, bet ištirti ir parko gaunamą naudą iš turistų. Siekiant tai sužinoti, ekspertų buvo klausama: „Kaip DNP gaunamos pajamos iš lankytojų pasikeitė per praėjusius penkerius metus?“. Rezultatai parodė, kad per praėjusius penkerius metus pajamų padaugėjo, taip teigia 80% (žr. 47 pav.) tyrime dalyvavusių ekspertų. Tačiau reikia paminėti, kad kaip ir praeitame klausime dviejų darbuotojų nuomonės iš visų kitų išsiskyrė. Vienam iš jų atrodo, kad pajamos nepasikeitė, o kitas mano, kad jų netgi sumažėjo.

Taip pat buvo įdomu sužinoti ir prognozuojamą gaunamų pajamų iš lankytojų situaciją per ateinančius penkerius metus. Šiuos rezultatus galite pamatyti 48 diagramoje. Kaip matoma, 60% ekspertų prognozuoja, jog gaunamųjų pajamų situacija pagerės. Likusieji 40% pasidalino perpus, 20% specialistų mano, jog situacija išliks tokia pati, o kiti – likusieji 20% galvoja, greičiausiai turėdami tam pagrindą, kad situacija pablogės.

48 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas kokia prognozuojama gaunamųjų pajamų iš lankytojų situacija per ateinančius penkerius metus DNP

Paskutinis ir vienas iš svarbiausių visos apklausos klausimų padėjo įvertinti kokios šiuo metu DNP problemos yra pačios opiausios. Ekspertų buvo prašoma nuo 1 iki 5 (1 – mažiausia, 5 – didžiausia) įvertinti pateiktas problemas.

49 pav. Ekspertų nuomonių kokios šiuo metu problemos DNP yra opiausios (1 – mažiausia, 5 – didžiausia) pasiskirstymas

Apibendrinus rezultatus (žr. 49 pav.) nustatyta, kad ekspertų nuomone, šiuo metu opiausia problema – darbuotojų motyvacijos trūkumas (retai organizuojami darbuotojų mokymai, karjeros vystymo programos; mažas darbo užmokestis ir kt.), toliau pagal svarbumą įvardintas – lankytojų traukos trūkumas (parke nepakankamai išvystyta paslaugų įvairovė), kaip vidutiniškai opią

problema darbuotojai pasirinko – priežiūros trūkumą (gerai neišvystyta takų infrastruktūra; nelegalios stovyklavietės; šiukšlinimas ir kt.), mažiausiai opios problemos įvardintos teisinės sistemos trūkumas (nepabaigta žemės reforma, pasenusi planavimo sistema ir kt.) ir informacijos trūkumas (nepakankamai platinama pažintinė informacija apie lankytinus objektus).

IŠVADOS

1. Išanalizavus įvairių autorių ekologinio turizmo sąvokas pastebėta, jog ši turizmo forma išsiskiria siekiu išsaugoti natūralią gamtą saugomose teritorijose, taip pat svarbi siekiant išsaugoti gamtos vertybes, skatina ekonominių galimybių atsiradimą, saugo gamtos ir kultūros paveldą bei gerina gyvenimo kokybę. Skatina visuomenės sąmoningumą, kad gamtos išteklių nėra begaliniai, jog juos reikia tausoti ir stengtis išsaugoti ateities kartoms. Išsiaiškinta, kad ekologinis turizmas labiausiai naudingas aplinkos išsaugojimui.

2. Apžvelgus Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo situaciją pastebėta, jog ši saugoma teritorija pasižymi gausiomis gamtinėmis ir kultūrinėmis vertybėmis, kurios yra turizmo traukos objektai. Svarbiausios vertybės – unikalios Dainavos smėlėtosios lygumos, savitas kraštovaizdis, specifinis mikroklimatas ir hidrologinis režimas, upių, ežerų bei telkinių gausa, dideli miškų plotai, kuriuose vyrauja sausi kerpiniai ir brukniniai pušynai, savita biologinė įvairovė, kultūros ir gamtos paveldo gausa. Išsiaiškinta, kad lankomiausi objektai – Merkinės piliakalnis, Versmė „Ūlos akis“, Čepkelių mokomasis takas, Etnografinė sodyba Marcinkonyse.

3. Analizuojant Dzūkijos nacionalinio parko lankytojų centrų veiklą bei paskutiniųjų metų direkcijos darbuotojų sukauptus duomenis pastebimas lankytojų, apsilankiusių saugomoje teritorijoje, srautų augimas. Vertinant Dzūkijos nacionalinio parko gamtinius ir kultūrinius išteklius, jų pritaikymą vartotojui bei remiantis turimais duomenimis galima teigti, kad ši saugoma teritorija turi aukštą potencialą bei realias galimybes plėtoti ekologinį turizmą.

4. Remiantis lankytojų bei ekspertų apklausos rezultatais prieita išvada, jog Dzūkijos nacionaliniame parke lankytojai pasigenda pateikiamos informacijos apie ekologinį turizmą ir teikiamas paslaugas. Lankytojų apklausos rezultatai parodė, kad 70% respondentų pasirinko atsakymo variantą, kuris skleidžiamos informacijos kiekį apie ekologinį turizmą Dzūkijos nacionaliniame parke įvardino kaip labai mažą, tai parodo, kad ekologinio turizmo vystymosi galimybės yra neefektyviai plėtojamos, kadangi, informacijos teikimas yra labai svarbus veiksnys ekologinio turizmo vystyme. Nustatyta, kad reikiamas kiekis informacijos lankytojų nepasiekia dėl to, jog direkcijos darbuotojai lankytojų švietimui apie ekologinį turizmą ir jo teikiamą naudą skiria per mažai dėmesio, parke ekologiniui turizmui nėra skiriamas prioritetas, nes šiuo metu kaip ir nėra aiškios krypties – vystoma visko po truputį.

5. Ekspertų vertinimu, ekologinio turizmo vystymąsi Dzūkijos nacionaliniame parke paskatintų turistinės infrastruktūros įrengimas, paslaugų ir pramogų tinklo plėtojimas, taip pat nemažiau reikalingas direkcijos specialistų kompetencijų ugdymas. 70% ekspertų ir 55% lankytojų, sąlygas vystyti ekologiniui turizmui įvertino palankiai, o tai parodo, jog ši turizmo forma Dzūkijos nacionaliniame parke yra pakankamai perspektyvi. Kokybiniame tyrime nustatyta,

kad ekspertų nuomone, vystyti ekologinį turizmą parkas turi potencialo dėl šioje saugomoje teritorijoje esančių daug gamtinių ir kultūrinių išteklių, kurių dėka parke įrengti dešimt sužymėtų maršrutų dviratininkams, penki pėsčiųjų takai, viena vandens turizmo trasa baidarininkams, taip pat ypač turistų lankomi septyni muziejai ir muziejinės ekspozicijos.

6. Ekspertų nuomone (40%), turistai taisykles pažeidinėja dažnai, likusieji 60% tvirtino, jog lankytojai didelės žalos aplinkai nedaro ir taisykles pažeidinėja retai. Dažniausias nekultūringų lankytojų pažeidimas – aplinkos bei vandens telkinių šiukšlinimas. Išsiaiškinta, kad kaip ir kitose saugomose teritorijose tai nulemia gamtosauginio švietimo ir informacinės spragos. Tai įvertinus prieita išvada, jog turėtų būti naudojamas patikrintas pavyzdys iš kitų šalių nacionalinių parkų, kai turistai šiukšles išsiveža patys, todėl lankomose vietose turėtų apskritai nebūti įrengtų šiukšlėdėžių, kurios dažniausiai būna perpildytos, o šiukšlės metamos ant viršaus. Tokiu būdu lankytojai būtų priversti patys susitvarkyti savo šiukšles bei skatinami puoselėti pagarbą aplinkai. Tai pat prie problemų sprendimo prisideda ir aktyvesnis visuomenės mokymas, švietimas ir auklėjimas visomis informacinėmis bei kitomis priemonėmis, tokiomis kaip – didesnės administracinės baudos už aplinkos niokojimą.

7. Remiantis gautais kokybinio tyrimo rezultatais išsiaiškinta, jog šiuo metu Dzūkijos nacionaliniame parke pati opiausia problema – darbuotojų motyvacijos stoka, antra pagal svarbumą – lankytojų traukos trūkumas. Išsiaiškinta, kad pagrindinė priežastis lemianti darbuotojų motyvacijos trūkumą yra vidaus vadybos problemos – didėjančios vieno darbuotojo pareigos ir kvalifikacijos neatitinkantis darbo užmokestis, retai organizuojami darbuotojų mokymai, karjeros vystymo programos. Išsiaiškinta, kad sėkmingesnis traukų centrų veikimas yra lemiamas turizmo infrastruktūros, kuri parke yra nepilnai išvystyta. Didžiausia Dzūkijos nacionalinio parko silpnybė – apgyvendinimo bei maitinimo įstaigų stoka, nepilnai išvystyta turizmo infrastruktūra.

8. Apibendrinus visus gautus rezultatus galima teigti, kad darbo hipotezė pasitvirtino, ekologinis turizmas Dzūkijos nacionaliniame parke yra pakankamai išvystytas, siekiant ekologinio turizmo plėtros yra kuriamos naujos paslaugos, rūpinamasi gamtinių bei kultūrinių išteklių pritaikymu turistams, gaivinami senieji krašto amatai bei tradicijos.

REKOMENDACIJOS

Remiantis magistro darbo išnagrinėta medžiaga bei gautais atlikto tyrimo rezultatais pateikiamos tokios rekomendacijos:

Valstybinei saugomu teritorijų tarnybai

1. Paruošti metodiką, kuri nurodytų kaip skaičiuoti Dzūkijos nacionalinio parko lankytojus, kadangi, šiuo metu jie skaičiuojami pagal pačių direkcijos specialistų sukurtą skaičiavimo metodiką, tačiau, šie duomenys panaudojami tik ataskaitoms, bet ne tolesniam planavimui ar marketingui. Esant tinkamai metodikai ir pakankamai lankytojų srautų duomenų analizei, galima būtų gauti optimalesnius rezultatus, kurie padėtų valdyti, kontroliuoti lankytojų srautus, numatyti artėjančias problemas, perspektyvas infrastruktūros plėtrai bei paslaugų kokybei.

2. Plėsti ekologinio turizmo sąvokos žinonumą visuomenėje bei didinti informacijos kiekį apie šios turizmo formos teikiamą naudą gamtai bei vietos bendruomenėms visomis informacinėmis sklaidos priemonėmis (žiniasklaidoje, televizijoje, turizmo agentūrose ir pan.), reguliariai rengti ir dalyvauti Lietuvos gamtinio ir ekologinio turizmo reklaminėse kampanijose. Taip pat labai svarbu didinti pateikiamos informacijos kiekį pačiose saugomose teritorijose, skiriant daugiau dėmesio informacijos sklaidai. Tokiu būdu, ekologinis turizmas taptų patrauklesnis bei prienamesnis atvykstantiems Dzūkijos nacionalinio parko lankytojams.

Dzūkijos nacionalinio parko direkcijai

1. Siekiant pritraukti daugiau lankytojų Dzūkijos nacionaliame parke siūloma tobulinti turizmo ir poilsio infrastruktūrą bei gerinti paslaugų kokybę, įrengti maitinimo įstaigų, apgyvendinimo statinių. Taip pat siūloma imti patikrintą praktiką iš užsienio šalių ir sezono metu dirbti ir sekmadieniais, kadangi, didžiausias lankytojų srautas saugomoje teritorijoje yra sulaukiamas savaitgaliais, kai lankytojų centrai nedirba arba dirba sutrumpintą darbo dieną. Tokiu būdu, lankytojų būtų sulaukiama dar daugiau, jų skaičiavimas būtų tikslesnis, o turistams būtų suteikta visa reikalinga informacija. Norint padidinti lankytojų skaičių taip pat rekomenduojama mažinti ekologinio turizmo paslaugų sezoniškumą, siūloma didinti aktyvaus žiemos poilsio turizmo pasiūlą, plėsti kaimo turizmo paslaugų pasiūlą bei kultūrinių renginių ir pramogų pasiūlą neturistinio sezono metu.

2. Rekomenduojama ekologinio turizmo rūšį viešai apibrėžti kaip prioritetinę, tokiu būdu būtų nesiblaškoma tarp krypčių, o visas reikalingas dėmesys sutelktas į ekologinį turizmą, tokiu

būdu pasiekiami kur kas geresni rezultatai (mažinamas neigiamas poveikis biologinei įvairovei ir kraštovaizdžiui, pritraukiama daugiau turistų, skatinama finansinė nauda tiek vietiniams, tiek privatiems sektoriams, didinamas informacijos kiekis apie ekologinio turizmo teikiamą naudą gamtai bei vietos bendruomenėms).

3. Dzūkijos nacionalinio parko specialistams, ypač dirbantiems lankytojų centruose, siūloma skirti daugiau dėmesio informacijos sklaidai apie ekologinį turizmą, siūlomas paslaugas. Informacinius leidinius, lankstinukus būtų galima pateikti ne tik lietuvių, anglų, rusų, bet ir lenkų, vokiečių, prancūzų kalbomis. Tokiu būdu, būtų parodomas didesnis dėmesys užsienio lankytojams iš dažniausiai parko lankomų šalių, paskata sugrįžti bei rekomenduoti šią vietą kitiems. Dzūkijos nacionalinis parkas taptų patrauklesnis bei prienamesnis atvykstantiems turistams.

4. Rekomenduojama stiprinti parko specialistų turizmo vadybos gebėjimus (organizuoti darbuotojų mokymus, karjeros vystymo programas), kelti darbuotojų motyvaciją (didinti darbuotojų pasitenkinimą darbu, gerinant darbo sąlygas, keliant darbo užmokestį; vystyti darbuotojų finansinio ir nefinansinio skatinimo programas ir kt.).

5. Siekiant išvengti grėsmių, siūloma tobulinti parko priežiūrą, t. y. ugdyti lankytojų aplinkosauginį sąmoningumą ir gamtos saugojimą, taikant didesnes administracines nuobaudas, tokiu būdu būtų mažinamas aplinkos ir vandens telkinių šiukšlinimas, kuris yra dažniausias iš taisyklių pažeidinėjimo saugomoje teritorijoje.

LITERATŪRA

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. Čepkelių-Dzūkijos PAN parko Darnaus turizmo plėtros strategija, 2012, p. 21, 24, 49, 45, 46; prieiga per internetą: <<http://www.varena.lt/download/9338/t-vii>>, (žiūrėta 2014 10 10).
2. Dzūkijos nacionalinio parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonos ribų planas: Dzūkijos nacionalinio parko ir jo zonų ribų bei tvarkymo planų rengimas. – Vilnius, 2014. – 8-14 p. prieiga per internetą: <<http://www.gpf.lt/images/File/Teritoriju%20planavimas/TV%20PLANAI/Dzukijos%20NP%20ribu%20planas.pdf>>, (žiūrėta 2014 12 07).
3. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programa. – 3 p. prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/web/lt/turizmas/nacionaline_turizmo_pletros_programa, (žiūrėta 2014 10 08).
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 24 d. nutarimas Nr. 1273 „Dėl Aukštaitijos, Dzūkijos ir Žemaitijos nacionalinių parkų nuostatų patvirtinimo“, prieiga per internetą: <http://gamta.cepkeliai-dzukija.lt/modules/download.php?file_id=1799>, (žiūrėta 2015 01 07).

Moksliniai šaltiniai:

5. Armantienė A. ir kt., *Turizmo terminų žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009, p. 26, – ISBN 978-5-420-01644-2.
6. Aukštaitis, J., *Lietuvos nacionaliniai parkai: Dzūkijos nacionalinis parkas*, Vilnius: Lututė leidykla, 1996, p. 7, 59; – ISBN 9986-09-132-2.
7. Černiauskas A., Lapelė M. *Didžiųjų girių apsupty: Dzūkijos nacionalinio parko ir Čepkelių rezervato gamtos vertybės*, 2012, p. 6; – ISBN 978-9986-963-34-9.
8. Buckley R., *Case studies in ecotourism*, Walingford: CABI, 2003. p. 224, 242; – ISBN 0-85199-665-5.
9. Ceballos-Lascurain, H., *Tourism, ecotourism and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development*; IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 1996.
10. Dikčius V., *Anketos sudarymo principai // medžiaga studentams*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 48, 54; – ISBN 978-9955-634-14-0.
11. Eagles, P. F. J., *International Trends in Park Tourism: The Emerging Role of Finance: The*

George Wright FORUM, 2003, p. 25, 57.

12. Eagles, P. F. J. et al., *Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management*, Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 8, IUCN: The World Conservation Union, Gland: Switzerland, 2002, p. 24.
13. Fennell, D. A., *Ecotourism: An Introduction*: New York, Routledge, 1999, p. 43.
14. Fennell, D. A., *Ecotourism*: Padstow, United Kingdom: TJ International Ltd, 2008.
15. Goodwin, H., *In pursuit of ecotourism: Biodiversity and Conservation*, 5, 1996, p. 277, 291.
16. Grecevičius P. ir kt., *Turizmas*: Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras, 2002.
17. Honey M., *Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise?* Washington DC, Island Press, 1999, p. 25.
18. Kajala L., *Lankytojų monitoringas: įžanga idėja ir svarbiausios koncepcijos*: Metsähallitus, Natural Heritage Services, 2007, p. 3, 5; prieiga per internetą: <http://www.vstt.lt/VI/files/File/Mokymu_medziaga/Mokymo%20medziaga/Lankytoju%20srautu%20stebesena/Ivadas%20i%20lankytoju%20srautu%20stebesena.pdf>, (žiūrėta 2014 11 13).
19. Kelkit A. et al., *Ecotourism Potential of Gallipoli Peninsula Historical National Park* // *Journal of Coastal Research*, 2010, p. 562.
20. Kudinovienė, J., *Meno edukologinių tyrimų metodologijos pradmenys: metodinė priemonė*, Vilnius: 2008, p. 8, – ISBN 978-9955-20-368-1.
21. Mowforth, M., Munt, I., *Tourism and Sustainability: New tourism in the Third World*, Routledge: London, 2003.
22. Pranulis V., *Ekonomika ir ekologija*: Vilnius, 1990, p. 5.
23. Roberts, L., Hall, D. ed., *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice*: Wallingford: CABI International, 2001, p. 1, – ISBN 0 85199 540 3.
24. Sharpley, R., *Ecotourism: a consumption perspective* // *Journal of Ecotourism*, 5(1–2), 7–22, 2006.
25. Sirusienė R., *Ekologinis turizmas*: Kaunas, 2005, p. 16.
26. Sirusienė R., *Kaimo turizmas*: Kaunas, 2008. p. 231, – ISBN 978-9955-755-56-2.
27. Stoškus A. ir kt., *Taikomasis mokslo tiriamasis darbas Ekoturizmo metodinės rekomendacijos*: Vilnius, 2008. p. 8.
28. Stubelj Ars, M., Bohanec, M., *Towards the ecotourism: A decision support model for the assessment of sustainability of mountain huts in the Alps* // *Journal of Environmental Management* 91(12), 2554-2564, 2010, p. 2554.
29. Wallace, G., Pierce, S., *An Evaluation of ecotourism In Amazonas* // *Annals of Tourism Research*: Brazil, 23 (4): 843-873, 1996.

Kiti šaltiniai:

30. Čepkelių-Dzūkijos PAN parko bendra informacija, 2014, prieiga per internetą: <<http://www.cepkeliai-dzukija.lt/>>, (žiūrėta 2014 12 12).
31. Dėl Dzūkijos nacionalinio Parko ir Čepkelių valstybinio gamtinio rezervato produkto ženklo, 2014, <<http://gamta.cepkeliai-dzukija.lt/22150/-informacija-Parko-gyventojams/del-dzukijos-nacionalinio-Parko-ir-cepkeliu-valstybinio-gamtinio-rezervato-produkto-zenklo.html>>, (žiūrėta 2015 12 14).
32. Informacija apie LIFE+ Gamtos projektą „Bandomojo ekologinio tinklo pietų Lietuvoje sukūrimas“, 2014, prieiga per internetą: <<https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CCsQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.glis.lt%2Fekotinklas%2Findex.php%2Flt%2Fparsisiuntimui%2Fbaigiamojo-seminaro-pranesimai%3Fdownload%3D17%3Adalia-bastyte-projekto-pristatymas&ei=Gj7dVMSIFczqOJ3bgdAD&usg=AFQjCNH6ttoN12Dk62qZIjyIq9NuF4cxFA&sig2=yDQNeW0uuyqsL9fBfujkLg>> (žiūrėta 2014 11 18).
33. Informacija apie LIFE+ Gamtos projektą „Bandomojo ekologinio tinklo pietų Lietuvoje sukūrimas (2010–2014)“, 2014, prieiga per internetą: <http://www.glis.lt/?pid=23&proj_id=74> (žiūrėta 2014 11 18).
34. Informacija apie eko-pasą, 2011, prieiga per internetą: <http://keliaukkitaip.lt/ekopasas/EKO_PASAS.pdf>, (žiūrėta 2014 11 08).
35. Informacija apie projektą „Keliaukime kitaip!“, 2011, prieiga per internetą: <<http://www.keliaukkitaip.lt/index.php/keliauk/article/32>>, (žiūrėta 2014 11 08).
36. Lietuvos statistikos departamento duomenys: kaimo turizmo sodybų skaičius Lietuvos apskrityse 2009 – 2013 metais ir Varėnos r. kaimo turizmo sodybų skaičius 2011 – 2013 metais, prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/>>, (žiūrėta 2015 12 12).
37. Informacija apie projektą „Keliaukime kitaip!“, 2012, prieiga per internetą: <<http://www.maps.lt/lt/naujienos/keliaujantiemsletai>>, (žiūrėta 2014 11 08).
38. Vykdomi projektai, 2008, prieiga per internetą: <<http://www.parkuasociacija.lt/show/lt/projects.html>>, (žiūrėta 2014 11 08).
39. Informacija apie konkursą „Atrask ir pažink Lietuvos saugomas teritorijas“, 2011, prieiga per internetą: <http://www.parkuasociacija.lt/show/lt/news/id_426.html>, (žiūrėta 2014 11 08).
40. Informacija apie projektą „Europos savanoriai parkuose“ (GRUNDTVIG LifeLong Learning Programme „European Volunteers in parks“), 2008, prieiga per internetą: <http://www.smpf.lt/uploads/documents/docs/430_4c91740f2d0c86f7267bfa0c5cac610d.pdf>, (žiūrėta 2014 11 08).
41. Dzūkijos nacionalinio Parko funkcinės zonos, 2012, prieiga per internetą:

- <http://www.vstt.lt/VI/rubric.php?rubric_id=81>, (žiūrėta 2014 11 08).
42. Informacija apie projektą „Apleistų statinių ir kitų aplinką žalojančių objektų likvidavimas“, 2014, prieiga per internetą: <http://www.vstt.lt/VI/article.php?article_id=2248>, (žiūrėta 2014 11 08).
43. Projektas „Keliojantiems lėtai“ padės geriau pažinti vertingiausias Lietuvos kampelius, 2012, <http://gamta.cepkeliai-dzukija.lt/18735/projektai.html?read=12450>, (žiūrėta 2014 11 08).
44. Savanorystė Dzūkijos nacionaliniame parke, 2010, prieiga per internetą: <<http://ekologija.blogas.lt/savanoryste-dzukijos-nacionaliniame-parke-6653.html>>, (žiūrėta 2014 11 08).
45. Tarptautinė ekoturizmo asociacija (TIES), What is Ecotourism? The International Ecotourism, UNEP, prieiga per internetą: <<http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>>, (žiūrėta 2014 10 08).

SANTRAUKA

EKOLOGINIO TURIZMO VALDYMO, VYSTYMO GALIMYBĖS IR JŲ VERTINIMAS DZŪKIJOS NACIONALINIAME PARKE

Reikšmingi žodžiai: Ekologinis turizmas, Dzūkijos nacionalinis parkas, ekologinio turizmo paslaugos, gamtinės ir kultūrinės vertybės, saugoma teritorija, lankytojų srautai, vystymas, kaimo turizmo sodybos

Ypač vaizdingoje vietovėje įsikūręs Dzūkijos nacionalinis parkas lankytojus vilioja savo išraiškingu kraštovaizdžiu, miškų ir upių įvairove, įdomiu kultūriniu ir gamtiniu paveldu. Todėl, tiek keliaujantiems, tiek besiilsintiems parko turistams labai svarbu pažinti ir suvokti kuo ši saugoma teritorija yra unikali ir kodėl taip svarbu išsaugoti jos natūralią, nepaliestą gamtą.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo valdymo ir vystymo ypatumus. Darbo tikslui įgyvendinti išsikelti tokie uždaviniai: charakterizuoti ekologinio turizmo sampratą, apžvelgti Dzūkijos nacionalinio parko gamtines ir kultūrinės vertybes, išnagrinėti nacionalinio parko ekologinio turizmo būklę ir įvertinti ekologinio turizmo perspektyvas Dzūkijos nacionaliniame parke. Darbą sudaro trys pagrindinės dalys: pirmoje aptariama ekologinio turizmo samprata ir raidos istorija, taip pat ekologinio turizmo vystymasis saugomose teritorijose. Antroje dalyje apžvelgiama Dzūkijos nacionalinio parko charakteristika, gamtiniai ir kultūriniai turizmo ištekliai tinkantys ekologinio turizmo plėtrai, nagrinėjama ekologinio turizmo būklė DNP: lankytojų srautai, kaimo turizmo sodybos. Trečioje dalyje atliekamas tyrimas, norint įvertinti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo valdymo ir vystymo galimybes visuomenės, lankytojų bei eksperų akimis, kurie dirba šioje saugomoje teritorijoje ir turi pačią patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją darbo tikslui pasiekti. Darbo pabaigoje suformuluojamos išvados, parengiamos rekomendacijos ir pasiūlymai, pateikiamas literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

Išanalizavus lankytojų ir ekspertų apklausos rezultatus, nustatyta, jog didžiausia Dzūkijos nacionalinio parko silpnybė – apgyvendinimo bei maitinimo įstaigų stoka, nepilnai išvystyta turizmo infrastruktūra. Apibendrinus visus gautus rezultatus galima teigti, kad darbo hipotezė pasitvirtino, ekologinis turizmas Dzūkijos nacionaliniame parke yra pakankamai išvystytas, siekiant ekologinio turizmo plėtos yra kuriamos naujos paslaugos, rūpinamasi gamtinių bei kultūrinių išteklių pritaikymu turistams, gaivinami senieji krašto amatai bei tradicijos.

SUMMARY

ECOTOURISM MANAGEMENT, DEVELOPMENT OPTIONS AND THEIR ASSESSMENT IN DZŪKIJĀ NATIONAL PARK

Key words: Ecological tourism, Dzūkija national park, ecological tourism services, natural and cultural values, protected area, flow of visitors, development, rural tourism resorts

Situated in picturesque place, Dzūkija national park attracts visitors with its expressive landscape, big variety of forests and rivers, and other interesting natural and cultural legacy. This protected area is very unique, therefore, every visitor or traveler who decides to spend time in Dzūkija national park should get deeper acknowledgement and understanding why it is so important to preserve natural, untouched environment.

The aim of this study is to analyse and evaluate the particularities of management and development of ecological tourism in Dzūkija national park. To achieve the aim these goals were chosen: to characterize the conception of ecological tourism, to review natural and cultural values of Dzūkija national park, to analyse the condition of ecological tourism in national park and evaluate the perspectives of ecological tourism in Dzūkija national park. The research consists of the three main parts. The first part describes the conception of ecological tourism and its history including development of ecological tourism in protected areas. The second part reviews the characteristics of Dzūkija national park, the resources of natural and cultural tourism, which can be applied to the development of ecological tourism and condition of ecological tourism in Dzūkija national park including flows of visitors and rural tourism resorts. The third part describes the research which was made in order to evaluate possibilities to manage and develop ecological tourism in Dzūkija national park considering the approach of society, visitors and experts who are working in particular protected area and can provide the most reliable and sufficiently detailed information to achieve the designated goals. The last part of the research consists of the conclusions, the recommendations and proposals, the list of the literature, the summary in Lithuanian and English languages and the annexes.

The results of this study showed that the biggest weakness of Dzūkija national park is a lack of accommodation and food suppliers as well as incompletely developed tourism infrastructure. After summarizing the results of the study the hypothesis was made that there is a sufficient development of ecological tourism in Dzūkija national park, new services are being established, there is a consideration about application of natural and cultural resources to tourists and the old regional crafts and traditions are being renewed.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

EKOLOGINIO TURIZMO VALDYMO, VYSTYMO GALIMYBIŲ IR JŲ VERTINIMO DZŪKIJOS NACIONALINIAME PARKE APKLAUSA SKIRTA VISUOMENEI IR LANKYTOJAMS

Gerb. respondente,

Mykolo Romerio universiteto, teritorijų planavimo ir aplinkos valdymo magistro studentė Justina Černiauskaitė atlieka tyrimą, kurio tikslas – išanalizuoti ir įvertinti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo valdymo ir vystymo galimybes. Atsakyti į anketos klausimus užtruksite kelias minutes, todėl prašau atidžiai perskaityti klausimus ir į juos atsakyti. Kuo tikslesni bus jūsų atsakymai, tuo labiau padėsite parengti objektyvesnes išvadas ir rekomendacijas baigiamajam darbui.

Apklausa yra anoniminė. Visi gauti duomenys bus naudojami tik magistrinio darbo tikslams, todėl duomenų konfidencialumas garantuojamas, atsakymai viešai niekur nebus publikuojami. Apklausoje pateikti klausimai su atsakymų variantais. Jums tinkamą (-us) atsakymą (-us) pažymėkite langelyje . Jei tokio atsakymo varianto nėra, prašau jį įrašyti į „kitą“.

Ačiū, kad dalyvaujate šiame tyrime.

1. Lytis:

Moteris

Vyras

2. Amžius:

18 – 30

31 – 40

41 – 50

51 – 60

61 ≤ ...

3. Išsilavinimas:

Pagrindinis

- Vidurinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis
- Doktorantūra

4. Ar esate girdėję sąvoką „ekologinis turizmas“ ir žinote kas jam būdinga?

- Taip, gerai žinau
- Šiek tiek esu girdėjęs/usi apie šią turizmo rūšį
- Nieko nežinau

5. Kokiose informacinės sklaidos priemonėse pirmą kartą sužinojote apie ekologinio turizmo paslaugas?

- Žiniasklaidoje
- Televizijoje
- Internete
- Iš artimųjų/draugų/pažįstamų
- Turizmo agentūroje
- Regioniniuose/nacionaliniuose parkuose

6. Ar Jums atrodo svarbu išsaugoti natūralią gamtą?

- Taip
- Ne

7. Kaip manote, ar ekologinis turizmas gali pagerinti aplinkos būklę?

Taip

Ne

8. Kodėl rinktumėtės būtent ekologinį turizmą, o ne kitą turizmo rūšį?

Tai mažina neigiamą poveikį gamtai

Skatina gerbti vietinę kultūrą

Skatina saugoti gamtą

Tai didina naudą vietiniams žmonėms

Patinka kelionės į nepalistas ir neužterštas vietas

9. Kaip manote, ar Lietuvoje pakankamai daug dėmesio skiriama ekologinio turizmo plėtrai?

Taip

Ne

Negaliu atsakyti

10. Kaip manote, ekologinis turizmas yra svarbus siekiant išsaugoti gamtos vertybes saugomose teritorijose (nacionaliniuose, regioniniuose parkuose ir kt.)?

Taip

Ne

Negaliu atsakyti

11. Ar teko kada lankytis saugomose teritorijose (nacionaliniuose, regioniniuose parkuose ir kt.)?

Taip

Ne

Jei pasirinkote atsakymą „Taip“ toliau atsakinėkite į 12 klausimą, jei pasirinkote atsakymą „Ne“, anketa baigta, ačiū už dalyvavimą apklausoje.

12. Apytiksliai kiek kartų per metus apsilankote saugomose teritorijose?

- Kartą į metus
- Du kartus į metus
- Daugiau kaip du kartus į metus
- Lankausi dažnai

13. Kokiose saugomose teritorijose teko lankytis? (galimi keli atsakymų variantai)

- Draustiniuose
- Regioniniuose parkuose
- Nacionaliniuose parkuose
- Rezervatuose
- Biosferos rezervatuose

14. Ar teko kada lankytis Dzūkijos nacionaliniame parke (toliau DNP)?

- Taip
- Ne

Jei pasirinkote atsakymą „Taip“ toliau atsakinėkite į 15 klausimą, jei pasirinkote atsakymą „Ne“, anketa baigta, ačiū už dalyvavimą apklausoje.

15. Ar Jums buvo naudingas apsilankymas DNP?

- Taip, pamačiau ir sužinojau daug naujo
- Taip, bet kažko trūko
- Ne, manau, daugiau ten nesilankysiu

16. Kokias siūlomas ekologinio turizmo paslaugas esate išbandęs/iusi ar ketinate išbandyti DNP? (galimi keli atsakymų variantai)

- Žygi pėsčiomis gamtiniais – pažintiniais takais
- Paukščių ir gyvūnų stebėjimą
- Poilsį ekoturizmo sodybose
- Vandens pramogas
- Ekskursijas
- Uogavimą
- Grybavimą
- Kita

17. Kaip manote, ar pakankamai pateikiama informacijos apie ekologinį turizmą DNP?

- Pakankamai
- Informacijos mažai
- Informacijos visai nėra
- Negaliu atsakyti

18. Kaip vertinate DNP parke išvystytas rekreacijos (poilsio) galimybes?

- Rekreacija išvystyta labai gerai – įvairios paslaugos, gera jų kokybė
- Rekreacija išvystyta vidutiniškai – paslaugų užtenka, bet jų kokybė turėtų būti geresnė
- Rekreacija nėra pakankamai išvystyta – trūksta ir paslaugų ir jų kokybės

19. Kaip manote, DNP parke siūlomos paslaugos yra pritaikytos ekologiniam turizmui?

- Taip

Ne

Negaliu atsakyti

20. Kaip vertintumėte Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo vystymosi galimybes?

Gerai, nes yra daug gamtinių ir kultūrinių išteklių, kurie yra tinkamai panaudojami ir turi potencialo ateityje ekologinio turizmo vystymuisi

Vidutiniškai, kadangi nors ir yra pakankamai išteklių, ne visi panaudojami ekologinio turizmo vystymuisi

Blogai, šiame parke mažai išteklių, kurie galėtų būtų tinkamai panaudojami ir turėti potencialo vystyti ekologinį turizmą

EKOLOGINIO TURIZMO VALDYMO, VYSTYMO GALIMYBIŲ IR JŲ VERTINIMO DZŪKIJOS NACIONALINIAME PARKE APKLAUSA SKIRTA EKSPERTAMS

Gerb. eksperte,

Mykolo Romerio universiteto, teritorijų planavimo ir aplinkos valdymo magistro studentė Justina Černiauskaitė atlieka tyrimą, kurio tikslas – išanalizuoti ir įvertinti Dzūkijos nacionalinio parko ekologinio turizmo valdymo ir vystymo galimybes. Prašau atidžiai perskaityti klausimus ir į juos atsakyti. Kuo tikslesni bus jūsų atsakymai, tuo labiau padėsite parengti objektyvesnes išvadas ir rekomendacijas baigiamajam darbui.

Apklausa yra anoniminė. Visi gauti duomenys bus naudojami tik magistrinio darbo tikslams, todėl duomenų konfidencialumas garantuojamas, atsakymai viešai niekur nebus publikuojami. Apklausoje pateikti klausimai su atsakymų variantais. Jums tinkamą (-us) atsakymą (-us) pažymėkite langelyje . Jei tokio atsakymo varianto nėra, prašau jį įrašyti į „kitą“.

Ačiū, kad dalyvaujate šiame tyrime.

1. Lytis:

- Moteris
- Vyras

2. Amžius:

- 18 – 30
- 31 – 40
- 41 – 50
- 51 – 60
- 61 ≤ ...

3. Išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Aukštesnysis
- Aukštasis
- Doktorantūra

4. Kiek metų dirbate Dzūkijos nacionaliniame parke (toliau DNP)?

- 1 – 3 metus
- 4 – 6 metus
- 7 – 9 metus
- 10 – 12 metų
- 13 ≤ ... metų

5. Kokias pareigas šiuo metu užimate DNP? Įrašykite.

6. Kaip manote, ar DNP teritorijoje yra palankios sąlygos vystyti ekologiniam turizmui?

- Taip, šioje teritorijoje yra daug gamtinių ir kultūrinių išteklių, kurie yra tinkamai panaudojami ekologinio turizmo vystymuisi
- Iš dalies taip, kadangi nors ir yra pakankamai išteklių, tačiau ne visi panaudojami ekologinio turizmo vystymuisi
- Ne, šiame parke mažai išteklių, kurie galėtų būtų tinkamai panaudojami ir turėti potencialo vystyti ekologinį turizmą

7. Ar valdant DNP ekologinio turizmo rūšis yra prioritetingė?

- Taip
- Ne

Jei pasirinkote atsakymą „Taip“, toliau atsakinėkite į 9 klausimą, jei pasirinkote atsakymą „Ne“, toliau atsakinėkite į 8 klausimą.

8. Jeigu 7 klausime atsakėte „Ne“, tai kokia, Jūsų nuomone, turizmo rūšis DNP yra prioritetingė ir kodėl? Įrašykite.

9. Ar sutinkate su teiginiu, kad DNP trūksta paslaugų ir renginių įvairovės, kuri pritrauktų žmones lankyti šiame parke bei rekomenduoti šią vietą kitiems?

- Taip
- Iš dalies
- Ne

Jei pasirinkote atsakymą „Taip“, toliau atsakinėkite į 11 klausimą, jei pasirinkote atsakymą „Iš dalies“ arba „Ne“, toliau atsakinėkite į 10 klausimą.

10. Jeigu 9 klausime atsakėte „Iš dalies“ arba „Ne“, tai kokių, Jūsų nuomone, paslaugų labiausiai trūksta DNP? Įrašykite.

11. Kaip manote, kokiais būdais galima pritraukti daugiau lankytojų DNP?

- Informacijos sklaida
- Apgyvandinimo įstaigų tinklo plėtojimu
- Paslaugų ir pramogų tinklo plėtojimu
- Maitinimo įstaigų tinklo plėtojimu
- Kita (įrašyti) _____

12. Kokių metų laiku DNP teritoriją aplanko daugiausiai lankytojų?

- Žiemą
- Rudenį
- Pavasarį
- Vasarą

13. Kokias siūlomas ekologinio turizmo paslaugas DNP lankytojai renkasi dažniausiai? (galimi keli atsakymų variantai)

- Žygius pėsčiomis gamtiniais – pažintiniais takais
- Vandens pramogas
- Muziejų ir muziejinės ekspozicijos lankymą
- Amatų mokymus
- Netradicines pamokas gamtoje
- Paukščių ir gyvūnų stebėjimą
- Poilsį ekoturizmo sodybose
- Ekskursijas
- Uogavimą, grybavimą, žvejojimą

14. Įvertinkite, kaip dažnai tenka susidurti su lankytojų taisyklių pažeidinėjimu DNP teritorijoje?

- Labai dažnai
- Dažnai
- Retai
- Niekada

Jei pasirinkote atsakymą „Labai dažnai“, „Dažnai“ arba „Retai“ toliau atsakinėkite į 15 klausimą, jei pasirinkote atsakymą „Niekada“, toliau atsakinėkite į 16 klausimą.

15. Jeigu 14 klausime atsakėte „Labai dažnai“, „Dažnai“ arba „Retai“ tai kokie dažniausi pažeidimai būdingi lankytojams? (galimi keli atsakymų variantai)

- Aplinkos bei vandens telkinių šiukšlinimas
 - Tyčinis krantų gadinimas ir ardymas, žemės paviršiaus erozijos skatinimas
 - Laužų kūrenimas, palapinių statymas tam tikslui neįrengtose ir nenumatytose vietose
 - Kenkimas laukinių gyvūnų aplinkai, augalų ir grybų neleistinas rinkimas
 - Gamtos ir kultūros paveldo vertybių naikinimas ir žalojimas
 - Savivaliavimas parko teritorijoje (rekreacinių įrenginių, informacinių rodyklių, stendų ir kt. perkelinėjimas)
 - Kita (įrašyti)
-

16. Kaip vertintumėte informacinės ir turistinės infrastruktūros išsivystymą DNP?

- Labai gerai
- Gerai
- Vidutiškai
- Blogai

17. Kaip vertintumėte lankytojų naudojimąsi gidų paslaugomis?

- Labai dažnai
- Dažnai
- Retai
- Labai retai

Jei pasirinkote atsakymą „Labai dažnai“ arba „Dažnai“ toliau atsakinėkite į 19 klausimą, jei pasirinkote atsakymą „Retai“ arba „Labai retai“, toliau atsakinėkite į 18 klausimą.

18. Jei 17 klausime atsakėte „Retai“ arba „Labai retai“ kodėl, Jūsų nuomone, lankytojai mažai naudojami gidų paslaugomis?

- Lankytojai nenori papildomai mokėti
- Pakankamai išsamios informacijos skelbia įvairūs informacijos šaltiniai, todėl gidų paslaugos tampa nereikalingos
- Kita (įrašyti) _____

19. Kaip pasikeitė DNP gaunamos pajamos iš lankytojų per praėjusius penkerius metus?

- Pajamų padaugėjo
- Pajamos nepasikeitė
- Pajamos sumažėjo

20. Kokia prognozuojama DNP gaunamų pajamų iš lankytojų situacija per ateinančius penkerius metus?

- Situacija pagerės
- Situacija išliks tokia pati
- Situacija pablogės

21. Kaip manote, kokios šiuo metu problemos DNP yra opiausios? Įvertinkite nuo 1 iki 5 (1 – mažiausia, 5 – didžiausia).

- Priežiūros trūkumas (gerai neišvystyta takų infrastruktūra; nelegalios stovyklavietės; šiukšlinimas ir kt.)
- Informacijos trūkumas (nepakankamai platinama pažintinė informacija apie lankytinus objektus)
- Lankytojų traukos trūkumas (parke nepakankamai išvystyta paslaugų įvairovė)
- Darbuotojų motyvacijos trūkumas (retai organizuojami darbuotojų mokymai, karjeros vystymo programos; mažas darbo užmokestis ir kt.)
- Teisinės sistemos trūkumas (nepabaigta žemės reforma, pasenusi planavimo sistema ir kt.)